AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL: 10 • MART'2000 • 1.000.000 TL. (KDV DAHİL)

insancıl

ISSN 1300-4158

2000/03

TİYATROLAR GÜNÜ BİLDİRİSİ

SANSÜR MEMURLARI VE ESKİ SEVGİLİLER

YAŞAM KONUSUNDA KENDİMLE KONUŞMA

YA BENİM KALBİM

İNSANCIL FELSEFE ATÖLYESİ

KARANFİL ALEVLERİ

İRAN - ROMA SAVAŞLARI

METİN BALAY İLE SÖYLEŞİ

İNSANA BİR FİLOZOF

SANAL POLİTİKACI ÇIKTI

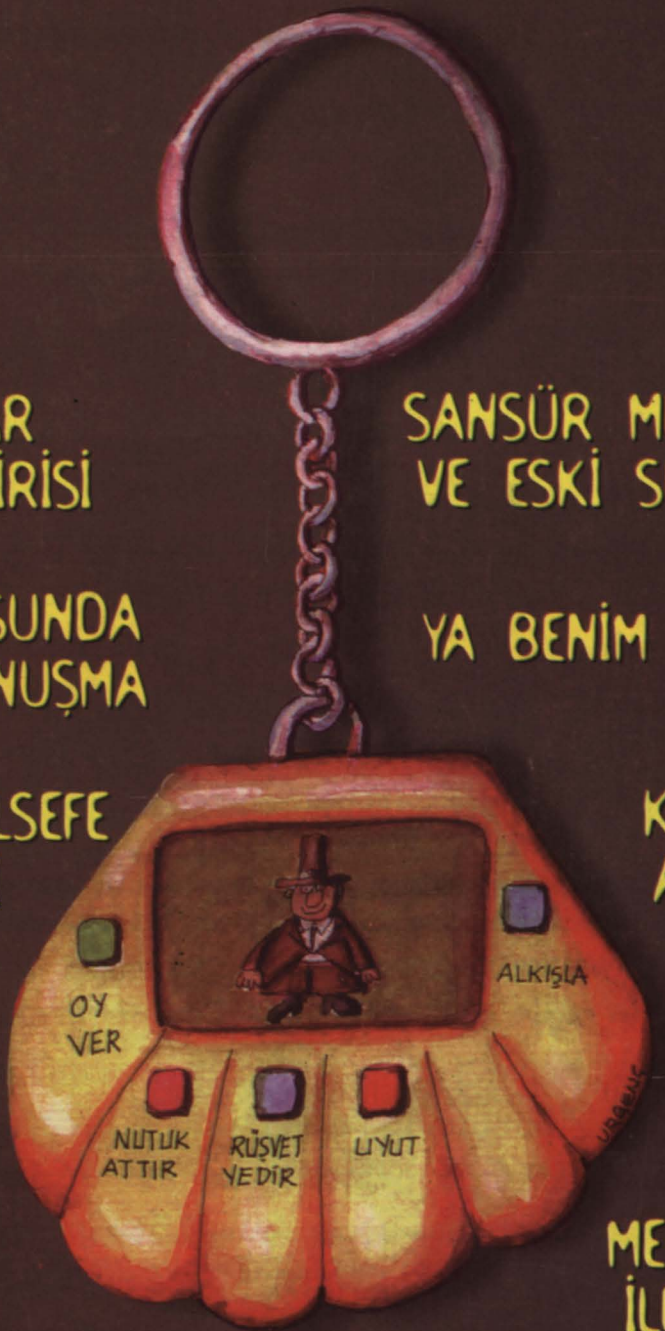

İÇİNDEKİLER

Metin BALAY	YAŞASIN YALAN! YAŞASIN TİYATRO	1
Afşar TİMUÇİN	YAŞAM KONUSUNDA KENDİMLE KONUŞMA	2
Mehmet AKKAYA	TENİN GÜLÜMSÜYORDU (ŞİİR)	4
Yalçın KÜÇÜK	İRAN ROMA SAVAŞLARI	6
Mustafa GÖKSOY	BENİ GÖZET (ŞİİR)	10
Özgürel ÖZDEMİR	SANSÜR MEMURLARI VE ESKİ SEVGİLİLER	11
Ayhan VAROL	İNSANA BİR FİLOZOF NİÇÇE...	15
M.İrfan BENLİ	ARKANIZDAN GELMEZ BU ŞEHİR (ŞİİR)	18
Suna ARAS	YA BENİM KALBİM	19
İdris ATMACA	SIR (ŞİİR)	20
Berrin TAŞ	KARANFİL ALEVLERİ	21
Mehmet ESATOĞLU	OYUNUN ARDINDA YATAN ÖYKÜLER	25
Sinan KUTLU	BULUŞMA (ŞİİR)	28
Anıl MERİÇELLİ	"İNSANCIL DERGİSİNİN TOPLU SORUŞTURMASI	29
Hakan ŞENSOY	TINLAYAN ZAMAN (2)	31
Server ACİM	MÜZİKTE "GÜZEL" KAVRAMI	33
Günel ALTINTAŞ	FINDIKKIRAN SÖZLER: 3'TEN	34
	İNSANCIL'A MEKTUP	35
C.Georgina ROSSETTI	HATIRLA (ÇEVİRİ ŞİİR)	37
B.ORAK-B.SEZGİN	ÜNİVERSİTE TİYATROSU TARTIŞMALARI	38
Filiz SÖNMEZ	NEDİR ORMAN?	41
Türkay KORKMAZ	SERGİ (ŞİİR)	44
Ayşe GÜZEL	DEPREMİN ARDINDAN BİR BEYOĞLU HİKAYESİ (ÖYKÜ)	45
Metin BALAY	HALK TİYATROSU ÜZERİNE	51
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	59
Ali FİL	WWW. AYRILIK.COM. (ŞİİR)	64

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Sahibi
BERRİN TAŞ

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE

Kapak Tasarımı
YUSUF ASLAN

Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU

Sanat Danışmanı
MEHMET ESATOĞLU

Ofset Hazırlık
DENİZ SARAÇ

Yazı İşleri Sorumlusu
YILMAZ ELMAS

Kapak Karikatür
KEMAL URGEÇ

Baskı
ILICAK MATBAASI

Adres: İstiklal Cad. İpek Sok. No.10 Zafer Han Beyoğlu-İstanbul Tel./Fax. (0212) 249 80 19
Atölye Adres: İstiklal Cad. Mustafa Katip Çelebi Mah. Tel Sk. No.20/4 Beyoğlu - İstanbul
İlan Koşulları: Arka kapak (Renkli) 150 milyon TL. Arka Kapak (İç) 140 milyon TL
İç sayfalar 130 milyon TL. Kutu ila (5 cmx5 cm) 20 milyon TL.

SAYI: 113 **ABONE KOŞULLARI** **ISSN 1300-4158**

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 12.000.000 TL.
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Cağaloğlu-İstanbul Hesap No. 1095 437905
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 225 DM. ya da 125 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Ataköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Mark Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

AMATÖR TİYATROLAR ÇEVRESİ (ATÇ)
27 MART DÜNYA TİYATROLAR GÜNÜ BİLDİRİSİ

YAŞASIN YALAN! YAŞASIN TİYATRO!

Metin BALAY

Her şeyi "miş gibi" yapan, gerçeğin kendisi değil de taklidi olan ***tiyatro*** aslında ***yalandır!..***

Sadece şimdi, burada ve bizimle var olan, sona erdikten sonra da "İşte tiyatro!" diye gösterebileceğimiz hiç bir görünür varlığı kalmayan ***tiyatro*** bir bakıma ***boşunadır!..***

İletişim ortamlarının giderek sanallaştığı, doğrudan iletişimin prim yapmadığı bir dünyada en gerçek, en somut ve doğrudan iletişim ortamı olarak ***tiyatro***, kimbilir belki de artık ***gereksizdir!..***

Herhangi bir üretimin içerdiği yaratıcı emekle değil pazarın arz-talep yasasıyla değerlendirildiği günümüzde reytingi, tanımı gereği düşük olan ***tiyatro*** olsa olsa ***enayiliktir!***

En az emekle en çok çıkar sağlamanın akıllılık olduğu dünyamızda ***tiyatro*** düpedüz ***aptallıktır!..***

Bütün bunlara rağmen her türden engelleme, caydırma, yıldırma ve yasaklamayla mücadele eden ***tiyatro*** tamamen ***çılgınlıktır!..***

Peki, o halde pazarın en orta mallarına bile tiyatro yaptırtan ya da "Benim için tiyatronun yeri apayrı!" demek zorunda bırakan nedir?

Çünkü tiyatronun ***yalanı*** asıl gerçektir, ***boşunalığı*** asıl ***kaçınılmaz*** olan, ***gereksizliği*** asıl ***gerekendir; enayiliği*** asıl ***kurnazlık, aptallığı*** asıl ***akıllılık, çılgınlığı*** asıl ***sağduyudur,*** böylesine zıvanadan çıkmış bir dünyada, bir zamanda ve bir coğrafyada!

O halde, yaşasın yalan, yaşasın boşuna ve gereksiz olan! Yaşasın enayilik, aptallık ve çılgınlık!

Yaşasın TİYATRO!

YAŞAM KONUSUNDA KENDİMLE KONUŞMA

Afşar TİMUÇİN

- Dünyaya geldiğine memnun musun?

- Ben dünyaya kendi isteğimle gelmedim, herkes gibi ben de dünyaya getirildim. Varoluşçular bu noktada çok haklı, onlarla pekçok konuda anlaşamasak da. Yaşamın yaşanılmaya değer olduğu konusunda hiçbir kuşkum yok, kendi deneylerimle belli bu; birileri yaşamı yaşanılmaya değer bulmayabilirler, bu da onların hakkı.

- Her çoçuk gibi senin doğumun da sevinç getirmiştir yakınlarına?

- Bir istenmiş çocuklar vardır bir de istenmemiş çocuklar. İstenmemiş çocuklar yani kaza çocukları. Ben bu ikincilerdenim. Babam yaşlı olduğu için ikinci çocuğu gözü kesmemiş. Ben ölümün sınırında doğmuşum. *"Mosmordun"* derdi annem. *"Ölü doğdu, yazık!"* demişler. *"Dur bakalım, belki diriltiriz"* demiş ebe. Uğraşa didine diriltmişler. Al sana Afşar diye biri. Toplumun başına bela.

- Bu olay sana anlatılmasaydı dünyaya bakışın değişir miydi?

- Kötümser değilim ki. Yaşamın güzel olduğuna, onu insanların kepaze ettiğine kalıbımı basarım. Der ya şair: *"Lanet bize ey hayat, sen masun ve mübeccelsin."*

- Masum mu?

- Hayır masun. *"Sağlam"* demeye geliyor aşağı yukarı.

- Ama sen enine boyuna yaşadın. Yaşamdan yakınanlar genellikle yaşamayı göze alamamış olanlardır.

- Ben yaşamdan yakınmıyorum. Yaşam özünde iyidir. Doğada ihanet var mı? Yok. Doğada baskı var mı? O da yok. Ben insanın yetersizliğinden, hiçlikle tanrısallık arasında sıkışıp kalmışlığından, zavallılıklarından yakınıyorum. Enine boyuna yaşadığım konusuna gelince, bu elbette doğrudur. Ancak karşıma çıkan ya da çıkarılan engeller beni çokça hırpaladı. Tembelliğe, korkaklığa, ikiyüzlülüğe göre düzenlenmiş bir dünyada acı çekmedenyaşayabilir miydim? Düşün, bir adama yıllarca emek veriyorsun, seni arkadan vuruyor.

- Bunu da yaşamın herhangi bir özelliği olarak değerlendirmek ve bundan çokça tedirgin olmamak daha doğru olmaz mı?

- Kolay mı bunu yapmak! İnsan olmak dediğin şey biraz da duyarlı olmaktır. İhaneti bile ussal bir temele oturtup bundan hiç tedirgin olmayan biri insanım diye dolaşabilir mi? *"Yaşamım korkunç bir fırtına oldu"* der ya şair, onun gibi.

- Bunu sen istedin ama. Başkalarına kızmaya hakkın var mı?

- Elbette ben istedim ve kimseye de kızmıyorum. Yaşamımızı seçimlerimizle kuruyoruz. Neyi seçiyoruz? Olanlar arasından olasıyı yakalamaya çalışıyoruz, daha iyi şeyler için seçimler yapıyoruz. Seçtiğimiz şeyler istediğimiz şeyler olduğu kadar elimizin altında bulunabilen şeylerdir. Bir başka ülke insanının seçme koşullarıyla bu ülkede yaşayan birinin seçme koşulları elbette aynı değildir.

- Sen nereden başladın tırmanmaya?

- Ben tam anlamında dağın eteğinden başladım tırmanmaya. Doruğa paraşütle inenler de vardır, yamacın ortalarından bir yerlerden tırmanmaya başlayanlar da vardır. Ben hiç yakınmadım, yakınmayı belki de biraz olsun geç zamanda öğrendim.

- Hırsların vardı?

- Yok, hayır, hiçbir zaman hırslarım olmadı. İkinci Dünya Savaşı'nın ağır yükleri, taşrada sürdürülen kent ya da kasaba yaşamı, yoksunluklar, anlayışsızlıklar beni hep bir takım düşlere doğru itti ya da daha doğrusu bana düşler gördürdü. Babamın kitaplığında büyük romancıların başyapıtlarını bulmuştum. Yazar olmak istiyordum. Ama, garip gelecek sana belki, nasıl bir şeyse *en iyi yazar* olmayı istiyordum.

- Hırs değil mi bu?

- Hayır, hırs değil bu. Kimseyle yarışacak değildim, kimseleri geride bırakmak diye bir kaygım yoktu. Sonra, ün falan diye bir kaygım da yoktu. Para kaygım hiç yoktu. İnsanı en üst düzeyde anlatabilmekti amacım. Başlangıçta kötü kötü romanlar yazıp yırttım. Çok küçüktüm o zamanlar, ortaokul öğrencisiydim. Hayır, hırs değil bu. Hırs ödün verdirir, ben hiç ödün vermedim.

- Gerçekten hiç ödün vermedin mi?

Hayır altmış yıllık yaşamımda bir kere bile ödün vermiş değilim. Zaten ödün bir kere verildi mi hep verilir. İkinci ödün birincinin, üçüncü ödün ikin-

cinin zorunlu sonucu olarak kendini gösterir. Bir kere ödün verdiniz mi hep verirsiniz.

- Ödün vermemenin faturası ne kadar?

- Çok büyük. Ama ben sürüden ayrılmaya karar vermiştim. İstediğim şeyleri sürü ruhsallığıyla gerçekleştirmem olanaksızdı. Aykırı bilinç sürüde kendini yokolmuş duyar. Ben sürünün önünde gidenlerden bile tiksinmişimdir, hele arkadan otlaya otlaya gelenler yok mu onlar iyiden iyiye çileden çıkarır beni. Oysa toplumda her şey sürü düzenine göre yerini almıştır. Toplum aykırıyı barındırmak istemez. Aykırıyla durağanın ya da kurulunun savaşımıdır bu.

- Sen bu savaşımı kazandın mı?

Bu savaşım kazanılmaz, verilir. Ben bu savaşımı kazanmadım, kazanamam da, kazanmak da istemem. Neyi kazanacaksın? Amacın bir şeyler elde etmek miydi? Milletvekili mi olacaksın, rektör mü, başka bir şey mi?

- Elde ettiklerin ya?

Ben bir şey elde etmek istemedim. Ben yalnızca insanı araştırdım. Sanat açısından, düşünce açısından insanı araştırdım becerebildiğim kadar. Bir şey kazanmış değilim.

Birileri bir şeyler elde etmeye gittiler ama?

Bir şeyler elde etmekten çok bir şeyleri yitirmemek telaşı. Korktular ve yan çizdiler. Doğaldır. Herkesten ödünsüz bir yaşam bekleyemezsin. Yitirirsem yitireyim diyemez insan kolay kolay. *Bilge kişi yaşamını yitirerek kazanır* doğrusunu herkese benimsetebilir misiniz?

İşin içinde aç kalmak da vardı?

Aç kalmak ve neler neler. Belki aç kalmaktan daha zor şeyler. Suçlamalar, göz korkutmaya çalışmalar, hakların verilmemesi... ve özellikle ihanetler.

- Direnmek ne adına?

Yalnızca tek şey adına, başka türlü yapamamak adına. Bunu anlatmanın çok kolay olmadığını biliyorum. Keman çalmayı bilen adam keman çalmayacağım diye tutturduysa ona şu ya da bu yolla keman çaldırabilirsiniz. Baskı yaparsınız, işkence yaparsınız, korkutursunuz ve lanetleme de olsa ona çalmayı kabul ettirebilirsiniz. Benim durumum o değil. Benim durumum keman çalmayı bilemediği için hiçbir koşulda keman çalması olası olmayan adamın durumudur. Ben başka türlüsünü beceremediğim için böyle yaptım.

Ama çok yük yüklendin?

- Evet. Bazı kişiler çok yük yüklenmek için doğmuş gibidir. İnsanlar ne kadar yüklenebiliyorsan o kadar yüklerler. Biz de iyi yükleniyorduk doğrusu. Ben aşağı yukarı kırk iki yıldır İşizor Grubu Başkanı'yım. Lise ikide fransızca öğretmenimiz bizi gruplara ayırmıştı, her grubun başına bazen bir bazen iki kişi koyarak. İki kişiden biri yönetim sorumlusu, öbürü fransızca sorumlusuydu. Başkanlar grupların çalışmalarını etkin kılacaklardı. Tek kişilik gruplar, daha doğrusu tek başkanlı gruplar başkanlarının soyadlarının iki defa söylenilmesiyle anılıyorlardı: *"Polat-Polat Grubu"* gibi. İki başkanlı gruplar başkanlarının soyadlarının yan yana getirilmesiyle adlandırılıyorlardı: *"Demir-Kaya Grubu"* gibi. Benim grubum özeldi: *"Timuçin-Timuçin İşizor Grubu"* Aletçi Yüksel, Bursa'lı Ahmet, Kasap Sabri gibi arkadaşlar benim grubumdaydı. Bir kere daha bir güç işi omuzlamak zorunda kaldım mı *"Kalk bakalım İşizor Grubu Başkanı!"* derim kendi kendime. Bunları ben kendim seçtim. Başka türlü olamazdım. Böyle oldu, pişman değilim. Her şey bir yana, önemli olan insanın vicdan rahatlığı içinde olmasıdır.

- Bir gün bir arkadaşın sana şöyle demişti: *"Roman yazmak için boşuna uğraşıyorsun, yaşamını yaz, ondan daha güzel roman olur mu?"*

- Herkes yaşamının roman olduğunu düşünür, bir bakıma doğrudur da. Ben de yaşamımın roman olduğunu düşünüyorum ama onu yazmayı düşünmüyorum.

- Neden?

- Kimse kendini anlatamaz, hele hele yaşamın somut gerçekliklerinden giderek. Kimse kimseyi anlayamaz desek daha doğru olur.Anı yazılarından ya da kitaplarından çok korkarım. Onlar bize bir kişiyi yakınlaştıracaklarına bizi bir kişiden uzaklaştırırlar, hatta soğuturlar. Yaşadıklarınızı nasıl anlatacaksınız başkalarına. Olacak şey değil.

- Anılarını yazmayı düşünür müsün?

Düşünmem. Anı yazarlığı ikiyüzlülüktür. İstediğini yazacaksın, istemediğini yazmayacaksın, hatta istediğini istediğin gibi yazacaksın. Aşklarımı anlatabilir miyim? Anlatamam. Birilerine saygısızlık olur. Gençliğimin siyaset günlerinde bir gecede fikir değiştirenleri anlatabilir miyim? Anlatamam. Bir yığın küçüklüğü, bir yığın alçaklığı, bir yığın dalavereciliği dostluk adına gerçekleştirenleri birer birer anlatabilir miyim? Anlatamam. O zaman ne anısı?

Yazabildiklerini yazsan...

Yaşamın asıl gerçeği yazamadıklarımızda gizlidir. O yüzden roman yazıyoruz, o yüzden kurguluyoruz. Kurgulamakta sakınca yok.

- Pekiyi bundan sonrayı nasıl düzenleyeceksin?

- Ben hiçbir şeyi düzenlemedim, her şeyi alabildiğine yaşadım, olabildiğince denk düştüğü gibi yaşadım. Büyük hesaplar yapmadım. Bundan sonrası için de tasarılar geliştirecek değilim. Yaşamımın sonlarında daha düz, daha gerilimsiz, daha kafama göre bir yaşam sürmeye kararlıydım. Son kalan yıl-

larımı kendim için yaşayacağım diyordum. Olmadı. Hastalıklar, sorumluluklar, şunlar bunlar ardarda geldi, ben gene gönlümcü yaşama şansını elden kaçırdım. Bugüne kadar gönlümce yaşayamadım, hep yükümlülükleri yerine getirdim, bundan sonrası benim olsun diyordum.

- Olur belki, daha önünde zaman var.

- Kendimizi kandırmayalım, önümde zaman yok artık. Ayrıca önümde çok uzun zamanlar olsun istemiyorum. Vakit gelince defteri kapamalı insan. Sorumluluklar bizim ölme hakkımızı da elimizden alıyor. Artık böyle oldu, bizimki doğru ya da yanlış adanmış bir yaşam oldu. Ona, buna, şuna, şu kişiye ya da öbürüne adanmış, ne çıkarl

- Ölüm korkusu?

- O genç yaşlarda doğaldır, bizim yaşlarda bir hastalıklılık, bir geri kalmışlık, bir hamlık belirtisidir. Ölüm korkusunun aşıldığı yerde her şey daha açık, daha olduğu gibi görünüyor. Ölüm nereden gelirse gelsin, ne zaman gelirse gelsin, hangi koşullarda gelirse gelsin bizi korkutmaz. Ölüm eşiğinin kısa ve acısız olmasını dilerim, kendim için ve başkaları için.

- Ölümden sonrası için öngörülerin var mı? Hani derler ya, falanca cenazeme gelmesin falan gibi.

- Kimseye kızgın değilim. İhanetler bile zavallılıkların belirtisiydi. Kimse güçlülüğünden ötürü kötü olmadı. Tembellikler, korkaklıklar, kolaycılıklar bir araya gelerek insanı insan olmaktan engelliyor. Cahilden bilgelik bekleyebilir misiniz? Beklediğiniz yerde gülünç düşersiniz. Cenazeme kim isterse gelsin. Beni nereye gömerlerse gömsünler. Ben ölümünden önce mezarını satın almak isteyenlerden değilim. Mezarla değil başka şeylerle kalabilmek isterim. Ayrıca kalabilmek diye bir telaşım da yok.

- Gençlere bir şeyler vermeye çalıştın, onlar uğurlar seni. Sen hep gençlerden umutlu oldun.

- Ben eskiden gençlere söz söyletmezdim. Elbette onlardan beklerdik güzel şeyleri. Gençler de bozuluyor diyenlerin neredeyse üzerine yürürdüm. O kadar güvenim vardı gençlere. Şimdi doğrusu aynı duygular içinde değilim. Çok küçük çıkarlar için çok çirkin şeyler yapabildiklerini gördüm. Ben onlara bir şey öğretmeye çalışırken onların beni baltalamaya çalıştığını gördüm. Elbette pekçok dürüst genç insan var, ancak benim gençler diye ayrı koyduğum bir insan kesiti yok.

- Biraz kötümsersin şu sıralar...

- Hiçbir zaman olumsuz duygular içinde olmadım. Ben bir savaşım insanıyım, olumsuz duygulara kendimi kaptırırsam kalakalırım. Ancak iyi bir düşçü de değilim. Pekçok şeyi görüyorum.

- Gençleri çirkinleştirenler...

- Kimse kimseyi çirkinleştiremez, herkes kendini çirkinleştirir. Yaşamayı göze almakla almamak arasındaki ayrımda belirir temel sorun. Yaşamayı göze alıyorsan kendini hiç ödünsüz ve bir bütün olarak koyarsın ortaya. Yaşamayı göze alamayanlar kendilerini çirkinleştirirler ve bunu yaparken durmadan şunu bunu eleştirirler, durmadan ondan bundan yakınırlar. Ama asıl suçlu kendileridir. Yalnız insana ve bu arada kendine saygı duyan insanlar insanca yaşayabilirler.

TENİN GÜLÜMSÜYORDU

Uyandığımda fark ettim
Yanımda yattığını
Uyuyordun
Gözlerin kapalı
Yüzünde kırmızı
bir ben
Telaşlı
Ağzında bir demet ışık
Kulakların
Esin yüklü
Söyleştik
Utangaçtılar
Dilin mahsur
Demleniyordu
Dudağına misafir oldum
Sessiz güleç
Dinliyordu
Göğsünde bir çift domur
Sert ürkek sindirilmiş
Gamzelerine yakalandım
Burnun gördü
Tenine baktım
Tenin gülümsüyordu

Mehmet AKKAYA

İNSANCIL ATÖLYESİ FELSEFE GRUBU KURULDU

Felsefe Grubu niçin kuruldu?
Felsefe Grubunun amaçları nelerdir?

İnsancıl Atölyesinde özellikle felsefe dersleri katılımcıları birey olarak gelişirken çevresine karşı duyarlı, toplumu aydınlatma, yetkinleştirme mücadelesini sürdürebilme ülküsünü ortak görüş olarak benimseyerek somut girişimlerde bulunmak adına **FELSEFE GRUBU**'nu kurdular.

Şu ana kadar iki toplantı yapan **Felsefe Grubu**'nda beliren görüşleri toplantı notlarından kısa aktarımlarla kamuoyuna sunuyoruz.

- Birey olarak bilgi depolamamız bize hiçbir kazanç sağlamaz. Bilgi eğer yetkinleşme mücadelesine akarsa gelişir, zenginleşir. Olduğu yerde bırakılan bilgi zamanla erir, paslanır, yok olur. Bu nedenle böylesi bir gruba acil olarak ihtiyacımız olduğu görülüyor. **Felsefe Grubu'nun** üyeleri, birey olarak yetkinleşme çabalarının yanı sıra bulunduğu her alanda duyarlı, çözümleyici, sorgulayıcı karakteriyle kendini ortaya koymalıdır.

- **Felsefe Grubu** topluma, yaşadığı dünyaya sorumludur. Gerektiğinde incelediği, araştırdığı, yeterince bilgili olduğu ve tartıştığı konularda bildirgeler kaleme alır ve kamuoyuna sunar.

- Toplantılarda yapılacak tartışmalar için yöntem belirlendi.

Tartışmaya katkı yapacak hiç kimse dışlanmamalı.

Söz almak isteyen herkese eşit imkan verilmeli.

Tartışmaya katılanlar içten pazarlıklı olmamalı.

Tartışmaya katılanlar iç ve dış baskılardan uzak tutulmalı.

Toplantılar 15 günde bir yapılacak ve önceden gündem belirlenecek. Gündemi belirlenen toplantılar felsefe dersi öğrencilerine duyurulacak, katılmak isteyen öğrenciler toplantıya çağırılacak. Toplantılar ihtiyaç ve talebe göre daha kısa zaman aralıklarında da toplanabilecek.

- İnceleme ve araştırma yapabileceğimiz 6 konu tespit edildi ve bu konuları kolektif bir ürün olarak ortaya koyabilmek için **Çalışma Grupları** oluşturuldu.

- Konular şu başlıklarda toplandı;

* NİÇİN FELSEFE? FELSEFENİN ORTAYA ÇIKIŞININ NEDENİ NEDİR?
* İÇGÜDÜ NEDİR? İNSANIN YETKİNLEŞMESİNDE NE DERECE BELİRLEYİCİDİR?
* SOKRATES'TE İNSAN SORUNU NASIL İŞLENMİŞTİR?
* KADIN, MÜLKİYET ve AİLE KAVRAMI.
* SUÇ NEDİR? SUÇ ve CEZA BİRBİRİNİ NASIL TANIMLAR?
* MATEMATİK ve GEOMETRİYE FELSEFİ BAKIŞ.

- Bireysel çalışmalarla hazırlanan seminer konuları;

* DOSTLUK NEDİR?
* EVRİM DURAKSADI MI? EVRİM DE EVRİMLEŞİR Mİ?
* BİLİMİN DOĞUŞU.
* İSLAMDA ÖZGÜRLÜK KAVRAMI ve VARLIĞIN VAROLUŞU.

- Felsefe Grubu, İnsancıl Atölyesi'nde ürünlerini sergileyeceği bir pano oluşturdu. Panoda seminer tanıtım yazıları, önceden belirlenmiş ya da öneri tarzında tartışma yazıları, toplantı tutanakları, duyurular yer alacaktır.

Tüm toplantı tutanakları, seminer yazıları, tartışma konuları dosyalanıp belgelenerek saklanacaktır.

- Felsefe öğrenilmez; yaşanır, yaratılır ilkesinden yola çıkarak ders öncesi ve sonrası konuyla ilgili yoğunlaşmalar, tartışmalar yapılacak. Bunun için **İnsancıl Atölyesi**'nde ayrı bir gün **'Felsefe Tartışması'** için ayrılacak.

İnsancıl Atölyesi
Felsefe Grubu
felsefegrubu@hotmail.com

İRAN ROMA SAVAŞLARI

Mustafa Yoldaş Göksoy'a

Yalçın KÜÇÜK

Bizler, Batı'yı abartırken çevre kavimlerini pek çok küçümseme eğilimindeyiz; en çok küçümsediklerimizin başında İran var. Halbuki İraniler, kendilerine tutkun çok büyük bir halktır ve tarihçi Toynbee'nin de tanıklığıyla, dünyada batılılaşmaya tek direnenlerin İranlılar olduğunu görüyoruz. Gerçekten de, Ondokuzuncu yüzyılda Doğu'nun üç önemli merkezinde, İstanbul, Bombay ve Kahire, entelijansiyanın hızla ve aşırı ölçüde okzidantalize olmalarına karşılık, Tahran aydınları, bunun tümüyle dışında kalabiliyordu. Bir dirençleri var; üstelik sadece Batı'ya değil, bir savaş kaybettikten sonra islamlaşmalarının hemen ardından şii'liğe sarılmalarını da arabizasyona karşı dirençlerini artırmak olarak anlayabiliriz.

Tarihleri böyledir, Elen Antik yaratıcılığının İran kuşatmaları içinde ortaya çıktığını, en azından Elen trajedisinin doğuşunda, İran zaferlerinin çok büyük etkiye sahip olduğunu saptayabiliyoruz. Gerçi Elenler de kendilerini Doğulu sayıyorlar, ama yine de, bilebildiğimiz tarihte, İran-Roma savaşları çok uzun ve çok kararlıdır. O kadar uzun ve o kadar kararlı ki, sonunda, hem İranlılar ve hem de Romalılar yorgun düşüyorlar, halkları, düzeni sağlayabilmeleri koşuluyla, her türlü yabancı sistemi kabule yatkın ve hazır oluyorlardı. Yorgunluğun böyle bir sonucu var.

Farsça "peygamber", peykam, "haber" ve "ber" getiren, taşıyan, anlamındadır veya arabça "resul" sözcüğünü tercih ediyoruz; halbuki dilimizde, bunun karşılığı olarak, bir değil iki ve pek de güzel sözcük bulabiliyoruz. "Savcı" sözcüğü, Kaşgarlı'nın, nerede ise bin yaşındaki, bir hazine değerinde, *Divanü Lügat-it Türk*'ünde atteste durumdadır ve peygamber anlamındadır, bugünkü kullanımıyla hiçbir ilişkisine göremiyoruz. "Sav", haber demektir ve "Savcı", Murat'ın talihsiz oğlu nedeniyle de biliyoruz, ondördüncü yüzyılda isim olarak da kullanılmaktadır; tam "resul" karşılığıdır. Diğerine gelince, "yalvaç", Sami'nin yine pek değerli, *Kamus-i Türki*'sinde, dersaadet 1318 baskısı, görülmektedir, ayrıca, Türk Dil Kurumu sözlüğünde de "peygamber" veya "resul" anlamını vermektedir. Bu açıklama ile ve izin olursa, devam etmek istiyorum, Savcı Muhammed Hazretleri'nin islamı yaymadaki başarısı, kuşkusuz asıl yayılma halifeler dönemindedir, İran-Roma Savaşları'nın yarattığı yorgunluğun pek büyük bir rolü olmalıdır; savaş yorgunu persler ve siriyaklar, sadece iki örnek veriyorum, islama kucak açıyorlardı. Yine bu iki örnekte, pek uygar bir halk olan siriyaklar'ın bugünkü suriyeliler, islamlaşmadan ayrı olarak bir de hızla araplaşmaları, arap yayılmacılığında öncü olmaları karşısında, İraniler'in, araplaşmamanın dışında hep Araplar'a karşı kalmaları da dikkat çekicidir. Belki de, bu çerçevede, daha önceki dinlerin yayılabilmek için propaganda ve misyonerlerini seçmesine karşılık, Yalvaç Muhammed Hazretleri'nin, cihad'ı, savaşı, ilke sayması ve hatta bütün dinlerin vicdani çaplı olmalarına bakmaksızın, islamı, laik alan bırakmayan bir düzen programı olarak formüle etmesi, bu yorgunluğu saptamasıyla ilgilidir. Çok zaman savaş yorgunu kavimlerin, yeni bir savaş tehditi karşısında, islama, savaşmadan teslim oluşlarını görüyorduk.

Böyle bir hazırlıktan sonra, Şubat başında not ettiğim bazı saptamaları aktarmak uygundur; hemen hemen olduğu türden aktarmak istiyorum. Şubat başı kaydıyla, şöyledir;

"A-1 Herkes yorgun'dur.

A-2 Burjuva politik liderler yorgundur; "uzlaşma" gösterileri ve "birbirlerinin yaşlılıklarına aşkları" aşırı yorgunluk sendromları olmaktadır. Avrupa Birliği'nin, mahkumiyetle yüklü, adaylık kararını bir bayram sevinci ile karşılayarak, Türk Devleti'nin ve zaman içinde de Türk halk gerçekliğinin sonuna razı omaları da yorgunluklarına bağlamak durumundayız.

A-3 İşçi sınıfımız yorgundur ve sınıfî niteliklerini kaybettirici bir atalet içinde boğulmaktadır.

A-4 Avcıoğlu'nun *Yön*'de, altmışlı yıllarda, pek kullandığı bir kavramla ifade edecek olursam, "zinde kuvvetler" de, kendileri olmayan misyonlardan dolayı yorulmuş olabilir; ancak bu kavram geniş ve aynı ölçüde müphem olduğu için burada duruyoruz.

A-5 İki aziz halkımıza da büyük acılara mal olan bir dönemden sonra Kürt halkımız önemli kazanımlar sağlamıştır; ancak bunun karşılığında yorgun

düştüğü görülmektedir. Bu durumda, Türk halkımız ile kalıcı bir bütünleşme isteğinin yanında, bu sevinçlidir, bir de emekçi ve toplumsal vizyonları bırakarak mevcut burjuva matrikste etkinlik arayışı gözlenmektedir, şimdi bu aşamadayız.

A-6 Sol, belki de ve anlaşılır nedenlerle, en çok yorulandır; açık sol, yüksek bir güce dayanmadan, büyük devletlerin büyük elçilikleri veya "zinde kuvvetler" örnektir, yürüme gücünden uzak görünmektedir. Reel sol, öykünmeci uzun bir dağ edebiyatından sonra, kendi içine daha da kapanma eğiliminde dir; tekkeleşmelerinden kaygılanmak yerindedir.

A-7 Aydın hareketimiz aşırı yorgunlar arasındadır; oligarşinin ideolojik ve estetik hegomonya saldırıları ile kendi içinden asimilasyon çabalarını büyük bir duyarsızlıkla karşılamaktadır. Kendi içinde de, burjuva liderlerinin yaşlı aşklarını hatırlatan bir biçimde, göcük ya da yaşayan, birbirine mersiye ve methiye düzmek şimdi modadır ve bunun aşırı yorgunluk belirtisi olduğundan kuşku duymuyoruz."

Görebildiklerim böyledir.

Bunlara, geçerken ekleyeceğim, üç nokta var; (1) bu saptamalar, benim yıllardır ısrar ettiğim "otuz yıl savaşları" ile tutarlıdır. Burada söz konusu olan, Kürtler ayrı, kendi içimizde de otuz yıldır iç savaşları yaşamamızdır. (2) Aynı şekilde, sanıyorum ilk kaydını 1995 yılında düştüğüm "restorasyon" analizine de uygun görünmektedir. Beş yıllık restorasyon analizim, hâlâ teorik güçlüklerini aşmış olmaktan uzaktır ve ne yazık bizim dışımızda da başka bir yerde ele alınmış değildir; bununla birlikte, "restorasyon" analizi, beni şaşırtan ölçüde, hükümet başkanlarından solun pek çok kanalına kadar benimseniyordu, son beş yılı özenle inceleyerek geliştirmemiz mümkündür. (3) Bu saptamalar, Yılmaz Güney ile ilgili oligarşik tartışmalardan önceye düşüyordu; şimdi bunlarla, analizimizi daha da zenginleştirmek imkanına kavuştuğumuzu kabul edebiliyorum.

İlerlerken, şimdi, zindanda gerçekleştirdiğim bir hipotez-sınamasından söz etmek istiyorum, zaman zaman çeşitli siyasi koğuşlarla temas imkanımız olmaktadır. Ben, bana gelen dergilerin bazılarını açmadan ve bir bölümünü de okuduktan sonra, yazgıdaşlarıma veriyorum; Mustafa Yoldaş'ın, Göksoy, getirdiği Ocak'00 tarihli, iki *İnsancıl*'ı da böyle yaptım, okumalarını istedim. Bu arada yine kaydetmek istiyorum yazgıdaşlarımın benden yararlanmak istekleri aşırıdır ve sevinçle karşılıyorum, ayrıca, denemelerimi çok büyük bir anlayış ve merakla kabul ediyorlar, bu da nottur. *İnsancıl*'ı okumalarını tembihledim, "dikkat" sözcüğünü ekledim, sonra sordum; okumuşlardı ve bana aktarabildikleri sadece sudandı. Tekrar okumalarını söyledim, okuduklarından hiç kuşku duymuyorum, soruma yine pek sudan cevap verdiler, ben şaşırmıyordum. Üçüncü kez, baştan sonra ve özellikle, sonlarda, Profesör Afşar Timuçin ile yapılan söyleşiyi de çok dikkatle incelemelerini istedim, tekrarladığım sorulara verdikleri cevaplar, "aşk-meşk" tartışmasını aşamıyordu. Ne yazık, deneme beklentilerime uygun sonuç veriyordu ve bunları kederle kaydediyorum, çünkü, parçası olmaktan hep sevinç duyduğum Türkiye Solu'nun, en azından bir bölümünün, bu duruma gelmesinden derin acı duyuyordum, duyuyorum. Solumuz, kendi kemikleşmiş düşünce sistemine aykırı hiç bir analizi duymaz olmuştu, sanki ölmüş bir vücudun uyarılara duyarsızlığına benziyordu, acı buradadır.

Halbuki, kendisiyle yapılan söyleşide, Doktor Timuçin, sol kabuller sistemine savaş sayılabilecek saptamalarda bulunuyordu ve solumuz, bunları algılayamıyordu. Yargı ağır görünebilir, hafifletmek için başka bir saptamaya ihtiyacımız var; *İnsancıl*'ın dergi hazırlama tekniğini anlayabildiğimi söyleyemem, yazıları, zahmetsiz yayınlıyorlar. Halbuki yeni yayıncılık düzenlemeleri, italiklerle, spot ve çıkmalarla, hem okuyucuyu yöneltiyor ve hem de yardım ediyor, bu söyleşinin, her yanı aynı önemde sayılarak sunulmuş olmasının da, bu sonuçta etkisini kabul edebiliyorum.

Şimdi Afşar Hoca'nın bu söyleşisinde benim dikkatime çarpan ve mutlaka tartışılması gereken görüşlerini özetlemek istiyorum. Kendi sözlerine bağlı kalmak durumundayım, gerekli olan budur.

B-1. "Bir Yaşar Kemal'i okumakla şu içinde yaşadığımız dönemi kavrayamazsınız." Çünkü, Kemal'in üzerinde durmaya değer tek ürününün "İnce Memed" olduğunu ekliyorum, "İnce Memed'i baştan sona gözden geçirdiğimizde bir eşkiyanın yaşamını anlatıyor", has romanlardan beklediğimiz zamanını yansıtmanın olmadığını söylemek istiyor, anladığım budur. Şunları da ekliyor; "kabul etmek gerekir ki bizim edebiyatımız bu anlamda kısırdır, ister köyü anlatan edebiyatçılarımız olsun ister şehri anlatanlar olsun çok büyük bir gelişim gösteremediler." Önemli bir eleştiri ile karşı karşıyayız.

B-2. "Bizim şairimiz hayatı düşünme gereği duymuyor. Romancımız da duymuyor, müzikçimiz de duymuyor." Yaratıcının, beslenme ve duyarlılığını görmediğini, içtenlikten daha çok, içte ve dışta kabule önem verdikleri eleştirisini çıkarabilirmiyiz; mümkündür.

B-3. "Gerçi şu konuda biliyorum çok kişi bana karşı çıkacaktır, ama, köy edebiyatı diye ortaya çıkan edebiyatın son derece başarısız bir edebiyat olduğunu rahatça söyleyebilirim." Burada, soru üzerine, Fakir Baykurt'un adını telaffuz etmektedir; yakın bir zamanda göçüşü üzerine cümle çevrele-

rin yazdıkları ile karşı karşıyadır. Şunu söyleyebilirim, köy gerçekliğimize, halk gerçekliğimize yöneliş sağlıklıdır; ancak burada ölçüyü kaçırmak, edebiyatı yok etmek anlamındadır, halbuki her sağlıklı yönelişte, sanatı asla feda etmememiz zorunludur.

B-4. "Aziz Nesin'in edebiyata çok büyük bir katkısı olmamıştır. Hatta bir mizah yazarı olarak onu gerçek anlamda bir edebiyat yazarı da saymak doğru değildir." Aziz Bey'e büyük sevgimle, Paris'te, soranca ve Farsca öğrenirken, Süleymaniye ve Tahran'da, Aziz Aziz Bey'den habersiz pek çok Aziz Nesin öyküsü yazıldığını öğrendiğimi ekleyebilir miyim?

B-5. "Orhan Veli'nin bütün şiirleri buna örnektir, toplum dışıdır. Oktay Rifat'la Melih Cevdet'in şiirlerinde toplumca eğilimler tek tük vardır." İzleyicilerim bilirler, bunlar, benim "Tezler" içinde geliştirdiğim "Garip" çözümlemeleriyle tam uyum halindedir; Afşar Hoca'yla bunun çok bayağı bir kaçış "edebiyatı" olduğu konusunda beraberiz.

B-6. "Zaten Ataol Behramoğlu gibi, İsmet Özel gibi arkadaşlarla hiçbir beraberliğimiz olmamıştır. Biz sadece selamlaşan insanlarız." Burada eke gerek duymuyorum.

Afşar Hoca'nın çıkışlarını böylece uzunca yeniden yazmama şaşırılmamalıdır; hem önemlidir ve hem de beni rahatlatıyor, açıklıkla kaydedebiliyorum. Şu dönemleri saptayabiliyoruz; Cumhuriyet Dönemi'nde yaratıcılık aktivitesine yüksek ölçütler koyarak bir değerlendirme ve seçme düzeni getirme çabasının ilki, en Büyük Çocuğumuz, Nazım Hikmet'e aittir. Nazım'ın "Putlar" kampanyasını kastediyorum; Nazım'ın çok ileri yıllarda, kendisini "Nazım Hikmet" yapmada önemli role sahip bu atılımından hüzünle söz etmesi veya bazı analizlerinin isabetli olmaması, bunun, çok büyük ve çok etkili bir aydın ayıklaması eylemi olduğunu, bize, unutturmuyor; görkemlidir. İkincisi, çeşitli yerlerde fakat özellikle "Aydın Üzerine Tezler" dizisinde benim yeni ölçütler ile bir seçme sistemi yaratma çabamdır; bu da ayıklayıcı idi ve aydınımız, beni, yalnız bırakıyordu. Kuşkusuz, yalnızlık etkisizlik anlamında değildir; benim "Çetin Altan, insanımızın uyanmasına çalıştı, şimdi çok uyandılar, ürktü ve artık uyutuyor." demem, 1982 tarihlidir veya Tahir'in, Türkiye aydının azizleri arasında olduğu bir zamanda, "Kemal Tahir'i faşistlere verelim, Peyami Safa'yı alalım" çağrım da, sadece put kırıcılığı olarak kabul ediliyor ve homurdanmayla karşılanıyordu, ancak başka örnek vermiyorum, her ikisi de tutmuş ve tutulmuştur. Altan'ın artık yerini bulduğu ve hep baş eğmeyi yüksek tuttuğu genel kabuldur ve Kemal Tahir, şimdi, MHP'nin gözde yazarıdır. Şimdi Prof.Timuçin'in henüz işaret düzeyinde olan saptama ve analizleri, üçüncü olmaktadır; zamanlı olduğundan hiç kuşku duymuyorum.

Zamanla üzerinde duracağım, sorunumuz, yaratıcılarımızı, güzel'i yükseltme veya gelişme çizgisini ilerletme ölçütlerini yerine karineler ile ve sanat dışı teraziyle ele almamızdır; bunun yaratıcılığımızı körelteceğinde hiçbir kuşku bulunmuyor. Biz, polis kovuşturmasına uğramayı veya belli süre hapiste yatmayı, dış politika gereklerini hiçbir zaman aşamayan Sovyet yakıştırmalarını, Batı raketleri tarafından tutulmayı, tek ölçüt biliyoruz; bu ölçütün, en tüccar yazarımızın en büyük yazarımız olmasını, sağlamaktan başka bir işareti olamamaktadır. Bu nedenle de, yaratıcı dünyamızı hızlı bir süzgeçten geçirmek kaçınılmaz görünüyor, benim görüşüm bu yöndedir.

Zaman sorununa gelmeden önce, Afşar Hoca'nın eleştiri sisteminin bütünüyle iştirak halinde olmadığımı da belirtiyorum; ancak, bunlar çok az ve olan da ayrıntı düzeyindedir, bunu da sevinçle kaydetmek durumundayım. Hocamızın, İkinci Yeni analizi benden uzaktır, belki bunlarla büyüdüğüm ve akımın hiç şiir yazmayan hep şiir okuyanı olduğum için, taraflıyım; Ece Ayhan, Cemal Süreya, Ergin Günçe, arkadaşlarım, dostlarım ve zaman içinde en yakınım idiler, İlhan Berk için çok şiir matinası düzenlediğimi, Ankara polisi ile boğuştuğumu, hiç unutmuyorum. Ergin'in ben en yakınıydım, küçük yaşlarda dizi kardeşleri vardı, yazdığı şiirleri ilk önce bana okurdu, önce çekingenlikle, henüz ilkokula bile gitmeyen kardeşinin olduğunu söyler, ben beğendikçe daha büyükkardeşine geçerdi, çok beğendiğimde ise "yok, ben yazdım" derdi, bir zaafım olduğu kesindir. Ergin ve Cemal, her biri ayrı ve şairlere layık kazalarla, aramızdan ne kadar erken göçtüler! Ece'yi özlüyorum.

"İkinci Yeni" bir tepki akımıdır, köycülüğün kültürsüzlüğüne ve soğuk savaşın boğucu baskısına bir tepkidir; bu nedenle, şiirimizi tümüyle entellektüel kanallara çekmeye ve biçimçilik denemelerine yöneldiler. Bu anlamda, Garip Akımı'ndan ayrıdır ve hatta tersidir; ancak bu kaçış şiiri oldukları için de Garip'in devamıdırlar, burada anlaşıyoruz. Hepsi ve hepimiz, Ankara polisinin fişlerine "komünist" olarak geçirilmekle birlikte, akımın teslimiyetçi niteliği açıktır; bu paradoks da bize, sanatçıyı, yalnızca polis kovuşturmaları ve hapishane yazgısı ile seçemeyeceğimizi gösteriyor, sorun da buradadır.

Diğer yandan, Dr. Timuçin, şunları da kaydediyor: "Yani Nazım'ın başlattığı çizgide bizim toplumcu şairlerimiz yeterince derin bir kültüre sahip olamadıkları için işi toplum duyguculuğuna döktüler. O yüzden bir tür ağlamaklı şiir ortaya çıktı." Bunu, Nazım şiirinin kendisini devam ettiremediği yollu anlamak zorunludur; peki, öyleyse, neden? Dr. Timuçin, yıllar önce Nazım üzerine yayınladığı monografide de, başka açılardan çok yararlı buluyor-

dum, Nazım ile ilgili içinde fazlasıyla myth bulunan, kabullerimizi sadık kalıyordu, eleştirmiyordu; büyük bir eksikliktir.

Anlayabiliriz, hepimizde, çok haklı nedenlerle Nazım düşkünlüğü, her türlü ölçüyü aşmaktadır; benim için Cumhuriyet döneminin en Büyük Çocuğu'dur, 28-38 arasında neredeyse tek başına bayrağı yüksek tutabilmiştir. Nazım, sözünü ettiğim dönemde hançerden bir rüzgardır ve benim için çok uludur; ama yine de eleştiri ile yaklaşmamız zorunludur. Bir kez Nazım, sadece şiir değildir; şiir dışını görmezlikten gelmemiz ya da şiiri ölçüsünde başarılı saymamız büyük eksikliğimiz olmaktadır.

Çok uzak olmayan bir dönemde, henüz Sovyetler Birliği yıkılmadan önce, bugünkü Aydınlıkçı arkadaşlarımızın bir büyük kampanyasını hatırlıyoruz; Nazım'ın Moskova'da sahnelenen bir oyununun hemen kaldırılmasını çok büyük bir sansür olarak gösteriyorlar, kınıyorlardı ve aydınımızın çok büyük bir bölümünü, fıkra yazarlarının tümünü kampanyalarına katmayı başardıklarını biliyoruz. Ne yazık, bir tek ben karşı durdum, görüşlerim şunlardı; (1) Nazım'ımız düz yazıda olağanüstü başarısızdır. (2) Sözkonusu oyun, sanıyorum İvan İvaniviç'in Yaşamı'nda Bir Gün, çok ilkeldir. (3) Oyunun sahneye konması, herhalde Nazım'ın adını yaşatmak içindi ve kaldırılmasını da normal bulmak durumundayız. Bu bütün düz yazıları için geçerlidir ve tek romanı da aynı ölçüde başarısızdır; okunamaması da bu anlamdadır.

Burada, gerçekten, çok teorik bir soruyu ihmal edemeyiz, bir yaratıcı bir alanda çok başarılı iken yakın bir alanda başarısız olabilir mi; bu önemli ve cevabı herhalde benim bilgi alanımı aşan bir sorudur. Ancak gözlemlerimiz, yaratıcının başarı alanının yaygınlığı üzerinedir; bunun için, çok uzağa gitmeye de gerek görmüyorum. Bilgesu Erenus ve şu anda tartışılan Yılmaz Güney var. Hem Bilgesu ve hem de Yılmaz'ın el attıkları her yaratıcılık alanında yüksek nitelik gerçekleştirdiklerinin tanığıyız; aklıma Güney'in belleğim beni yanıltmıyorsa, tek romanı geliyor ve "Boynu Bükük Öldüler" severek ve beğenerek okuduğum romanlar arasındadır.

Nazım'ı sevmek mi? "Nazım" adı bende şimdi bile heyecan uyandırıyor, yalnız, tekke bağlantılarını sevgi sanmaktan kurtulmanın zamanıdır ve yaklaşımında şiddetli eleştiri içermeyen ise aşk değildir, hem şiddetli sevgi mutlaka şiddetli eleştiri ile birlikte olmak durumundadır ve hem de bize yakışan budur. Bu çerçevede, Nazım Hikmet külliyatına giren bazı şiirlerin hiçbir şiir değeri olmadığını, yüreklilikle, yiğitçe ve aydınca kabul edebilmeliyiz; yiğitliğin sadece dağda olduğu ise bir yanılgıdır ve asıl bakış'tadır. Çevremize ve kendimize yiğitçe bakabiliyormuyuz? Hep mi yorgunuz.

Bu incelemeyi bitirmek üzereyim, ama, şimdi, bir teorimi formüle etmeme izin verileceğini umuyorum; Türk aydınının en çok sevdiği Nazım şiirleri şiirden çok uzaktır ve hiç bilmedikleri Nazım şiirleri ise mükemmeldir, bu teorim büyük bir haksızlık gizliyor, biliyorum. Uzatmak istemiyorum, fakat, sadece, benden önce sadece Doktor Kıvılcımlı'nın ne yazık acımasız bir biçemle ve ancak çok büyük bir doğrulukla söz ettiği üzere, şu varnalı, gemili, el yanmalı dizeler hem şiir değildir ve hem de son derece yanlış mesajlıdır, burada duruyorum. Yine de Türk aydınının bunları şiir sanarak ve bir de ilerici kabul ederek kesintisiz tekrarlamasındaki dramı görüyorum, buradan ilerlemek mümkün olamamıştır.

Şimdi oligarşinin bir asimilasyon saldırısı ile karşı karşıyayız, ne yazık, aydınımızın bu konudaki tepkisi de, tartışma Yılmaz Güney'e dönünceye kadar pek yorgun ve pek anneanne üslubunda yoluyordu; nedeni üzerinde düşünme zahmeti bile göstermediğini söyleyebiliyoruz. Halbuki tekeller düzeni, kibariye-mustafa keser-cugili reklamlarından sonra, birdenbire, sektör değiştiriyordu ve son günlerde ise, nazım-mina urgan-mihri belli üçlüsünü güzellemek için bir kampanyaya girişiyordu, bu sonuncunun, aydınımızda memnuniyet yarattığını da görebiliyorduk. Ancak hiç "neden" diye sormuyorduk ve anlamaya çalışmıyorduk, gerçekten mi çok yorgunuz?

Anlamak mı? Hayır, biz, bir yanda mersiye ve methiye ve diğer yanda red ve küfür düzeyini çok aşamıyoruz; halbuki, eleştiri anlamaktır ve yorum, anlamanın ifadesi olmaktadır. Bunda belki de, Marx'ın, *Feuerbach Üzerine Tezleri*'nin sonuncusundaki, formülasyonunun yanlış imalar içerdiğini kabul etmeliyiz, filozoflar dünyayı yorumladılar, ama iş değiştirmektir, önermesini tümden yanlış anlama tutkumuzun da rolü vardır. Anlamadan ve yorumlamadan değiştirmek imkansızdır, buna işaret bile bayağıdır; ama daha kötüsü, yeni kuşakların Marx'la tanıştıkları gün, anlamayı küçümseyerek değiştirme fedaileri olmalarıdır. Marx'ın da bizim de trajedilerimizden birisi mi? Mümkündür.

Anlamaya çalışıyorum, cevaplarım var, buraya aktarmak istemiyorum, yalnızca şunları kaydetmek istiyorum; (1) tekeller düzeninde ideoloji orta çağ'daki önemini yeniden kazanmıştır. (2) Çok büyük bir ideolojik saldırı karşısındayız; oligarşik düzen, resterasyonu, müthiş bir ideolojik hegemonya ile birlikte realize etmekte güvence buluyor. (3) Mina Hanım'ı, ben yazdım, solda değil, solcuların çevresinde ve masalarında olmuştur, önemli değildir; yakın zamanda *Hürriyet*'te Serdar Turgut da

daha ince bir biçimde benzer görüşleri dillendiriyordu. (4) Oligarşinin Belli'yi asimilasyonu iyi bir iştir, biz hayrını göremedik, tekeller düzenine "hayırlı olmasını diliyoruz." (5) Nazım ise tek sözcükle biziz, Nazım bir dönem için incarne Türk aydınıdır, vermemiz mümkün değildir ve bunun için bir savaş gerek ve bu eleştiridir. Eğer yorgunluğumuzu aşabiliyorsak, önce kendimize şiddetli bir eleştirel savaş düzenlemeliyiz; bizim boşluğumuzdan yararlandıklarını görmek zorundayız.

Tam bu sırada, tekeller düzeninin, kibariye-keser-cugili ve benzerleri ile varoş halkını ideolojik kuşatma hücumunu bir kenara bırakarak aydınlarımızdan asimilasyon yoluyla kendi idol'larını şekillendirme zamanında, Yılmaz Güney'e hücumlar, nazım-urgan-belli seçimiyle birlikte Yılmaz'ı öldürme girişimi, belki de uyarıcıdır, öyle umuyorum. Anlayabiliyor muyuz, anlamaya çalışıyor muyuz, yoksa nazım-urgan-belli asimilasyonu sırasında eksik ettiğimiz küfürlerimizi fışkırtmakla mı yetiniyoruz? Cevabını yazmıyorum, yalnız, yerine bir başka düşüncemi kaydetmek istiyorum; artık Rusya Marksizmi'nin bize kaktığı şematizm ve güvensiz kompleksinden kurtulmanın zamanıdır. Görülmesi gereken şudur; topraklarımız hep sürprizlidir ve her umulmadık yerde, atan bir sol kalp mutlaka var, bütün geri formatına karşın, oligarşik medya da, "her yer" içine girmektedir. Sadece iki örnek veriyorum, mutlaka eklenecekler vardır. *Milliyet*'te Güngör Uras, *Hürriyet*'te Serdar Turgut, oligarşik zindanda akıl yürütmek zorunda kalmakla birlikte, hem Güngör'ün ve hem de Serdar Turgut'un kalplerinin sola attığından kuşku duymak için hiçbir nedene sahip değiliz, yazdıklarının incelenmesinden çıkan budur. Belki eleştirilerin bir kampanyaya dönüştürülmesi talihsizliktir; kendi biçeminde, mizah'ın baskının türevi olduğunu hatırlayarak, içtenlikle katkıda bulunduğunu, ben, düşünebiliyorum.

Yılmaz mı, Marx ve Engels'in *Alman İdeolojisi*'nde yazdıklarını pek çok doğruluyor, hepimiz çıktığımız yerlerin işaretlerini taşıyoruz, Yılmaz, Orhan Kemal'i, Yaşar Kemal'i, Ruhi Su'yu, Demirtaş Ceyhun'u doğurmuş bereketli güney topraklarının, en yaratıcı sınır alanlarının, bir çocuğudur, biz güneyli sınır çocuklarını çok iyi yansıtıyor, bu nettir. İkinci netlik ise, bugün Yılmaz'a bulunan zaaflar, eğer Yılmaz, Yılmaz Güney olmasaydı önemli olabilirdi ve artık Yılmaz Güney olduktan sonra bunlar zayıflık değildir ve güç vermektedir, zenginlik veriyor, kabul etmekte hiçbir sakınca görmüyorum, tersidir. Peki nedir, Yılmaz'a baktığımızda ne görüyoruz, hedefte kim var; yaşamın her anında yaşamı bir serüven olarak alması, bu biz güneylilere özgüdür. Yanından hiç eksik etmediği yiğitliği ve içinden çıktığı yoksul yığınlardan hiçbir zaman kopmamasıdır; işte hücum edilen Yılmaz budur, çünkü Yılmaz'ın önü açıktır. Yılmaz Güney, yalnızca kurşunla oynamadı, büyük bir şöhreti, sanat ve devrim arayışında, bir kurşundan daha önemsiz görebiliyor, atabiliyordu; önemli olan buradadır, öyle görüyorum.

"İnsan Yılmaz Güney'i bırakalım, sanatına bakalım"; bu çok kötü bir savunmadır. Hiç kuşkumuz yok, akad-ün ve atıf yılmaz çizgisini çok ileriye götürmüştür; ancak Yılmaz Güney sinemasına da eleştirel bakmalıyız, yaratıcılık alanında eleştiri bizim tek yolumuzdur. Ayrıca Yılmaz'ın bunları aynı serüvenci ve yiğit üslupla karşıladığını biliyorum; yetmişli yıllarda yeni bir filminin gösteriminden sonra, filmi hem sineması ve hem de siyasi yapısı itibarıyle beğenmemiş ve *Yürüyüş*'te eleştirmiştim. Yılmaz'dan selamlarıyla birlikte çok iyi tepkiler aldığımı hatırlıyorum. Nazım'ı veya Yılmaz'ı, sanatlarını eleştirmek, sevmemek değildir, tam ciddiyetle sevmektir; her ikisinin de bir eleştirel süreçten sadece yükselerek çıkacaklarına inanıyorum. *Aydınlık*'ta Tunca Arslan da böyle yaklaşıyor; yerindedir.

Ancak oligarşi özellikle sanatına saldırmıyor ki, hedef olan, serüvenci, yiğit, emekçi halkın nabzıyla yaşayan ve şöhreti, bir taç değil çok zaman zincir sayan bir insandır ve bu Yılmaz Güney'dir. Önümüzdeki dönemde, ihtiyacımız en çok bunadır, ne yazık, onlar bunu anlıyorlar ve ben de yorulmadan anladıklarının doğru olduğunu anlatmaya çalışıyorum, çok mu? Bilmiyorum, ancak İran Roma Savaşları yorgunluğunda yapılması gerekenin bu olduğunu da biliyorum.

BENİ GÖZET

Adın azat
Yedi yaşında mapussun
Bebekken öpülesi bedeninde
Söndürülen sigaralara çarpan
Yüreğimiz çığlık oldu sesine
Derinden yüzeye uzaklaşan yakınlık
Bu görüş günü
Vahşetin hâlâ duran izlerinden
Benliğimize çığır oldu gözlerimiz
Gerçeğin zamandan süzülen düşlerinde
Değişir yaşın kuşatılmışlığa çığlık
Sesin özgürlüğe eylem olur
Azat kalır adın

Mustafa GÖKSOY

SANSÜR MEMURLARI VE ESKİ SEVGİLİLER YA DA EDEBİYATTA SANSÜR VE OTOSANSÜR

Özgürel ÖZDEMİR

Edebiyatta maalesef ağırlıklı yeri olan sansür ve otosansür, yeterince işlenmeyen, tartışılmayan, satır aralarında değinilen konular. İki somut örnek üzerinden bu konuları ele almak istiyorum.

Reşat Nuri'nin "Gizli El" Romanının Sansürlenmesi

Reşat Nuri'nin 1920'de Dersaadet gazetesinde tefrika edilen, 1924'te de kitap olarak yayımlanan Gizli El adlı romanı sansürün hışmına uğrar. Roman, vurguncu savaş zenginlerinin üst düzey Osmanlı bürokrasisiyle al gülüm ver gülüm ilişkilerini konu edindiği için, dönemin sansürden sorumlu devlet memuru Şemsi Efendi olaya el koyar. Reşat Nuri'ye "Olur mu a çocuğum, böyle şeyler yazılır mı? Sen evine git, uslu uslu aşk romanı yaz." şeklinde direktif verir. Reşat Nuri, söz dinler, Gizli El'i bir aşk romanına dönüştürür. Ancak Osmanlı Devleti yıkılıp Cumhuriyet ilan edildikten sonra, sansürlenen bölümleri romanına ekleyerek kitabı yeniden yayımlar. Böylece, kendisinin de kitabın önsözünde belirtiği gibi, romanı 'Sansür Şemsi'yle birlikte yazmış olur bir bakıma. Buradan da öğreniyoruz ki, sansür memurlarının edebiyatımıza değerli(!) katkıları var.

Reşat Nuri'nin Gizli El romanının başına gelenler kısaca bunlar. Bugün artık neyse ki, sansür memurları yok, ama...

Tahrifat ve Otosansür: Terkedilen Eski Sevgili

Leyla Erbil'in **Eski Sevgili** adlı öykü kitabının iki ayrı baskısı var elimde: Birisi 1977 yılında Cem Yayınevi'nden çıkan baskı, diğeri Yapı Kredi Yayınları'ndan, 1998'de çıkmış. İki baskı arasında çok büyük farklılıklar var. 1998 YKY baskısında, öykünün bazı bölümleri çıkartılmış, bazıları değiştirilmiş. Değişiklikleri tahrifat olarak adlandırmak yanlış olmaz. Bir yazarın, daha önce yayımlanmış bir eserini, içeriğini bozacak şekilde değiştirmeye hakkı olmadığını düşünüyorum; çünkü yayımlanmış bir eser topluma malolmuş, kollektif bilincin parçası haline gelmiştir, telif hakkına sahip olan kişinin canının istediğini yapabileceği bir mal değildir.

Öykünün ikinci baskısındaki bu tahrifatı, çıkarılan bölümlerin içeriği nedeniyle, aynı zamanda otosansür olarak değerlendiriyorum.

Konuyu incelemeye başlamadan önce, öykünün konusuna kısaca değinmek gerekiyor:

Öykü, Nigar adlı karakterin yaşadığı olaylardan ve iç hesaplaşmalarından yola çıkıp, 1970'lerin Türkiye'sini sergiliyor.

"Banka memureliğinden emekliye ayrılmış, eli yüzü düzgün, kırklarında, dul ve İstanbul'a görgüsüz bir turist kadar hayran" diye betimlenen Nigar, sol eğilimli bir yarı aydın tipidir. "Meyhane meyhane gezip" kendi düşüncelerine yakın bulduğu bir kaç kişiyle, özellikle de yakın dostu Ressam Suret'le içerek konuşmaktan başka bir eylemde bulunmasa da, toplumsal olaylara duyarlıdır.

Nigar annesiyle birlikte oturur. Anne Naile Hanım, kızının aksine, sağ görüşlüdür, daha doğru bir deyişle, egemen ideolojinin halk arasında bulduğu taraftarların düşünce yapısını temsil eder öyküde.

Bu kısa açıklamadan sonra öykünün Cem Yayınevi ve YKY'dan çıkan baskıları arasındaki farklılıkları inceleyebiliriz. Öykünün YKY baskısındaki makaslamalardan, özellikle kurguyu zedeleyenleri ve öyküde geçen olayları tarihsel bağlamından koparak, anlam kayıplarına yol açanları alıntılarla göstermek istiyorum. Böylece okuyucular öykünün kuşa çevrilerek yayımlanmış halini eski basımdaki haliyle karşılaştırabilirler.

Öykünün kırpılan bölümlerinin içeriklerine bakacak olursak, en geniş yeri, bazı tarihsel ve toplumsal olaylara yapılan göndermeler tutuyor. Örneğin aşağıdaki paragraflar, Mahir Çayan ve arkadaşlarının 29 Kasım 1971'de cezaevinden kaçışla-

rıyla ilgili iddialara ve Kızıldere'de yaşananlara gönderme yapıyor:

"Yusuf'u da öldürmek istediler demek, istemişlerdir, doğrudur bu da. Ötekiler gibi: Mahir'ler, Harun'lar, Hatice'ler gibi. Hatice'nin dupduru sabah gökleri gibi gül rengi yüzü geldi gözünün önüne. İçi sızladı ama açmadı gözlerini." (Erbil, 1977, s.11)

"(...) Ne demiş görevli subaya Yusuf Küpeli: 'Ne bu cezaevinden ne de Haydarpaşa'dan görevlilerin yardımı olmaksızın kaçılmaz...' demiş. 'Bu cezaevinden tünel kazarak kaçışın da, Türün kanadının belirli siyasi amaçlar uğruna denetimi ve göz yumması altında yapıldığını ve benim de bunu kolaylıkla ispat edebileceğimi...' Bunu ilk fırsatta Suret'e duyurmalıyım. Meyhanede kim varsa herkese duyurmalı bunu.

Bak sen, öyleyse Kızıldere Katliamı'nı da bile isteye hazırlamıştı bunlar. Mahirlerin kaçışına göz yummuşlardı. Kazma küreği özellikle sağlamışlardı. Ya Mahir'ler? Kendi kendilerine kaçabildiklerini, başardıklarını mı sanıyorlardı? Öldürüldüklerinde, biz bir gizli tünel kazdık ve kaçtık mı sanıyorlardı, yoksa berikilerin göz yumduklarını seziyor ama sonuna kadar bu fırsatı değerlendirmek mi istiyorlardı? Sezmiyorlardı da biliyorlar ve son kozumuzu oynayalım mı diyorlardı? Bence kandırıldılar. Vurabilmek, yok edebilmek için kaçmalarını sağladılar çocukların. Tıpkı Mustafa Suphilere düzenledikleri gibi bir tuzaktı bu. Nasıl rakiplerini bir bir temizleyen Ankara, Suphi'ye mektup göndermiş 'gel' demişse, geldiğinde de on yedi canla birlikte boğdurmuşsa hunharca, bunlar da Mahirlere o oyunu ettilerdi. Armut dibine düşer." (Erbil, 1977, s.13.)

"(...) Nigar, (...) Mahirlerin kaçtığı günü düşünüyordu. (...) Mahirlerin kaçması ister istemez Denizlerin sehpadan kurtuluşunu düşürüyordu akla." (Erbil, 1977, s.18).

"(...) Demek ki bizim o çalmadan oynadığımız günümüzde berikiler sarakaya almıştı bizi de kıçlarıyla gülüyorlardı. İnsan, Denizleri asmakta haklı görünebilmek için Mahirleri kaçırttıklarını düşünemezdi kil Hileyle başetmenin zorluğunu düşündü Nigar. Alçaktan daha alçak olmak gerekiyordu. Hani Lenin'in bir konuşması vardı. Türkiye'yle dostluk ilişkilerinden açan, '... Bu dostluğun temeli tabii ki diplomatik hilelerle olmayacaktır. Bu bakımdan düşmanlarımız bizden çok güçlüdürler. Bu gerçeği itiraf etmekten korkmuyoruz...' dediği neydi? Belki de solun zaaflarından biri de, hileyi, dönekliği, puştluğu küçümsemesi, açık oynamasıydı." (Erbil, 1977, s.19.)

Birbiriyle bağlantılı bu pasajların tamamı, öykünün YKY baskısında yer almamış. Böylece, eski baskıdaki haliyle belirli tarihsel ve toplumsal olaylara gönderme yapan öykü, yeni baskıda bulanık, soyut bir anlatıya dönüşmüş. Aynı şekilde, aşağıdaki bölüm de YKY baskısında yok:

"İbrahim'e işkence edenlerin adı neydi? Kim öldürmüştü Kaypakkaya'yı? Kimler? Teğmen miydi, binbaşı mı? Şükrü Olcay mı? Yaşar Değerli mi? Fehmi Altınbilek mi öldürmüştü? (...) Vedat'ı öldürmüşlerdi ilkin, izin alıp çıkmıştım bankadan, yürüyüşe sızmıştım, sonra Taylan Özgür'ü, Battal Mehetoğlu'nu ya da Mehmet Büyüksevinç'i? Ulaş'ı mı önce vurmuşlardı kıstırıp, hani 'teslim ol, bir şey yapmayız diye kandırıp da çıkınca kurşunladıkları, yoksa Nurhakdakiler miydi onlardan önce: Hüdai'yi, Sinan'ı, Kadir'i, Hüseyin Altuntaş'ı?" (Erbil, 1977, s.36).

YKY baskısında, bu cümlelerin yerine *"İşkence edenler kimler? Kim öldürüyor çocukları?"* (Erbil, 1998, s.102) soruları konmuş. Bu değişiklik nedeniyle izleyen bölüm de anlamsızlaşmış. Bu bölümü özetleyecek olursak:

Nigar, Ressam Suret'le sanatçının sorumluluğu konusunda tartışmaya girer, *"Çizsene o kağnıyı."* der. Kızıldere'deki çatışmada öldürülen gençlerin cesetlerinin taşındığı arabayı kastederek. Suret, *"leş kargası değil sanatçı"* olduğunu söyleyerek karşı çıkar. Nigar'ın *"Hiç mi bakmadı Mahir sana arabadan, delinmiş alnı, aralık gözleriyle, dedim? Düşlerinde olsun hiç mi görünmedi gözüne?"* (Erbil, 1977, s.36) sözleri, YKY baskısında *"Hiç mi bakmadın kağnıya, ölümden başka bir şey taşıyana? aralık gözlere?.. Düşlerinde olsun hiç mi?"* (Erbil, 1998, s.102.) gibi, anlamsız bir sayıklamaya dönüşmüş.

Öykünün YKY baskısından çıkartılan bölümler bunlarla sınırlı kalmıyor. Nigar'ın karakterinin tanımlandığı bölümde, *"Asıl kötülüklerin nasıl örtbas edildiğini öğrendi, tarihin yanlış öğretildiğini, işbirlikçileri, rezil iş adamlarını, onların seçtirdiği politikacıları, beyin yıkayan mekanizmayı seçti."* (Erbil, 1977, s.14) şeklindeki pasaj, YKY baskısında yer almamış.

Bu pasaj çıkartıldığı için, devamında yer alan *"Düşmanlar sayıyla ölçülecek gibi değildi, öldürmekle de başedilemezdi."* cümlesi anlamını yitiriyor. Hatta Nigar'ın karakteriyle ilgili yargımızı da değiştirecek bir anlam sapması doğuyor: Zamanla farklı bir bilinç kazanan, asıl yalan ve haksızlıkların neler olduğunu anlayan ve bunlara, tek tek kişileri cezalandırarak karşı konulamayacağını sezen Nigar'ın yerini, hayal dünyasında yaşattığı belirsiz düşmanlarla savaşmaktan yılgınlığa düşerek vazgeçen birisi alıyor.

Yine YKY baskısında bulunmayan üç sayfaya yakın bir başka bölümde anlatılanları özetlemeye çalışalım:

Nigar, annesine gazeteden, gözaltına alınanla-

ra nasıl işkence yapıldığından sözeden bir haberi okur. Nigar'ın annesi duydukları yüzünden dehşete düşer. Bitişikteki evi askerler sardığında da aynı şekilde korkuya kapılmıştır. Bu olayı anlatan, *"Saim'i arıyorlardı -tanıyordum çocuğu- Dev Genç'ten bir kimya öğrencisi."* (Erbil, 1977, s.40) cümlesi öykünün YKY baskısından çıkartılmış. Nigar dışarı koşup olaya müdahele etmek ister. Annesi arkasından gelerek Nigar'ın askerlere komuta eden subayla konuşmasına engel olur. *"Çabuk içeri gir, dedi, karışma sen, vatan meselesi bu, allah tuttuğunuzu altın etsin oğlum, inşallah yakalar da gebertirsiniz o domuzu, mahallemizin yüz karasıdır o."* (Erbil, 1977 s.41) Bu davranışı yüzünden Nigar annesiyle kavga eder, onu Saim'i ihbar etmekle suçlar. Annesiyse bunu inkar eder, subayla, Nigar'ı korumak için o şekilde konuştuğunu söyler. Bu bölümde, Nigar ve annesi arasındaki çelişki belirginleşiyor. Ayrıca, Nigar'ın, annesini bilinçlendirmeye yönelik çabalarının sonuca ulaşmadığı da vurgulanıyor. Yaşlı kadın, Nigar'ın istediği gibi iktidardaki güçlere karşı tavır almak yerine, işkence anlatımlarında dile getirilen terörden duyduğu korkuyla kendisini ve kızını koruma telaşına düşmüştür. Bu yüzden, ikiyüzlü, abartılı bir tutumla yine kaba güçten yana görünür, zorbalığa alkış tutar.

Çıkarılan bir başka uzun bölüm Nigar'ın düşüncelerinden ve anımsadığı yaşantılardan oluşuyor. Bu bölümün atılması, öyküye fazlasıyla zarar vermiş, çünkü 70'li yılların tarihsel ve toplumsal koşullarını sadece söylenenlerle değil söyleyiş tarzıyla da yansıtan, Türkiye'nin ve dünyanın yakın tarihine göndermeler yapılan bir bölüm bu. Örnek olarak birkaç cümleyi alıntılıyorum:

"Brandt daha dürüsttü, 'Biz Komünist Partisinin yolunu kesmek, küçük bir parti olarak kalmasını sağlamak için elimizden geleni ardımıza koymayacağız...' diyordu; (...) bizimkiler bunu da söylemiyor."

"(...) Oysa kendi elleriyle geçici proletarya diktatoryasını kaldırıyor Komünist Partileri. (...) Artık sınıfsız toplumu unutalım demek değil mi bu da? Artık bilimsel sosyalizmin yozlaştığını, denenenlerin yanlış olduğunu ileri sürmüş olmuyorlar mı? Elbirliğiyle CIA ajanı mı oldu sosyalistler?" "(...) Kurmaylarımızın kendilerini gösterecek, aşağılık duygusundan kurtulacak, hangisinin daha ehil olduğunu kanıtlayacak bir fırsat alanı mıydı yoksa savaş? Halkın bir zırnık kazanmadan öldüğü? Eşraf ve büyük toprak sahipleriyle, 'muasır medeniyet'in ortak çıkarlarının birleştirilmesi uğruna mı verilmişti anti emperyalist savaş?"

"(...) şu Hamdullah Suphi örneğin, sanki 1918'de Almanya'da öğrenci jurnalcılığı yapan o değilmiş, sanki Yakup Kadri'yle birlikte Nazım'ı 'Bolşevik kapısının müseccel köpekleri diye jurnallememiş (...)" (Erbil, 1977, s.53-55)

Öykünün izleyen paragraflarında Nigar, uykusuzluğun da etkisiyle mantıksız, gülünç hayaller kurar. YKY baskısında yer almayan bu paragraflarda, o dönemdeki toplumsal ortamın bir yarı aydında zaman zaman yarattığı duygulanımlar, mizahi bir dille anlatılıyor.

"Bir tabanca bulup birini vurmak mı en doğru yoldur yoksa? Kalkıp Filistin Kurtuluş Örgütüne varmak, yoldaşlar bana bir iş verin yapayım, yatağımda rahat rahat ölmek istemiyorum, şu çorbada benim de tuzum bulunsun demek mi? Temizlemeli bir haini en iyisi, yok 'sabırsızlıkmış', yok 'burjuva maceracılığıymış'. (...) Ne derler ardımdan, karının biri gitmiş, garnizon kumandanını vurmuş! Garnizon kumandanı da nereden çıktı? Hangi garnizon? Olmaz; 12 Marta kadar ordunun iş başına gelmesi yanlısı olup da sonra dönenlerden birini vurmalı. Üstüme iyilik sağlık, orduyla ne işin vardı senin? Bir günden bir güne orduyla devrime umut bağladı mıydın ki? Öyleyse çocuklara, 'arkanızda ordu var, biz varız' demeye getiren aracı solcuları temizlemeliyim (...)" (Erbil, 1977, s.56)

1970'lerin gündemindeki olayları yansıtan bir başka bölüm de öykünün YKY baskısında bulunmuyor:

Nigar, gazete başlıklarını okumaktadır: *"Bir Dev-Lis üyesi öldürülmüştü. (...) Bozkurtlarla Maocular birlikte yürüyüş düzenliyorlardı, sloganları ne Amerika ne Rusya'ydı. (...) Sancak Tül'ün arazisi komando okulu durumuna getirilmişti, bir fotoğraf: tosunlar sabah idmanında. (...)"* (Erbil, 1977, s.71)

Bunlar dönemin önemli olaylarıyla ilgili başlıklar. "Zayıf" toplumsal hafızamızdan silinmiş, kazınmış bu olaylar, o dönemi yansıtan öyküden de silinmiş.

Nigar'ın yaşadığı mahallenin delisi olarak tanınan ve boynuna astığı tablada ıvır zıvır şeyler taşıyan Dalgıç Mehmet'le ilgili bölüm değiştirilmiş:

"Dalgıç Mehmet birkaç gün evvel nereden bulduğu belli olmayan üç parça eklemişti tablasına, üçü de fotoğraftı; (...) Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan'ın bir arada çekilmiş (...) fotoğraflarıydı. Bir süre görünmez oldu ortalıkta Dalgıç Mehmet. Sonra Göksu deresinin bitiminde bulundu cesedi." (Erbil, 1977, s.77)

YKY baskısında Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan isimleri yerine "idamlıklar" kelimesi konmuş. (Erbil, 1977, s.128) Yine belirsizleştirme, hangi idamlıklar? Öykünün pek çok yerinde, somut isimlere, olaylara ve tarihlere yer vermemeye yönelik "düzeltmeler" yapılmış.

Bir başka bölümde, Naile Hanım kızıyla tartışır-

ken, tarihten söz açar, Kurtuluş Savaşı sırasında kurulan resmi bolşevik partisiyle "Rusların gözünün boyandığından" ve bu sayede onlardan yardım alındığından; 2. Dünya Savaşında İnönü'nün "Alamanları mandepsiye getirerek" Türkiye'nin savaşa girmesini önlediğinden sözeder ve şunları söyleyerek bitirirsözlerini:

"Hile ve desisel İşte dünyanın faziletleri! Hile ve desise olmasaydı bu vatan kurtulmazdı, çünkü düşmanlar bizim kadar hilekardı. Size son sözümü söylüyorum şimdi dinleyin: hile bir dehadır, döneklik, kaypaklık bir dehadır, başarının sırrıdır dessaslık! Mustafa Kemal'de de bu dehadan vardı. Cumhuriyeti yaratan o dehadır, bunu hiç bir zaman aklınızdan çıkarmayın." (Erbil, 1977, s.96, 97).

Bu sözlerde muhafazakar bir kadın olan Naile Hanım'ın bilinçsizce "Makyavelizmi" yücelttiğini görüyoruz. Egemen ideolojinin etkisi altında olan halktan kişilerin tarihe ilişkin çarpık algılayışını sergileyen bu sözlerin çıkarılması öykünün bütünlüğünü zedeliyor, çünkü aynı tema ilerleyen sayfalarda da işleniyor. Konuya, başka bir karakterin sözleriyle farklı bir yorum getiriliyor:

"Kurtuluş Savaşı, Türkiye Halkının istekleri ve iradesi doğrultusunda, onun yararı uğruna mı başlatılmıştır? (...) Halk gidip öldü, evet, zorla gönderilip öldürtüldü, asıl ağalarla beylerin kazançlı çıktığı bu savaş gene de bir aşama değil miydi toplum için?" (Erbil, 1977, s.110, 111) Bu sözlerin yer aldığı bölüm, YKY baskısında bulunmuyor.

Öykünün sonuna doğru zaman mekan sıçramaları yapılarak farklı sahneler çiziliyor. Bunlardan biri, bir iş adamının ülkenin yönetimiyle ilgili düşüncelerini yansıtıyor:

"Neyse, Güvenlik Mahkemeleri yoluna koyardı işleri, sıkıyönetime gerek bile kalmazdı belki..." Bu sözler öyküden çıkarılmış.

Öykünün sonunda Nigar, pencederen, iki kişinin karşı apartmanın duvarına yazdığı yazıyı üst üste okur:

"Karşı duvara (...) koskocaman bir 'Bütün İşçiler Birleşin' yazıp geçmişlerdi."

YKY baskısında bu bölüm *"Karşı duvara (...) koskocaman bir yazı yazıp geçmişlerdi."* şeklinde değiştirilmiş.

Yapılan bu tahrifat sonucu, Eski Sevgili adlı öykü 120 sayfadan 80 sayfaya inmiş ve anlamından, değerinden pek çok şey kaybetmiş. Bu tahrifatı aynı zamanda otosansür olarak nitelendirmiştim. Otosansür, resmi, açık sansür kadar kolayca ortaya çıkarılabilen bir olgu değil. Evet, bugün Sansür Şemsi Efendiler yok. Ancak, otosansür mekanizması, çoğunlukla yazarın bile farkına varamayacağı şekilde içselleşmiş olarak işliyor. Üstelik, yazar ve edebiyat çevresince çeşitli şekillerde, örneğin, "estetik anlayış" maskesi altında meşrulaştırılıyor, akla uyduruluyor bu işleyiş. Meşrulaştırma ve akla uydurma, edebiyat çevresinde, sususş kumkumasıyla ya da yabancılaşmadan doğan bihaberlikle destekleniyor. Bu konuya kurgusal bir tarzda biraz daha açıklık getirecek olursak:

Yazar, yirmi yıl önce yazmış olduğu öyküleri yeniden yayımlatmaya karar verir. O günlerde yazdıklarını gözden geçirir ve düşünür: Evet, o zamanlar sanatçının içinde yaşadığı topluma tanıklık etmesi, çağının sorumluluğunu taşıması gibi fikirler ileri sürülüyordu. Fakat şimdi düşünüyorum da, aslında belgecilik başka, sanatçılık başka şeyler. Bu yazdıklarım fazla... somut ve belgesel olmuş. Üstelik bunları yazdığım "o günler kırmızıydı, artık tümden alaca." Olaylar, tarihler, devrimcilerin, cuntacıların ve işkencecilerin adları... Bunların artık ne önemi var? Unutalım gitsin. Devir değiştiğine göre yazdıklarımı da değiştirmeliyim. Böyle düşünür yazar ve başlar satırların üstünü çizmeye. 20 yıl önce yazılmış öykünün baş karakteri itiraz edecek olur ve bağırır: *"Amma da yüce bir sanat anlayışı bu, belki biraz da soyut mu?"* (Erbil, 1977, s.37) Yazar bu sesi duyunca canı sıkılarak, o cümlenin de üstünü karalar.

Yazın Karteli Yayınlarının murahhas kişisi, öykünün değiştiğini belki anlar ama, yazarla bu konuyu konuşmaya gerek duymaz. "Kendi öyküsüdür canım, istediğini yapar, değiştirir, bozar, kime ne. Hem önemli olan ne yazıldığı değil, kimin yazdığı. Sonra böyle daha iyi olmuş, yeterince soyut ve daha edebi."

Pazarlamadan sorumlu tekel memuru eleştirmene gelince, onun ne yapacağı her zaman bellidir: Madem ki edebiyatımızın eski ve saygın bir isminin bütün eserleri yeniden basılmakta, eleştirmene düşen iş, dilimizin ustalarından bir divayı ve onun her dem taze kalan öykülerini alkışlamaktır. "Bu öyküler önceden böyle miydi? Biraz değişmiş gibi?" sorusunu hiç sormayacak; çünkü ya farkına varmayacak, ya da farkettiği halde susacaktır. Belki de şöyle düşünür: "Değiştirdiği iyi olmuş, zaten ben de vaktiyle söylemiştim: Öykülerinde yer yer görülen ve katı bir dünya görüşünden kaynaklanan bazı aşırı heyecansal ve kaba anlatımlar da olmasa... demiştim.

Böylece, asıl "her dem taze" kalmayı başaran kişi Sansür Şemsi Efendi olur. Yazarlardan değerli yardımlarını esirgememek için yazılanlara burnunu sokar, seksen yıl öncesinden. Ama bu kez daha sinsidir. Farklı maskeler takarak, kafamızdaki nöbetçiyi oynar.

İNSANA BİR FİLOZOF: NİÇÇE...

Ayhan VAROL

"Tüm yanılgılar tüketildiğinde geriye...
sadece hiç kalır son arkadaş olarak."

Tanrı değil! Mükemmel olan tanrı da değil. Tameksiksiz, yanılgının yokluğu demek mükemmel olan. Oysa olası değil yanılgının dışarılması... yaşamdan sökülüp atılması. Bu mutlak. Evet! Ancak, mükemmelliğe ulaşılabileceğini düşünmediğim için de idealist değil bu düşünce. Yukarıdaki aforizmanın üreticisi Nietzsche yanılgıyı tüketmeye çalışan bir insandı. Yaşayıp ölen... yaşayan... yaşayacak olan tüm insanlar gibi. Bir tek bu yanıyla *gibi.*

O coşkulu... kaygısız... kabul edilmiş ve reddedilemeyen tüm inançları sorgulayan insana bir filozoftu. Kısa yoldan çözümler ve düzenlemeler getirmek için de uğraşmadı felsefeyle ilgili olduğundan. "Geçmiş" ve "şimdi"ye ait düzeni yıkmak... eleştirmek... yeniden değerlendirmek... sorgulamak yönünde bir çaba içindeydi. Ahmet İNAM'ın dediği gibi: "Nietsche gibi bir filozof, yıkıcı... yıkarak düzen önerici... düşünme hastalıklarını giderici bir filozoftür. Keyfi kaçan okur Nietzsche'ye ayrı bir yer... ayrı bir mahalle arasın' İsterse sürsün onu topraklarımızdan. Bu da yakışır Nietzsche'ye." (1)

Ne kadar açıksa Nietzsche'yi yazmanın... anlatmanın gereksizliği, gerekliliği de o denli zorunlu. Coğrafyamızdaki düşünme hastalıklarıdır bunu zorunlu kılan. Nietzsche'yi yazmanın tedavi edici bir anlamı içerdiğini öne sürmek biçiminde bir düşüncem yok elbette. Böyle bir toplumda yaşayıp da mikrop kapmayan kim var ki? Toplumu değiştirme iddiası güdenler bile!

Özdemir Asaf'ın renklerin kirlenmesinde birinciliği beyaza vermesi, beyazın daha çok kirlenmesinden değil. Beyazın öneminden kaynaklı. M.Topal adlı bir yazar bunu şöyle uyarlamıştı: "Bütün insanlar aynı hızla kirleniyordu, birinciliği devrimcilere verdiler." Düşünme tembelliğinin yaygın olduğu toplumumuzda bu konuda en fazla gözlediğimiz ve en fazla eleştirilecek kesim elbette toplumu dönüştürme... değiştirme çabasında olanlardır. Bu çabanın kaynağını oluşturan kitaplardan birinde Nietzsche'yle ilgili bölümde yazılanlar günümüzde de bu filozofa karşı olumsuz yargıların sürmesine neden olmaktadır. Söz konusu kitap M. Rosenthal-P.Yudin adlı yazarların hazırladığı *Materyalist Felsefe Sözlüğü,* idealist düşünce karşıtı kesimde çoğunluğun (okuduğu diyemeyeceğim) bildiği bir kitap. Nietzsche'yle ilgili -aslında daha birçok konuda- oldukça ilginç tanımların yer aldığı bu kitabın farklı ya da yeni bir bakış açısıyla okunmasını isterdim yeniden. Hepsini alamayacağım... almak istemediğim ilgili bölümde özce: "Alman idealist filozof... faşizm ideolojisinin habercisi, (...) Nietzsche'nin dünya görüşü devrimcilik ruhuna ve kitlelere karşı nefretle doludur." (2) v.s. denmektedir.

Nietzsche'ye karşı oluşan önyargıların, karşıtutumun kaynağını oluşturan yazılardan biri olan bu açıklamanın ortaya çıkardığı yaklaşım şu oldu: İdealizmi içinde barındıran felsefeleri ve bununla birlikte idealist tüm filozofları reddetmek... hatta yok saymak. Aristoteles'i kabul ederken Platon'u reddeden... Marks'ı kabul ederken Hegel'i reddeden yaklaşım aynı bakış açısını Nietzsche için de kullandı. Onu kendisinden okumadan... anlamadan lanetledi. Ve Nietzsche karşımıza idealist... faşist... ırkçı bir (filozof bile değil) unsur olarak çıkıverdi.

Oysa tüm tutumları idealizmin karşısında olduğunu gösteriyor Nietzsche'nin. Örneğin, mutlaklık kavramıyla ele alırsak idealizmi; sürekli yenilenişe... değişime duyarlılığı nedeniyle idealist sayamayız. Nietzsche yenilenen ne olursa olsun onun yinelenmesine olanak tanımak istemiz, tersine yeniyi oluşturmak... bilinenin dışına çıkıp farklı olanı yaratmak ister. Yüreklilik bul Düşüncelerimi ifade eden Afşar Timuçin'in yazdıklarını burada anmak istiyorum. "Nietzsche'nin düşünce dünyası coşkun, atılgan, durdurak bilmez bir gönlün taşmalarıyla belirlenmiştir. Hep yeniyi aramak, hep bir yeninin peşinde olmak, eskimişi, yaşanmışı, dağılmışı bırakıp gitmek. Dünyada hiç durmadan özgünü, benzersizi, eşsizi arayanın dünyasıdır bu." (3) Hegel'in döngüsel yinelenişinde de Nietzsche'ye yüklenen idealizm başarısız olur. İdealizmi Tanrı-varlık, yaratan-yaratıcı kavramıyla ele aldığımızda ise Nietzsche'nin duymayanı olmayan bir sözüyle başbaşa buluruz kendimizi. "Tanrı Öldü!" Tanrıyı öldü-

rüp kendini yaratan Nietzsche'yi bu bağlamda idealist diye nitelemek ne denli doğru olur? Nietzsche'yi kendisinden okuyalım bir de:

"Eskiden tanrı denirdi uzak denizlere bakarken; oysa ben üstinsan demeyi öğrettim size. Tanrı bir sanıdır; ama ben sizin sanınız, yaratıcı istemden öte geçsin istemem. (4)

Peki, idealist olarak nitelerken Nietzsche'yi o ne düşünüyordu idealistler hakkında? İşte bu konudaki düşüncesi: "Tüm idealistler hizmet ettikleri davalarının herşeyden önce dünyanın tüm öteki davalarından üstün olduğunu düşünürler. Kendi davalarının biraz olsun başarılı olması için bu davanın tüm öteki insan girişimlerine gerekli olan aynı pis kokulu gübreye açıkça ihtiyacı olduğuna inanmak da istemezler." (5)

Irkçılık ve faşizm ideolojisini yayma suçlamasıyla Nietzsche, lanetli filozof olarak ilan edilirken içten içe toplumu değiştirme düşüncesinde olanlarca (ve birçok insanca) birçok düşüncesi onaylanıyordu. Önce şu ırkçılık ve faşizmine bir göz atalım Nietzsche'nin. Deccal adlı kitabını çeviren H. Kahraman Nietzsche'yi tanıttığı yazısının bir bölümünde şöyle yazıyor: "Nietzsche çıldırmasından hemen sonra Yahudi düşmanı bir Alman milliyetçisiyle evli olan kızkardeşi Elisabeth Förster'in çabalarıyla milliyetçi ve ırkçı görüşlere alet edildi. II. Dünya savaşından hemen sonra yapılan bir dizi araştırma ise kızkardeşinin çarpıtmasını ortaya çıkardı. Nietzsche'nin felsefe görüşünün milliyetçiliğe yabancı, hatta karşıt olduğu vurgulandı." (6)

"Nerede ırklar iç içe ise orası büyük kültürlerin kaynağıdır."

Irkların varlığını ya da yokluğunu tartışmak bir yana, Nietzsche'nin bu konudaki düşüncesini az çok anlatmıyor mu yukarıdaki cümlesi? Cümlede farklılığın birliğini olumlayan tutumunu anlamamak için çaba harcarsak elbette bunu da başarabiliriz. "Sadece ırktan sözetmesi ırkçı olduğunu gösteriyor" mu diyeceğiz? Nietzsche için dile getirilen bu yakıştırmanın, gerek kendi yazısından gerek araştırma sonuçlarından doğru olmadığını anlıyoruz.

M.F. Sözlüğü adlı kitapta, Nietzsche'nin "insanlıkdışı ve anti-demokratik ilkeler öne sürdüğü" vurgulanıyor. Geleneksel etiğin... rasyonalist felsefenin... Hristiyan dininin bir takım doğrularının tersyüz edilmesi onun insanlık-dışı ve anti-demokratik ilkeler öne sürmesi anlamına gelmiş. Nietzsche için, bulunduğu çağı... egemen düşüncenin etkisi ve ne yapmak istediği gözardı edilerek yapılan bu tanımlamalar kanımca ideolojik fetişistlik... bireyin önemini hiçe indirgeyen katı toplumculuktur.

Nietzsche'nin yaşadığı çağa kadar insanların doğuştan birtakım verilerle geldiği... insan bilincinde değişmez ilkelerin bulunduğu ileri sürülen... önemlisi insan kendiyle değil de kendini... kendi varlığını aşan verilerle yorumlayan düşünce çığırlarının artık son çırpınmaları yaşanmaktadır. İnsan üstüne düşünmek yetiyordu Nietzsche öncesi filozoflara...

Farklı bir anlam kazanır insan Nietzsche'de. O şöyle dile getiriyordu insan anlayışını: "İnsanın içinde bulunduğu yaşam, doğurucu, yeniden yaratıcı, ortaya koyucu güçler birikimidir. İnsan da bu sürekli birikim içinde belli bir yeri, belli bir atılı olan istem varlığıdır. Bir yüce istemdir insan. (7)

İnsanı eylemli bir varlığa yükselten Nietzsche aynı zamanda o güne değin inanılan yaratıcı ruhu tanrıdan alıp insana yüklüyordu. Tanrılar olsaydı yaratacak ne kalırdı bize? "Eğer tanrılar var olsaydı ben tanrı olmamaya nasıl katlanırdım. O halde tanrı yoktur."

Felsefesini tümüyle insan varlığının önemi... insan üstüne kuran Nietzsche insanın gizlenmek istenen yanlarını açığa çıkarma çabası içindeydi. İnsanla başlatıp, insanla bitirdiği felsefesinde insanın acı çektiğini... bu acının kaynağını... özünü, niteliklerini araştırıyordu. "Acının yaratıcı mutluluğa dönüştüğü yerde başlar felsefe eylemi."

Birebir karşı çıkmaktansa Nietzsche'nin yanlış anlaşıldığı noktaları... topluca okumak en iyisi olurdu onu anlamak için. Ancak yine de *Materyalist Felsefe Sözlüğü* adlı kitaba verdiğim önem nedeniyle zorunluydu bu yanıt. Bütün bunları bir yana bırakarak, günümüz özelinde Nietzsche'nin düşüncelerini -ya da- çıkış noktasını oluşturan düşüncelerinin bize herhangi bir yarar sağlayıp sağlamayacağını değerlendirmek istiyorum...

Karşımızda aslında yürekli... coşkulu... delice bir tutkuyla insanı arayan bir filozof var. Ancak eksiklikleriyle de birlikte.

Değerlere kuşkuyla yaklaşan Nietzsche tüm değerleri yeniden tartışmanın ötesinde onları reddetmenin bile yararlı olabileceğini belirtiyordu. Alışkanlıklara ve geleneklere... göreneklere tutucu tarzda yaklaşım artık günümüzde de birçok insan tarafından tepkiyle karşılanmakta... söz konusu edimler olumsuzlanmaktadır. Okumak gerekmiyor Nietzsche'yi bunlar için. Topluma ait alışkanlıkların... geleneklerin... göreneklerin hangi boyutta zarar verdiğini bilmemize karşın insanlara, onlardan kopacak yürekliliği gösteremiyoruz. İşte Nietzsche, bu noktada bizim duygularımızı ifade eden düşünceleri dile getirecek yürekliliği gösteriyor: "Gelenek; bize *yararlı* olan şeyleri emrettiği için değil... bize *emrettiğinden* dolayı itaat ettiğimiz yüksek bir otoritedir." Bu cümleyi okuyup da doğru bulmayan ya da üzerinde olumlu bağlamda düşünmeyen var mı-

dır? Ayrıca (günümüz için) uç noktada yaşanan değerler karmaşasında hangi değerlere bağlı kalına cağı da tartışılacak bir durumdur...

Kuşkulu yaklaşımları tükenmeyen Nietzsche'nin bu Descartes yanı onu akıl... mantıklılık... bilim kavramlarında da sorgulayıcı arayışlara yöneltti. Akıl ve mantık kavramları kullanılarak doğrunun iki kavramda hapsolması... bütünleşmesi zorunlu kılınıyordu. Yaşadığımız çağı gözönünde bulundurarak, akıllı olmanın... mantıklı davranmanın bağlı olduğumuz değerlere... geleneklere göre düşünül düğü unutulmamalıdır. Mantığa aykırı bir şey söylendiğinde "mantıklı ol" denilmesinde amaç nedir, niye mantıklı olmak diye bir soru neden gelmez Akıl'a? Bu bir değerin... geleneğin düşünüş tarzıdır. Bu akıl... mantık saplantısına bir karşı çıkıştır Nietzsche bilimin *emrine*... aklın *mutlak* mı? yönlendirmesine... mantığın *zorunlu* yoluna.. bu kalıplaşmışlığa bir karşı duruş geliştirebilmeli, altında ezilmeye karşı çıkabilmeliyiz. Bu zincirleme yönlendirmede yaratılan kişiliğin kendisi olma-olabilme gücü kalmamaktadır. Kendini oluşturabilen, değerler yaratabilen, inançları... gelenekleri sorgulayabilen, bireylerden yoksunuz. Bu anlamda kendini oluşturan, yaratan bireylere gereksinim var. Kendine güvenen. ne istediğini bilen... doğru zamanda yaşayıp-ölebilen insanın özlemini yaşıyordu Nietzsche...

Bugüne dek insanlığın toplum içinde kalarak, toplumla bağlantılı biçimde davranış geliştirerek, özcesi toplum normlarına bağlı kalarak ilerlediği düşüncesine karşı çıkan Nietzsche, bu nedenle bilenen tüm kavramları tersine çevirip tanımlama cesareti gösterdi. Bir toplumun-insanın kendi normları dışına çıkmadan gelişebilmesini... ilerlemesini olanaksız saydı. Nietzsche'yi Nietzsche yapan bu özelliğiydi. Bilinen normal formlara sığdıramadı kendisini. Herhangi bir olay karşısında çoğunluğun gösterdiği tavrı onaylamayıp tersinden bakabilmeyi de deneyen Nietzsche bu yüzden ılımlı değil sert... akıllı değil deli... normal değil ters... anormal bir insan olarak bilindi. Öyleydi de; çünkü o, bağlarından kurtulmadıkça insanlığını kazanamayacağını biliyordu.

Dünyaya... kendi tarihine sahip çıkabilen, yaşamı alabildiğine savunabilen, korkak aydın olmayan insanla karşılaşırız Nietzsche'de. Soysuzlaşan... çürüyen... kokuşan... duygu ve düşüncelere karşı çıkan!..

Schopenhauer karamsarlığının etkisi altında kaldığı iddialara ise Tutku konulu paragrafıyla Nietzsche'ye yanıt verdirelim...

"Siz karamsarlar, bilgeliğe vergi kör sürüngenler; bütün evren varlığının niteliğini suçlamak için, insan tutkularının korkunç niteliğinden söz edin. (...) Size yakışan, tutkuları korkunç niteliklerinden sıyırmak, yıkıp götürücü azgın sulara dönüşmemesi için onlara ölçülü bir biçimde önlemektir. İnsan yanılmalarını sonsuz alınyazılarına yüklemek gerekmez. İnsanlık tutkularını topluca barışseverliğe döndürmek için içtenlikle işe girişelim artık." (8)

Tüm boşvermişliğine... karamsarlığına... hiççiliğine karşın böylesi düşünceler üreten Nietzsche adlı filozofun belki de tek şanssızlığı (hayır bu bir şanstı!) kendi çağının Herakleitos'u olma gücünü taşımasıydı. Güçlü... kararlı... tutkulu... zirveye bir filozoftu Nietzsche!..

"Sizler yükselmek istediğinizde yukarı bakarsınız... bense aşağı, çünkü yükselmişim ben."

Bu yazdıklarımdan sonra bu konuda çoktan beri asıl söylemek istediğim ancak bir türlü fırsat bulamadığım birkaç şey yazmak istiyorum. Başka toplumları geçerek içinde bulunduğumuz topluma geliyorum. Nietzsche okunmadı Türkiye'de. Onu Türkiye'de kısa aforizmalarıyla... birkaç şiiri... tanıtma yazılarıyla (genelde olumsuz), ve *Materyalist Felsefe Sözlüğü* kaynaklı önyargılarla dolu kitaplarda okuduk. Yeni yeni yayınlanmaya başlayan Nietzsche kitapları olsa da önyargılarımızı kıracak güçte olmadığımız için okuyamadık. İnsanı anlama başarısını gösterdiğine inandığım Nietzsche'ye bu nedenle de uzak kaldık. Salt kendi yaşamının bile başlı başına insanı anlamada büyük deneyim kazandıracağını anlamaktan uzak kaldık. Yoksa onu bir okusak kendimizi koparamayacağımız kaygısı mı saplanıyor beynimize?

Nietzsche'yi korkulu yapan, bizi bağlı bulunduğumuz değerlere, bugüne değin alıştığımız yaşam biçimine korkusuzca saldırıda bulunuyor olmasıdır. Birey -ya da- insan "kendine inanmak yürekliliğini göstermekten" uzaktı. Bu yüzden başkalarından öğrendiklerini doğru belleyen kişi bunların yanlış ya da olumsuzlanması sözkonusu olduğunda ne yapacaktı? Korkulu -kaos anlar- başlayıverirdi. İşte bu korkuyu-kaygıyı yaratacak bir Nietzsche paragrafı daha:

"Ahlaklılık törelere itaatten başka bir şey değildir. Özgür insan ahlaksızdır! Çünkü o her bakımdan geleneğe değil kendisine bağlı olmak ister."

Ne demek istediğini anlamadan refleksif bir tavır olarak saldırıda bulunabileceğimiz bir düşünce mi bu? Peki niye bu kadar ısrarla ahlakçılık? Özgürlüğün burada ahlak kavramının başına koşul olarak geldiğini görüyoruz. Ahlaklılık itaatse... gelenekse elbette ahlaksızlık tercih edilmeyecek midir?

"Dans eden bir yıldız doğurabilmek için kendinde bir kaos gezdirmek gerekir."

Nietzsche bu kaosu yazdıklarıyla taşıyordu

ARKANIZDAN GELMEZ BU ŞEHİR

Arkanızdan gelmez bu şehir
Göğünde asılı kalan yıldızlar
Yaban kuşların göçünü izler gibi
Bakar belki ardınızdan o kadar

Buğulu aynada hafifleyip soğuyan rüzgâr
Öyle ağlamaz tene
Bir bilse kimse yaşamaz aşkı

Ki bu şehir
Çıplaklığından bir kez daha soyunabilir
Bilir kendini terkeder aslında giden

Yanlış bir izdiniz
Kumsalınız buradayken bitmiş
El olup gittiniz / zaten eldiniz
Bu şehri sıla gibi yaşamaktan

Budanmış gülleriniz yoktu
Anlaşılmayan yangınlar çıkaran
Budanmış gülleriniz yoktu
Geceye suskun tenini yurtsayan

Korkuyla gözlese de kapı aralığını
Islık çalarak süpürür bu şehir
Bir rastlantı gibi bıraktıklarınızı

Elbet başka bir yasada var ve doğrudur
Artık ümmeti örselenmiş bir mesih gibidir
bu şehir
Ama yine de emzirir
süt dolu göğüslerini
kayan yıldızlara
saklayarak gözyaşlarını

Arkanızdan gelmez bu şehir
Sizi özlemez bu deniz oldukça

M. İrfan BENLİ

kendinde. Nietzsche yazdıklarıyla yüzyıllardır inandığımız, alıştığımız, bağlandığımız değerleri alt-üst etmenin dehşetini yaşatacaktı bize. Bizimse bu dehşeti ve kaosu yaşama gücümüz yoktu! Nietzsche'den iki aforizma daha yazıp sonlayalım şimdilik...

Tüm cezalar geleneklerin kalıcı olmasını sağlamak içindir. Ya da hiçe sayılan geleneğin yeniden kabulüne zorlanmadır. İnançlar hakikat düşmanları olarak yalanlardan daha tehlikelidir...

Esirgeme kendi kendini. Düşünceni inanılmaya değer bir aydınlığa çıkarmak istiyorsan önce çadırını yak!..

1. A. İnam, *Ahlakın Soy Kütüğü Üstüne*, Gündoğan yayınları, s.10, 1988.
2. Materyalist Felsefe Sözlüğü.
3. A. Timuçin, *Felsefe Bir Sevinçtir*, İnsancıl Yayınları, 1997.
4. Böyle Buyurdu Zerdüşt, MEB Yayınlan, s.90-91, 1989.
5. Sabahın Gizeminden Doğanlar, Opus yayınlan, s.18, 1998.
6. Deccal, Yönelim yayınları, 1992.
7. Eylem Ödevi, çeviren İ. Zeki Eyüboğlu, Broy yayınları.
8. Gezgin ile Gölgesi, Broy yayınları, s.32, 1995.

YA BENİM KALBİM

Suna ARAS

"8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü" 8 Mart 1857 yılında, düşük ücretle uzun ve ağır çalışma koşullarına karşı, kadınlar tarafından yapılan can pahası eylemliklerle, kendini tarihe yazdırarak günümüze kadar taşınmıştır.

Dünyanın dört bir yanında kadınlar, birçok kadın emekçinin hayatına mal olan, sekiz martı unutmayarak, her yıl büyük coşkularla kutlayarak, hak ve özgürlüklerine vurulan prangaları kırmak adına, alanlarda, omuz omuza haykırarak seslerini yükseltmeye başlamışlardır.

"8 Mart Emekçi Kadınlar Günü" ülkemizde de, her yıl biraz daha ivme kazanarak (yeterli olmasa da) bu anlamda önemli adımlar atılmıştır. Kadın kimliğinin ancak örgütlü bir mücadelenin içinde var olabileceğinin bilinciyle kadınlarımız seslerini yükseltmeye çalışmışlardır.

Yıl 1998. *8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü*'nü kutlama çalışmaları, aylar önceden başlamış otuzdan fazla, kadın kurum ve kuruluşları bütün enerjisini bu çalışmalar doğrultusunda yoğunlaştırmıştı.

Platform, içinde yer alan kurum ve kuruluşlardan oluşturduğu tertip komitesiyle başvurusunu yapmış beklemeye başlamıştı. Emniyet 8 Mart'a yarım gün kala, otuzdan fazla kuruluşun içinde yer aldığı miting başvurusuna izin vermediğini açıkladığında, platform karar almıştı 8 Mart'ta, Taksim meydanında günün anlam ve içeriğini dile getiren, yasakçı ve erkek egemen mantığı eleştiren bir basın açıklaması yapılacaktı.

Saat 11:30. Taksim alanındayız. Polisin yoğun önlemine karşı, akın akın geliyor kadınlarımız. Türkü, kürdü kolkola. Renkli coşku dolduruyor alanı. Coşku görülmeye değer. Taksim alanı alkışlar içinde, yıllar sonra sevgilisine kavuşan bir sevdalı gibi titriyor.

Öte yandan "robocop"lar, panzerler, silahlı binlerce polisin şiddet kokan duruşları, tehdit ediyor bu özlem dolu buluşmayı. Yine de meydan tarihi bir günü yaşamanın keyfinde, binlerce kadının halaya durup zılgıt çekmelerine gönüllü açmış kucağını. Erkek egemen toplumsal düzeni eleştiren kadınlar, özgürlük, eşitlik, barış taleplerini dile getirirken haykırıyorlar "Yaşasın Halkların Kardeşliği"

Bir anda binlerce kadının coşkusu acılı bir uğultuya dönüşüyor. Polislerin o garip hırs ve nefretiyle inen coplar, bir anda şölen yerini savaş alanına çeviriyor. Taşların, sopaların, uçuştuğu havaya silah sesleri karışırken, içime bir mayısların korkusu düşüyor.

Atılan gaz bombalarından etkilenen her yaştan insan, kimi akan kanını durdurmaya çalışırken, kimi ezilen bir çocuğu kurtarmaya çalışıyor.

Kimi direniyor, kimisi zehirli gazın etkisiyle yığılıp kalıyordu, ayakların altına.

Yıl 1998'in 8 Mart'ı benim belleğimde apayrı bir sayfa olarak kalacak.

Zorbalığın, şiddetin, haksızlığın, yalanın sayfası olarak.

Birey olarak belleğimde, tarihi görev olarak sanatımda tanıklığını yarının tarihine taşıyacak. Bir tek karesini dahi unutmadan.

Bir avukat arkadaşımla birlikte, Taksim alanına çıktığımızda saat 11:30'du. Çevik kuvvetin niyeti gözlerinden yüzümüze bağırmaya başladığında amirlerine giderek "İnsanlar buraya *Dünya 8 Mart Emekçi Kadınlar Günü*'yle ilgili bir basın açıklaması yapmaya geldiler. Yedisinden yetmişine insanlarımız bir bayram duygusu içinde buradalar. Savaşa değil barışçıl duygular içinde şölene geldik. Bir süre sonra basın açıklaması yapıp dağılacağız. Sizlerin görevi kitlenin can güvenliğini sağlamaktır. Asıl görevini unutup insanları taciz eden memurlarınızı uyarın. Bir tatsızlık olsun istemiyoruz. Bunu sizden günümüz adına, buradaki yaşlılar ve çocuklar adına rica ediyoruz" diyerek amirden amire koşturup duruyoruz alanda.

Bir süre sonra et ete sıkıştırılan binlerce insanın arasında, avukat arkadaşımla birbirimizi kaybediyoruz.

Platformdan bir arkadaş beni, basın açıklamasının yapıldığı yere davet ediyor. Basın açıklaması tramvay durağının hemen yanında yapılacak. Güçlükle oraya vardığımızda, sular idaresinin üzerinde bir hareketlilik gözleniyor. Pankart açmak isteyen iki kişiyle birlikte, gazete muhabirleri de gözaltına alınıyor. Muhabirlerin göz altına alınmasına kalabalık tepki gösteriyor. Birkaç arkadaş insanları yatıştırmam için megafonla birşeyler söylememi istiyorlar. Bir türlü sesimi duyuramıyorum insanlara. Binlerce insana da megafonla ulaşmak mümkün değil zaten. Daha sesim ağzımdan çıkmadan uğultu içinde yitip gidiyor. Platformdan arkadaşlar tram-

vay durağının üzerine çıkmamı istiyorlar. Ben "oraya çıkmak söz konusu bile olamaz", diye itiraz ediyorum.

Daha sözümü bitirmeden kendimi omuzlarda buluyorum. Tramvayın üzerine atıp bırakıyorlar. Elime tutuşturulan megafonla düşmemeye çalışırken, bir taraftan da bütün gücümle sesimi insanlara duyurmaya çalışıyorum. "Lütfen sakin olalım. Bu tarihi bir gündür. Yıllar sonra Taksim bu kadar insanı omuz omuza bir arada görüyor. *8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü*'müz kutlu olsun."

Sözüm ağzımda kalıyor...

Polis tarafından bir çember içinde sıkıştırılan insanlar birbirlerini eziyorlar. Çocuk çığlıklarına kadın haykırışları karışıyor. Şaşkın bir şekilde yukarıdan olup bitenleri izliyorum. Artık konuşmama gerek yok. Coplar, tekmeler, altındaki insanların üzerine peş peşe zehirli gaz bombaları yağıyor.

Taksim bir savaş alanına dönüyor. Birkaç dakika önceki coşku yerini acıya, kana, çığlığa bırakmış. İnsanlar acımasızca dövülüyor.

Kimsenin duymayacağını, dinlemeyeceğini bildiğim halde "Durun, yapmayın, çocuklar, annelerimiz" diye boşluğa haykırıp duruyorum.

Gördüğüm manzaranın trajik görüntüsü, benim görünüşümün komikliğinde trajikomik bir hal alıyor. Zavallı sesim sağır kulaklara ulaşamadan zehirli gazın tıkadığı solunum yollarımın sıkışmasına yenik düşüp susuyor.

Bir saatten fazladır Tramvay durağının üzerinde mahsur kalmışım. Taşların, sopaların, silah seslerinin altında. Yanan gözlerimden seller gibi yaş akıyor. Soluk almam iyice zorlaşmış durumda.

Taksim alanında, yırtılan dövizler, pankartar, ayakkabılar, analarımızın başörtüleri, yer yer kan izleri, kırılan camlar çok az sayıda polis ve polis amirleri, telsiz sesleri. Ve tramvay durağının üzerinde unutulan ben (!).. müthiş yanan gözlerimle alana bakıyorum. Anın anla uyumsuzluğunu düşünüyorum. Bayram giysileri içinde kadınların kucaklarında çocuklarıyla halaya durdukları yerde kan izlerine bakıyorum.

Bir genç kızın çırpınışı geçiyor gözlerimden. Önce başına yediği cop darbesiyle yere yuvarlanıyor. Elindeki döviz önüne düşüyor. Doğrulmaya çalışan kızın sırtına bu kez acımasızca bir tekme iniyor. Bir elini başından sızan kanın üzerine bastıran genç kız acılar içinde kıvranıyor. Gözlerim genç kıza takılıp kalmış. Elinde zehirli gaz spreyi taşıyan başka bir polis kızın saçlarından tutarak başını arkaya doğru çekerek yüzüne spreyi sıkıyor. Genç kız çığlıklar atarak yerde yuvarlanıyor. Sonra ne oluyor bilemiyorum. Bir süre sonra genç kızın çırpındığı yerde kan izleri, "Biji Aşiti", "Yaşasın 8 Mart"

sır

Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya

odasızdır ayna

sinmiştir
senin benim onun
daha yaşamaları usulca
ayna düşüdür göstermesinin
onu bunu şunu

ayna odasızdır

İdris ATMACA

diye kürtçe ve türkçe yazan döviz duruyor. Dövizin üzerine düşmüş bir tek çocuk papucu.

Başım dönüyor. Midem bulanıyor. Gözlerim görme kabiliyetini yitirmiş durumdalar. Düşmemek için durağın üzerine uzanıyorum. Olup bitenler duygularımı acıtıyor, müthiş acı çekiyorum.

Aradan ne kadar zaman geçiyor bilemiyorum. Durak sallanmaya başlıyor. Tutunmaya çalışırken ne olup bittiğini anlamaya çalışıyorum. Bir sis perdesinin arkasından, üç kişinin tekmelerle, durağın camlarını kırmaya çalıştıklarını görüyorum. Bütün gücümü toplayarak bağırıyorum.

"Cam kırmayı bırakın da beni buradan indirin."

Şaşkınlıkları geçince görsel komikliğime gülmeye başlıyorlar. Birisinin omuzuna basarak inmeye çalışıyorken aşağı yuvarlanıyorum.

İnsan Hakları Derneğine doğru birisinin kolunda yarı baygın sürüklenirken, Sıraselviler'e doğru köşeyi döner dönmez yüzlerce polisin üzerimize doğru koşarak geldiğini görüyoruz.

Genç arkadaş beni bırakıp kaçıyor. Gözlerimi kapatıp beklerken, kendimi camları kırılan bir büfenin içinde buluyorum. Büfede çalışan bir işçi son anda içeri çekerek ezilmekten kurtarıyor beni.

Büfenin sahibi "camlarımızı kırdılar" diye söyleniyor. Kırık camların üzerine basa basa yürürken, dudaklarım belli belirsiz kıpırdanıyor. "Siz yeni cam taktırabilirsiniz. Ya benim kalbim?.."

KARANFİL ALEVLERİ

Berrin TAŞ

Şiir... Bir Estetik Yolculuk

Bir sözcük dolanıverir dilime. Bir şiir... bir şarkı günlük koşuşturmacaların akışı içinde varlığını duyuruverir. Sessiz sessiz mırıldanırım. İçimden ıslık çalmak gelir. Yoğunlaşır sözcükler bir ses konuşmaya başlar yaz beni... yaz beni. Havalanır tüm kuşlar uçmak isterim. Kanatlarım yok ki uçamam. Şarkılar söylenir biter. Sözcükler şiirde yerini alır. Dondurulmuştur heyecan. Şiir bitmeyen bir coşkudur benim için. Başkalarınca da sezilmek... koklanmak ortak duyarlılıklarda buluşmak üzere değişmez bir gerçekliğe aktarılmıştır. Şiir aşktır. Kendi gördüklerimi başkaları için de görünür kılma eylemidir şiir. Peki şair neyi görünür kılmak isteyecektir. İnsani değerlerin yerle bir edildiği bir dünyada şair insana kendini anımsatandır. Bu anımsatma her zaman olumlu olmayabilir. Hele de günümüzde yalanın dolanın... köşe dönmeci zihniyetin... sahte ilişkilerin, insani ilişkilerin yerine asıl değerlermiş gibi kabul görmesini kavrayabiliyorsa şair işi zor demektir. Bunca karmaşık görüntü arasından sözcüklerini seçebilmek için şairin öznelliği insan ilişkilerinden damıttığı bilgiyle çatışmaya girecektir. O zaman şair bu çatışmayı insani değerler adına yaratıcılığına katacaktır. Bu çatışma şiirle bir başka boyuta taşınarak bir üst aşamada yaşamın güzelleşmesine katkıda bulunacaktır. İnsanın öznelliğine seslenecek insanla dolayımsız ilişkiye girecek ve insani bir dünyanın kapılarını açacaktır.

Bir şiir okunduğunda dünyanın bir başka ucundaki insanla ortak duyguları düşleri yaşıyorsun. Bu acınası yeryüzünde seninle aynı acıları yaşayan... ta uzaklardan sana seslenen bak işte burdayım diyen insanın sesini duyuyorsun. Acıda ve sevinçte... hırpalanmış yaşamların küçücük güzellikleri yaratmak için gösterdiği kararlılıkta insanlığın çıkardan arınmamış yoksulluğuna karşın bir başka güzelliğin kapılarını aralıyorsun. Henüz yaşanmayanın... ama yaşanabilme umudunu içinde taşıyanın. İnsanın insanileşme eylemiyle yaşanabileceğini bilmenin bilinciyle çıkılan zorunlu bir estetik yolculuk. Bu yolculuk bir yaşam sürecine sığmayacak denli uzun ve kararlı adımlarla gerçekleşebilir. Şair bu yolda yürümeye kararlıysa günümüzden ötelere ses verecektir. Tıpkı Hesiodos'un, Gılgamış'ın, Yunus Emre'nin, Karacaoğlan'ın, Nazım Hikmet'in bugün bize ses vermesi gibi.

Şair insanlığın sorunlarını kendi ben'inde taşıyandır. Eşitsizliğin belirlediği çürümüş kokularla... kirlenmiş bir dünyada yaşamını sürdürmeye çalışırken insanlığın değerleriyle günümüzün meta değerlerinin çatışkısını derinliğine duyacaktır. O halde şiir değerler alanıdır. Yevtuşenko'nun dediği gibi:

"Şiir
barış sığınağı değildir
şiir
yırtıcı gücü savaşın
onun da taktikleri vardır kendince oyunları
Savaş
savaş olmalı
Şair
bir asker
ve haklıysa
hakkıdır herşeyi denemek de
dalarken duman ve ateşin ortasına

Şair savaşçıdır evet ama şairin silahı sözcükleridir. Şair sözcüklerini bakış açısı doğrultusunda seçerek kullanır. Şairin savaş alanı sözcükler dünyasının oluşturduğu dilidir. Bu dil insanlık değerlerinin taşıyıcısıdır. Günümüz şairinin insanlığın sorunlarını kavrayabilmesi için sokaklarda mendil satan... para çekme makinelerinin kapalı mekanlarına uyumak için sığınan sçocukları görmesi yeterlidir. Kaldı ki bu görüntüye eklenen çirkinlikler azımsanmayacak ölçüde soluduğumuz havaya bile sızdı.

Şiiri şairin sesini... coşkularını aktarabilen bir iletken görevini de üstlenecektir. Şairin ham malzemeyi netliğiyle verebilmesi için bilincinin eğitimden geçmesi gereklidir. İşlenmemiş bir bilinç şiiri kütük gibi katı ve sözcüklerin birebir anlamlarıyla karşılanan doğruların aktarımı düzeyine indirecektir. Bazen bağıracaktır ama bağıran sesin ardında söylenen gerçekliğin yetersiz dışlaştırılışı sezilecektir. Kimi zaman yalınlık savıyla dümdüz şiirler yazılacaktır. O şiiri anlamak için bir sanatsever olmak bile gerekmeyecektir. Eluard "şiir türkü söyleyen dildir" der ve devam eder.

"Şarkı söyleyen dil, umutsuzluğa düştüğünde bile umutla yüklü bir dil. Çünkü şiir her zaman derin zekanın sezgiye, duyarlığa, yaşama gereksinimine, yaşam sevgisine, gerçeğe dayalı usun taşıyıcısıdır."

Demek ki insanlığın değerlerini şiirde geçerli kılabilmek için dili de köhnemiş kalıplardan arındırmak gereklidir. Bunun için gereken eylem... cesaret.

Cumhuriyet'te (4 Şubat) İlhan Selçuk'un yazısını okudum. Başlık "Necip Fazıl ve İbda-C" Yazıyı pek sevdim. Yalnız katılmadığım bir nokta var ki önemli bir estetik sorunu duyuruyor.

İlhan Selçuk İbda-C adının Necip Fazıl'dan esinlenerek seçildiğini söylüyor.

"Necip Fazıl ilginç bir kişiydi 1926-1939 arasında Osmanlı ve Hollanda bankalarında memur olarak çalışmıştı; İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çok partili rejimle başlayan irtica akımlarının başını çekmişti; bu yolda çıkardığı dergilerin en ünlüsü "Büyük Doğu'dur; üstadın kumara düşkünlüğü üzerine de epey öykü var.

Ama iyi bir şairdi."

Burda duralım. İrtica akımlarının başını çeken bir şair insana verdiği hangi değerlerle iyi bir şair sıfatını kazanıyor. Diyorsunuz ki *"Kısakürek özel kişiliği, inanç örgüsü, fikir kimliği ne olursa olsun şairdi."*

Peki şairin kişiliği, inançları, fikirlerileri onun eyleminden bağımsız mıdır. Şair şiirini kurarken kişiliğini, inançlarını bir kenara mı bırakmaktadır. Tabii ki hayır. Sizin de yazınıza aldığınız "Kaldırımlar" şiirinden örnek verirsem Necip Fazıl'ın dünyası karanlık, anlamı belirsiz, gerçeklikle ilişkileri kopuk bir yaşamın... bir bakış açısının estetize edilmesidir. Ne diyor Necip Fazıl:

"İçimde damla damla bir korku birikiyor
Sanıyorum her sokak başını kesmiş devler
Simsiyah camlarını üzerime dikiyor
Gözleri çıkarılmış bir âmâ gibi evler."

Evler Necip Fazıl'a ses vermiyor. Ordaki yaşama yabancı. O evlerle kendisi arasında bir ilişki kuramıyor. Oysa o evlerde acı çeken, sevinen, üzülen, karnını doyurma derdine düşen, hastalıkla boğuşan, kavga eden insanlar var. Necip Fazıl'ın estetiği insanı çoğaltan bir bakışla oluşmamış. Onun estetiği verimsiz. Yarına giden yolda onlara yer yok. Yalnızca edebiyat tarihimiz içindeki yerlerinde arasıra anımsanacaklar.

Necip Fazıl bizim dünyamızın şairi değil. Sizin dünyanızın şairi de olamaz. Olsa olsa İbda-C'lerin şairi olur. Zira o anlamı belirsiz karanlık dünyanın insanlarına yönelmiş şiirleriyle. Dünyaya sevgiyle yönelmeyen insanların şairi o. Estetik bir seçimdir ve Necip Fazıl'ın seçiminin güzel bir dünya düşünü taşıyanlarla ilişkisi yok.

Şiirler ve Kadınlar

Son günlerde Nesrin'i daha sık düşünüyorum. Nesrin Arman'ı. Onunla nasıl tanıştığımızı anımsamıyorum. Her karşılaşmamızda hemen konuşmaya başlardık. İçtenlikli bir insandı. Daha sık görüşebilmek... daha yakın olabilmek istiyordu. Bu nedenle iki yıl önce bir haftalığına Geyikli'ye giderken o da bizimle birlikte gelmek istemişti. Kendi özel nedenlerinden gelemedi. 17 Ağustos depreminden önce onu yalnızca bir kez daha görmüştüm. Fuar'da kitaplar arasındaydı. Başka zaman gideriz birlikte diyerek ayrıldık.

Bana sık sık şiirden sözederdi. Berrin lütfen şiir üzerine konuşulacak toplantılar düzenle. Ben de gelip dinleyeyim diyordu. Tamam Nesrin ama şu anda öyle bir ortam yok. Daha önce ben şiir üzerine sekiz haftalık seminerler vermiştim ama şimdi salonumuz uygun değildi.

17 Ağustos depreminden önce onu aramayı düşünüyordum. Nesrin gel diyecektim. İnsancıl Atölyesinde Felsefe, Müzik, Tiyatro'nun yanısıra şiirler şairler de konuşulacak. Ben henüz telefon açma olanağı bulamamıştım. 17 Ağustos depremine yakalandık. Sonra onun Değirmendere'de deniz kenarındaki otelde olduğunu öğrenecektim. Üzerinde çalıştığı bir kitabını bitirmeye gitmiş. Dingin bir köşe bulduğunu düşünmüş. Sonra gazetelerden öğrendim. Deniz otelle birlikte onu da yanına almıştı.

Bana sudan korktuğunu söylemişti.

Onunla bir sohbetimizde Yeutuşenko'nun Babi Yar'ını Nesrin'in çevirdiğini öğrenmiştim. Bir dönem elimden hiç düşürmediğim bir kitaptı ve ben Nesrin'le tanışınca "Babi Yar"la Nesrin arasında bir ilişki kurmamıştım. Bunu öğrenince çok sevindim. Çok severek okuduğum bir kitabı böylesine özenle çeviren Nesrin karşımdaydı. Heyecanla konuştuk. Ona böyle özenli çeviriler yaptığına göre başka şairleri de çevirmesi gerektiğini söyledim. Çok zor olduğunu söyledi. Tüm zamanını bu işe ayırması gerekiyordu. Bu nedenle düşünmüyorum demişti.

Zaman hızla geçiyor. Sohbetlerimiz yarım kaldı. Nesrin sudan korkardı. Deniz onu yanına aldı.

Bir gün telefonda Suna'yla konuşuyordum. Şair Suna Aras'la. Nesrin'le yakın arkadaş olduklarını bilmeden üzüntümü söyledim. Suna şaşırdı. Nesrin'in denize karıştığını benden öğrendi. Suna da habire onun telesekreterine not bırakıyormuş ve neden kendisini aramadığını merak ediyormuş.

Bazen bir şiir dolanıverir dilime. Bugünlerde Suna'nın bir şiiri dilimde. Suna "İn İnsana" kitabında "Kadın Görüntüleri"ne yer vermiş. Diyor ki:

Yüreğimin içinde gezinirdi gözleri
"Günebakan sarılığı" açardı yüzlerinde
Baktığım her aynada bir kadın görüntüsü
Acılar çarpışırdı kirpiklerimde

Baktığım her aynada bir kadın görüntüsü
Kimsesiz mezarları eşip duruyor
Tarihe utandıran acılar izleyerek
Sorsanıza ne arıyor

Acılar çarpışırdı kirpiklerimde
Kalbime kar yağardı içime kuş ölüsü
Kapını çalamazdım sevgin yüzünü örtmüş
Kalbinin duvarına çarpar geri dönerdim
Anaların acısına bürünmüş

Yüreğimin içinde gezinirdi gözleri
Kaçardım gözlerinden ellerime giderdim
Avucumun içinde kadın görüntüleri
Yazdırarak adımı kayıplar listesine
O isimsiz mezarlara girerdim.

Oral Çalışlar'ın yazılarını severek okuyorum. Ayrıca kadınların sorunlarıyla ilgili yazılarında da duyarlı bir tutumu var. Bu da onun yazılarını sevmemde önemli bir etken. Öyle ya Türkiye gibi kadınların hâlâ görücü usulüyle evlendirildiği, kızların başlık parasıyla satıldığı, berdel geleneğinin sürdüğü bir ülkede insandan yana tavır almak pek sık rastlanılan bir durum değil. Erkekler genelde kadın sorunlarına yaklaşırlarken ya sahte bir korumacılıkla feodal yanlarını gizleme yoluna gidiyorlar. Ya da böyle bir sorunu tümden reddedip kadınları karalayacak yazılar döktürüyorlar. Kadınlar da çoğunlukla sessiz kalıyorlar ya da erkek düşmanı oluyorlar. Basından izledim. Motorları... erkekleri rahatlatma görevini üstlenen kadınları. Şaşkınlıktan ne yapacağımı bilemedim. Bu kadınlar başka koşullarda namus diye diye engellenirlerken Adnan Hoca topluluğu içinde uygun kılıflar sunularak kullanılıyorlar. Hani insan birini sever onunla birlikte olur. Bu başka bir durum. Bir çirkinlik. Metalaşmanın uygun bir biçimde onaylattırılması. Peki bu kadınların hiç suçu yok mu. Elbette cehalet, insani açıdan kendi değerini bilememe, içine düştüğü durumu değerlendirememe. Sonuçta iş geliyor eğitime dayanıyor. Yaşamı öğretmeden evlere kapattığınız kızlar üzerlerindeki baskıyı azıcık gevşettiğinizde artık kendilerini yönetebilmeyi beceremeyecek bir konumda bulunuyorlar. Özgürleşiyoruz diye av durumuna düşüyorlar. Cehaletin ve çirkinliğin kucağında onurlarından yitiriyorlar. Doğrusu onlara başı dik yaşamayı öğretmek. Adım adım insanı ve yaşamayı öğrenirken onlarla arkadaş olmak. Arkalarında olduğumuzu bilmeleri onlara güç kazandıracaktır. Yoksa unufak olup gidecekler. Erkeklerin dünyasında, erkeklerin kurallarıyla, yaşamayı özgürlük sanacaklar. Onlara kişilik olmanın zeminini hazırlamalı. Uslu, söz dinleyen çocuklar başkalarının da sözlerini dinlemeye hazır bir zihniyetin sürdürücüleri oluyorlar.

Kadınlar size sesleniyorum. Kendiniz için onurlu yaşam modellerini kuramazsanız bir köle gibi yaşamaya mahkumsunuz. Dik başlı ve kendi ayakları üstünde duran bir kadın başkalarının insafına kalmayacaktır. Kendi yaşamını güzelleme sorumluluğunu üstlenmiştir çünkü.

15 Ocak tarihli Cumhuriyet'te Oral Çalışlar'ın bir yazısı var. O kadar severek okuduğum yazının bir yerine takıldım. Keyfim kaçtı. Kadının hep erkeğe göre tanımlanması durumu. Bu yazıda Oral Çalışlar Alman Büyükelçisi ve eşinin beş yıllık bir dönemi tamamlayarak ülkelerine döneceklerinden sözediyor. Yazının bir yerinde Gesa Vergau'nun diplomat eşi olmayı başardığına değiniyor. İşte burdaki dil beni acıtıyor. Birinin eşit olmanın getireceği zorlukların üstesinden gelmek kadın için ödüllendirilecek bir davranış olarak kabul görüyor. Sevdiğim bir yazar bile egemen dili kullanıyor. Erkeğin egemen anlayışın dışına çıkabilmesi çok zor. Bu nedenle kadınlar kendi sorunlarınıza kendiniz el koymak durumundasınız. Bizden yana yazarlara teşekkür edelim ama kendi sorunlarımızı erkeklerin üstlenmesinin bize bir yararı olamayacağını bilelim. Bugün değişmesi gereken egemen erkek zihniyetidir.

Yine 15 Ocak tarihli Cumhuriyet'te Hikmet Çetinkaya'nın yazısını okudum. "Direnme..." diyor Çetinkaya. Arap kadınların başkaldırısını yazmış. Lübnan'lı Hüda Bereket'in... Suriye'li Hamide Nana'nın yazılarından alıntı yapmış. Onların yaşadıkları sorunları bize duyuruyor. Yazıyı ilgiyle okudum. Yazının sonuna geldiğimde yine aynı sorunla karşılaştım. Diyor ki Cumhuriyet Türkiye'sinin kadınları ve erkekleri okurlarsa bu kadınların hikayesini Mustafa Kemal Atatürk'ü daha iyi anlayacaklardır. Elbette kadınlara ilişkin yasalarla elde edilen kimi hakların mimarı Atatürk'tür ama bu yeterli midir. Kültürel yaşamımız bu hakları yaşama geçirmeye uygun bir zemin oluşturuyor mu. Kadının da kendi haklarının bilincine varması için gereken koşullar oluşmuş mudur. Yasalarla verilen haklar yasalarda kalmıştır. Antalya milletvekili Türkan hanım meclise bir kadın olarak girdiğinde ilk konuşmasında "aman yanlış anlaşılmasın, ben kadınların vekili değilim, milletin vekiliyim" demiştir. Sanki millet kavramının içinde kadın yokmuş gibi. Neydi Türkan hanımı korkutan, kendini hazır hissetmediği bu temsil etme yetkisini taşımaktan uzaklaştıran. Bunun yanıtı feodal yapının getirdiği dışlanma korkusu olabilir mi. Zira erkekler fazla konuşan kadından hoşlanmazlar. Saygı görmenin gerekçesi ciddi!.. etliye sütlüye karışmayan kadın rolünü benimsemektir. Evet Cumhuriyet'in kazandırdıklarını korumak durumundayız ama bu yetmez. Bu kazanımları yaşamın her alanına yayacak cesaret ve özgüveni gös-

terebilmek gerekir. Ayrıca 1923'ler Türkiye'siyle 2000'lerin Türkiyesindeki kadınların sorunları arasında niteliksel bir değişim olmamıştır. Görece kimi değişimler olabilir ama hâlâ görücü usulü evlilikler, berdel geleneği, kuma anlayışı, imam nikahı uygulaması sürdürülmektedir. Tecavüzle karşılaşan kızlar bunu duyurduklarında değişen hiçbir şey olmuyor. Üstelik erkeği tecavüze kışkırtma suçlamasını da içinde barındırıyor bu açıklama girişimi. Söyleyin o zaman bu dünya biz kadınlar için olduğu kadar siz erkekler içinde yaşanası bir dünya olabilir mi. İki cinsin ilişkilerinin niteliği bu dünyayı neden yaşanası kılamadığımızın önemli bir göstergesidir.

8 Mart 1857 Newyork. Bin dokuma işçisi kadın, sanayi devriminin ağır koşulları altında ezilen bin kadın... çalışma sürelerinin kısaltılması ve ücretlerinin arttırılması amacıyla greve gittiler. Polis grevi engelledi. Çıkan çatışmalarda 129 işçi yanarak öldü. Aradan tam 143 yıl geçti. Dile kolay...

Clara Zetkin II. Enternasyonalin 1910'da Kopenhag'da yapılan toplantısında Newyork'ta katledilen işçi kadınların anısına 8 Mart'ın Emekçi Kadınlar Günü olarak kutlanmasını önerdi.

1977'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tüm ülkelerin 8 Mart gününü "Kadın Hakları için Birleşmiş Milletler Günü" olarak kabul etmeyi kararlaştırdı. Böylece B.M. Örgütüne üye ülkelerce 8 Mart Birleşmiş Milletler Dnüya Kadınlar Günü olarak kutlanmaya başladı.

Türkiye 28 Haziran 1985'te, kadınlara karşı ayrımcılığı yasaklayan sözleşmeyi imzaladı. (Sözleşme 1979'da tamamlanmıştı)

Demek ki Türkiye'nin uluslararası düzeyde Kadın haklarını kabullenmesi henüz onbeş yıllık kısa bir sürece denk düşüyor. Fazla söze gerek var mı.

Yine de 143 yıl önce yanarak ölen 129 emekçinin anısına 8 Mart'ınız kutlu olsun. Bizlere bu günü armağan ederek giden kadınlara saygıyla.

Tiyatro Ölüme Direnmektir

Geçen pazar Çapa'da Hulusi Behçet Kitaplığının arkasındaki tiyatro salonundaydım. Öğrencileri, arkadaşları... annesi Cem Yalın'ı anlattılar. İnsani yanlarıyla Cem Yalın'ı dinledim. Tiyatro -Simurg Cem Yalın'ın "Ulm'lu Terzi" oyunundan, Özgür Sahne'de "Körler" oyunundan bir bölüm sundu. Güzel bir gündü ama Cem Yalın yoktu. Onu yakından tanıyamadığıma üzüldüm.

Anımsıyorum. Bir yıl önceydi. Soğuk bir kış günü Çapa'da... yine aynı salondaydım. Çehovun oyunlarından kimi bölümler sahneleniyor. Mehmet Esatoğlu Cengiz Gündoğdu'yla beni de çağırmıştı. Beş saat hiç kıpırdamadan büyük bir keyifle oyunları izledim. Tiyatro Simurg Çehov'un oyunlarından kimi bölümler sundu. Her iki oyun arasında Cengiz Gündoğdu, Çehov üzerine konuştu. Çehov'un oyun yazarlığından... oyunlarından ve sanat yaşamımıza etkilerinden sözedildi. Doyurucu bir programdı. Çehov'un kadın tiplemelerini izlerken özellikle etkilendim. Güçlü kadınlardı, özellikle aşık olduklarında yasak dinlemeyen yanlarıyla beni etkilediler. Cesaretleri hayranlık vericiydi. Ben böyle keyifle oyunları izlerken... kendimi tatlı düşlemler arasında bulmuşken sağımdaki koltuktan bir ses "afedersiniz" dedi... sizden bir şey rica edebilirmiyim. Onu tanımıyordum ama tavırları ve insanın yüzüne dikkatle bakan gözleriyle laf olsun diye konuşmadığı anlaşılıyordu. Buyrun dedim "Ayağa kalkmak için birinden destek almam gerekiyor. İzin verirmisiniz." Tabi ki dedim. Elimi tuttu, destek alarak ayağa kalkıp dışarı çıktı. O zaman onun Cem Yalın olduğunu bilmiyordum. Daha sonra Mehmet Esatoğlu'ndan hasta olduğunu öğrenecektim. Dayanamamış, ağrılarına karşın tiyatro havası solumak için gelmişti.

Birkaç gün önce İnsancıl'a Hasan Akarsu uğradı. Yeni bir şiir kitabı çıkmış. Adı "Gül Yurdunda Deniz." Bir şiirinde diyor ki:

Geçen günler mi
Kentlerle kırlarla
Ay mı güneş mi
Dağıtan saçlarını
Yoldaki çocuk
Balkondaki kadın
Ölümden dönen genç
Sesinden bilinen sevgili
Geçen günler mi
Gece yarılarından
Bir ara duran
Yıllar mı yoksa
Son kez öpen dudaklarını

Yararlanılan Kaynaklar

Ozan ve Gölgesi - Paul Eluard (Adam Yayınları)

Babi Yar - Yevtuşenko (Broy Yayınları)

Cumhuriyet Gazetesi 4 Şubat 2000 (İlhan Selçuk)

İn İnsana- Suna Aras (Beksav Yayınları)

Cumhuriyet Gazetesi- 15 Ocak 2000 (Oral Çalışlar)

Cumhuriyet Gazetesi- 15 Ocak 2000 (Hikmet Çetinkaya

Gül Yurdunda Deniz- Hasan Akarsu (Gerçek Sanat Yayınları

Moskova Dünya Kadınlar Kongresi- Tülin Tarakçıoğlu (Gerçek Sanat Yayınları)

OYUNUN ARDINDA YATAN ÖYKÜLER

Mehmet ESATOĞLU

Hukuk üstüne bir oyun yapmaya çabalıyoruz. Öyküler arıyoruz. İnsanlığın milyon yıllık geçmişinde geziniyoruz. Yaşanmış ve uydurulmuş öyküleri konuşuyoruz. İnsanlığa dair uydurulmuş ilk öykülerden itibaren dikilmeye başlıyor karşımıza hukuksal sorunlar:

"Habil ile Kabil iki kardeş ama günün birinde aralarına kıskançlık girmiş. Kabil kalkmış gitmiş kardeşinin karşısına dikilmiş. "Seni öldürmeliyim seni öldürmedikçe huzur bulamam" demiş. "Neden" diye sormuş kardeşi "Çünkü" demiş Kabil "Babam ve tanrı seni çok seviyor." Habil "beni öldürürsen her ikisi de senden nefret edecek sana kin duyacak" demişsede derdini anlatamamış. Kabil bir gün şeytanın da kışkırtmasıyla kardeşinin peşine düşmüş. Onu hayvanları otlatırken bulmuş. Kardeşinin mutluluk içinde işini yapması onu daha da öfkelendirmiş. Büyükçe bir taşla ona yaklaşmış. Bir hamlede taşı kafasına indirmiş. İçindeki kinle vurdukça vurmuş. Yeryüzündeki ilk kan işte böyle akmış."

Bu öyküye birçok yanından bakılabilir. Örneğin biri "işe bak koca yeryüzünde bir avuç insanken bile aralarında çıkan çelişki kan akmasına yol açıyor" diyebilir. Bir diğeri "kanın akmasının nedeni insan sayısı değil çelişkinin keskinliği ya da uzlaşma yolunun bulunamaması" olduğunu öne sürebilir.

Bir de ortada başka bir durum var. Babasın ve iki evladın var. Biri diğerini öldürüyor. Yani biri katil diğeri kurban. "Yargıç ben değilim" gibisinden topun atılabileceği bir başka kurum da o günlerde yok.

Kurban yaşamını yitirince eğer "suç"luysa sonuçta "bedeli" ödemiş gibi görünüyor. Peki ya "suç"suzsa. Katilin durumu ne olacak?.. Katil "bedel"i nasıl ödeyecek. Bu öleni geri getirmeyeceğine göre işlevi ne olacak. Ayrıca "bedel ne?" diye de sorulabilir.

Geçmişte kural koyan birçok belgede ve dinsel kitaplarda karşımıza çıkan bir önerme var. "Öldürmeyeceksin" Cezalandırmalardan biri de "öldürürsen-öldürülürsün" Milyon yıl önce konulan adına "kısas" denen ve hâlâ geçerliliğini koruyan bir kural bu; öldürürsen öldürülürsün. Geçen yıllar içinde geçirdiği belki de tek değişiklik karşısına giderek başka suçlar da yazılmış... Karar vermek ise oldukça güç, kurban da "sen"den biri, katil de. Her ikisine de inen darbeyi yüreğinde duyuyorsun.

Geçen yıllar içinde duyarlığın giderek aşındığını görüyoruz. Hele günümüzde. Batının vahşi kapitalist şirketleri ülkemizi kapladıkça bu duyarlık daha da aşınıyor. Büyük marketlerde insanlarımıza yapılan nedenli-nedensiz aşağılık davranışlara tepki bile gösteremiyoruz.

Geçen gün bir gazete röportajında marketin kapısında nöbetçi dururken kendi. komşusunun hırsızmış gibi üstünü başını arayan genç, işi bitip evine dönerken mahalleden kimseyle karşılaşmamaya çalıştığını anlatıyor.

14 yıl yoğun bir Habil-Kabil çatışması yaşadık ve hâlâ yaşıyoruz. Milyonlarca insandan hiç birimizin gücü "durun" demeye yetmedi bu çatışmaya. "Dur" diyenlerin kimini zindana tıktılar, kimilerini öldürdüler, kimilerini yaktılar. Büyük çoğunluk önce suskun kaldı. Sessizliğin ardından evladını yitiren anaların feryadı ortalığı kapladı. Feryatlarla birlikte madalya törenleri başladı. Ardından savaşta kollarını bacaklarını, gözlerini yitirenler için düzenlenmiş eğlenceler. Ölüleri kandırmak için bir şey yapmaya gerek yoktu.

Oyunun bir ucu buradan açılabilir. Yani ülkede yaşadığımız Habil-Kabil serüvenleri üzerine çeşitlemeler. Bizden öneki kuşağın yaşadıkları, bizim kuşağın yaşadıkları ve bizden sonra gelen kuşağın yaşadıkları ve sonrakilerin muhtemelen yaşayacakları.

Oyunculardan biri 1981 yılında bir tiyatroda çalışıyor. Gündüzleri tiyatroyu temizliyor akşam da yer göstericilik yapıyor. Yüreği ve kafası sahnede ama nedense oynamak içinden gelmiyor. Birlikte çalıştığı bir genç var tiyatroda. Oyuncu sahnede dökemediği kurdunu bazen ona döküyor. Tek kişilik küçük gösteriler yapıyor birlikte çalıştığı arkadaşına. Yanındaki genç arkadaşı ağzı bir karış açık izliyor bu kendisine özel yapılan gösteriyi ve bitiminde de çılgınca alkışlıyor.

Bir gece oyun sonrası yapılan kokteylin ardından herkes birer ikişer terkediyor tiyatroyu. Yalnızca ikisi kalıyorlar. Ortalığı derleyip toparlamaları gerekiyor ama bir saat sonra 12'de gece sokağa çıkma yasağı başlıyor. Hemen eve koşsalar bu kez de sabah 11'de başlayacak provaya temizlik yetişmeyecek. Bütün geceyi tiyatroda geçirmeye karar verip başlıyorlar temizliğe. Bir yandan ortalığı toparlıyorlar öte yandan da kokteylden arta kalmış içkilerden karışımlar yapıp içiyorlar. Gece yarısı işler bitiyor. Genç olan sarhoş kafa gidip sahne ışıklarını yakıyor ve başlıyor bu kez kendi oynamaya. Oyuncu büyük bir şaşkınlıkla onu izliyor, bir süre sonra kendisi de sahneye çıkıyor. Bu kez karşılıklı oynamaya başlıyorlar. Topluluktaki oyuncuları birer ikişer taklit etmeye koyuluyorlar. Ardından geçen yıl bugün ne yapıyordun diye bir oyuna başlıyorlar. Önce genel çerçeveleriyle olayları sonra ayrıntıları anımsıyorlar. Geriye gittikçe ikisinin de yüzü geriliyor. Kısa bir süre önce yaşanan askeri darbe öncesi döneme konu değdikçe yüzlerindeki gerilim daha da artıyor. Bir süre sonra oyun duruyor. Önce kısa kısa sonra uzun uzun suskunluklar başlıyor. Genç olan içindeki sıkıntıyla ayağa kalkıyor başlıyor sahnede dolanmaya. Birden fırlayıp ışık odasına çıkıyor ve ışıkları şalterden söndürüyor. Işık odasından kafasını uzatıyor ve oyuncunun birkaç yıl önce oynadığı bir sokak oyununun şarkısını söylemeye koyuluyor.

"Selam size... selam size./ Selam olsun, selam olsun hepinize./ Bir oyunumuz var size..."

Şarkıyı birden kesip bağırmaya başlıyor:

"Hatırladın mı bu şarkıyı. Milliyetçi cephe hükümetinin ağır zamlarının açıklandığı günü hatırla. Siz Kasımpaşa pazarına dağılmış insanların arasında bu şarkıyı söylüyordunuz. Tezgahlardaki malları alıp söyle bakalım sen dün gece kaç para ediyordun, bugün kaç para diye soruyordunuz. İnsanlar etrafınızda bir yandan kahkahalar atıyor bir yandan alkışlıyorlardı sizi. Köşede minibüsün arkasında ise ben vardım. Elimde bir tabanca ile sinmiştim oraya. Arkamda durmuş biri fısıldıyordu kulağıma bas... bas tetiğe acıma hainlere. Namlunun ucu bir senin kafana yöneliyordu bir oyun arkadaşlarına. Elim titriyordu. Yüzünüzdeki gülüşlere takılıyordu bakışlarım bir türlü ateş edemiyordum. İçimdeki sıkıntıyla kimseyi hedeflemeden bastım tetiğe. Tabanca ateş almadı. Hızla uzaklaştık oradan."

Ortalığı bu kez bambaşka bir sessizlik kaplıyordu. Bu az önceki sessizliğe benzemiyordu. Oyuncu sahneden çıkarak ışık odasına yöneldi. Işık odasında yanan mavi ışığın altında Habil'le Kabil uzun uzun bakıştılar. Ardından sarıldılar. Uzun uzun ağladılar. Katil kurbanına, kurban katiline sarılmış ağlıyorlardı. Ülkede ise yeni Habil-Kabil cinayetlerinin hazırlıkları sürüyordu.

Kanlı olayların bir türlü durmadığı bir ülke burası. Kimbilir bu ülke güneşinin altında kaç Habil-Kabil dramı yaşandı.Çatışmanın ardındaki dünyaya bakışı ve sınıfsal çekişmeyi anlamayanlara bugün hiç bir anlam ifade etmeyen kupkuru öfkeler ve pişmanlıklar kaldı.

Oyunun bir başka ucu hukuksal işleyişe yöneliyor.

Suçlu olduğu iddia edilen kişi yakalanır. Gözaltına alınır. Delillerle birlikte mahkemeye sevkedilir. Ya tutuklu ya da tutuksuz olarak yargılanır. Ardından suçlu bulunursa cezalandırılır suçsuzsa beraat eder. Bu süreci hepimiz aynı soğukkanlılıkla kabullenebiliyor muyuz? İşte suçlu olduğu iddia edilen orada duruyor. Bizim de içimiz yanıyor, öfkemiz ayakta. Bir an önce cezalandırılmasını istiyoruz. Ne yapılacak? Hapse konulacak. Bizim içimiz rahatlayacak; "Ohh! özgürlüğü kısıtlandı, cezaevine kondu cezasını buldu" Sahi bu cezaevi ne zaman icad edildi?.. Hücrelisi, E tipi, F tipi...

Ülke çapında bütün bir toplum adeta bir hukuk forumundaymışcasına tartışıyoruz. Kimi hapse konduysa "tamam" diyor. Öfkesini orada dizginliyor. Kiminin kafasındaysa hukuk kurallarıyla öfke birbirine karışmış. Her suça biçtiği ceza ölümle başlıyor. Hatta kimilerinin ölüm de soğutmuyor yüreğindeki öfkeyi. İşkence ile karışık acı çektire çektire öldürme yöntemlerinden sözediyor. Halbuki insanlık kısastan hukukla çözmeye kadar ne uzun bir yol almış binlerce yıl içinde. Şimdi bu uzun süreci bir öfkeye kurban mı vereceğiz?..

Günümüzün hukuk anlayışı bir ayağını caydırıcılığa basmaya çalışıyor. "Eğe cezayı bilirse yapmaz!". Acaba bu kural neyi ne kadar engelliyor. Suçu işleme anında kişi bu kuralı aklına getiriyor mu? Ona engel olan o an öfkesini yenebilmesi mi yoksa. Peki o zaman hukukun ayağını bastığı caydırıcılığın işlevi ne?..

Tartışma sürerken oyuncuların birinin gözlerinin önüne 25 yıl öncesi geliyor. Yeni evlendiği günlerde önünde bahçesi olan zemin kat bir ev kiralıyor. Bir önceki kiracı camların ve bahçe kapısının önüne demir parmaklıklar yaptırmış. Eve ilk yerleştikleri günler onlar da parmaklıkları sıkı sıkıya kapalı tutuyorlar. Bahar mevsiminin geldiği günlerden birinde evde temizlik yapılıyor. Camlar silindikten sonra oyuncu karısına demir parmaklıkları kapatmamayı öneriyor. İkisinin de aklına yatıyor bu düşünce. Öyle ya yeni evliler ve evde doğru dürüst eşyaları yok. Hırsız girse ne çalacak. Havaların sıcak olduğu bir akşam bahçe kapısını da sıkıca kapatmadan yatıyorlar. Oyuncu gece yarısı bir gürültüyle uyanıyor.

Bahçe kapısının açıldığı salondan gürültüler geliyor. Birden yataktan fırlıyor. Salonda genç bir çocukla karşı karşıya geliyor. Çocuk büfenin üzerinde günlerdir bir zarfta duran 600 lira su parasını kaptığı gibi bahçeye fırlıyor oyuncu da arkasından. Genç bir duvarın üzerine çıkıyor oradan kendini yan bahçeye bıraktığında düşerken dengesini yitiriyor ve dizini sert zemine çarpıyor. Dizini ovalarken ani bir dönüşle arkasına bakıyor. Oyuncuyla göz göze geliyorlar. Oyuncu onun yaşadığı acıyı bir an içinde duyuyor ve öfkesi uçuveriyor. Sessizce yatağına dönerken salonda hırsızın açtığı oyun çantasından etrafa saçtığı oyun aksesuarlarına gözü takılıyor. Ve hırsızın telaşla bir kenara fırlattığı copa. Gece yarısı uykulu gözlerle gülmeye başlıyor. Katıla katıla gülüyor. Suç neredeydi, öfke nereye uçmuştu. Belki de hırsız dizini çarptığında her biri başka bir yana savrulmuştu.

Bağışlayacılık, uzlaşmaz kin duygusu ya da herşeyi izah ederek hoşgörüyle bakma toplumun çeşitli kesimlerinde görülen davranış biçimleri. Kötülük yapanın "ilahi adalet"le eninde sonunda cezasını bulacağı rahatlığının hemen karşısında kendisine değsin değmesin her suçun cezasını verme eğilimi duruyor. Kimileri nasıl her türlü cezalandırmanın affa uğraması konusunda kendisini görevli hissediyorsa kimisi de aynı biçimde cezacıbaşı rolüne soyunuyor. Birçoğu farketmeden kendisine iş ediniyor böyle davranmayı. En basitinden sokakta dövüşenleri ayırmaya kalkıyor. Konuyu hiç bilmeden taraflara uzlaştırıcı öneriler getiriyor. Bazen çıkan kavgada kendisi de birkaç darbe alsa dahi pes etmiyor. Kimisi ise bir bakışta uzaktan veriyor yargısını ve hızla uzaklaşıyor oradan. Bazen çıkan kavgada kendisiyle ilgili olmayan işlere karışmanın zararlarını öne sürüyor. Bazen de şiddetten garip bir biçimde zevk alıyormuşcasına patlatıyor yargısını; "boş ver yesinler birbirlerini!.."

Oyunun bir başka penceresinden replikler akıyor ortaya:

"1.Adam: Şimdi bu hak hukuk meselesinde iki taraf var.

Adam: Kimmiş bu taraflar...

1.Adam: Birincisi bizim gibiler...

Adam: Yani?

1.Adam: Yanisi, adım atsa suça yazılanlar...

Adam: Peki ya diğeri?

1.Adam: Diğeri sizin gibiler. Hiçbir zaman hukuka gereksinim duymadan yaşayacağını zannedeler. Ama görüyorsunuz ki durum hiç de öyle gitmiyor. Siz icap etsin etmesin her anda astığım astık kestiğim kestik diye giderken pek demokrasiyi, hakı, hukuku düşünmüyorsunuz? Ama bir gün..."

Oyun zor dönemeçlere doğru sürükleniyor. Hepimizin canını acıtan öykülerin ortasından geçiyoruz. Öyküleri konuştuğumuz odanını içindeki TV ekranında bir politikacının suratı beliriyor. Hapise atıyorlarmış kendisini. Amerikancı sermayeye karşı politika yapmaya kalkmış onlar da önceleri ses çıkarmamışlar ama adam azıtınca çekmişler onu da sigaya. Bu demokrasisizlikten yakınan zat ülkede 50 kişiyi idam ettikleri 100 binin üzerinde insanı hapislere doldurduklarında ses çıkarmamış hatta "vardır elbet bir faydası" diye destek de olmuş. Ama şimdi aynı eller bu kez onun yakasına yapıyor. 12 Eylül'den yana saf tutmuş ama 28 Şubat kararlarına karşıymış. Tam ona bir "yuh" çekeccekken çevremizde 12 Eylül'den canı yanmış ama 28 Şubat'ı alkışlayan bir dolu eller görüyoruz. Dinci çevrelerin yaptıklarından, ettiklerinden, işledikleri cinayetlerden yakınıyorlar. Ve dudakları biraz büzük de olsa alkışlıyorlar onlara yapılanları. Ekrandaki politikacıyı bir uzaktan kumanda tuşlamasıyla uçuruyoruz ama içimizdeki alkış sesleri kulaklarımızı acıtıyor.

Oysa biz buradan bir çırpıda geçip boynu ipin acımasızlığına terkedilmiş çocukların öyküsüne gidecektik. Çocukların durumu çok zordu. Ekrandan yapılan kışkırtmanın tozu dumanıyla toplumsal linçler bir anda ayaklanıyordu. Linç edilene yumruk atılırken tek bir "durun" sesinin niçin yükselmediğini anlamaya çalışıyorduk. "Durun" yerine "vurun"unun bu kadar güçlü çıkması mümkün müydü? İnsanına kızgınlıkla karışık bir "oh" olsun mu çekiyorlardı "bilge"lerimiz; "Sen madem ki gittin onlara inandın, bize sırtını döndün. Yaşa da gör bakalım"mı diyorlardı. Peki o yüreğinin bütün saflığıyla yaşamın içine koşan ya çöplüğe savrulup tiner çekerek oradan adım adım yokolmaya sürüklenen ya da isyan edip ipin acımasızlığına terk edilen çocuklarımız ne olacak?..

Onlarla aramızdaki uçurum giderek açılıyor mu?.. Trafik lambalarının diplerinde, sandviççi dükkanlarının önünde ve karşı kaldırımda çöplerin ortasında onları görüyoruz. Orada duruyorlar. Kimimiz kafasını çeviriyor, içinden yüksekçe bir sesle "benim ona yardım etmem çözüm değil" diye haykırıyor. Kimimiz cebinde parasını bolca hissettiği günlerde onlara küçük harçlıklar veriyor. Kimimiz ise onları görünce yolunu değiştiriyor ya da hızla arabasının dörtlü kilitlerine asılıyor.

Geçmiş öyküler oyunun etrafını kuşatıyor yeniden.

Ressam Cem Yalın'ın soğuk bir kış günü canı çorba çekiyor. O günlerde de nedense cebinde iyice sayılabilecek bir parası var. Tam lokantaya girerken sokak çocukları bir anda etrafını sarıyorlar. O da onları da alarak lokantaya dalıyor. Birlikte ca-

mekandaki yemeklere bakıyorlar. Çocuklar çekinerek birer tas çorba istiyorlar. Tam çorbaları alıp masaya geçecekken kasadaki adam ayağa kalkıyor ve önlerini kesiyor. Sunulan iki seçenek var; ya çocuklar çorbaları alıp lokantanın önündeki kaldırımda yiyecekler ya da... Cem Yalın kendine aldığı çorbayı içemiyor. Lokantanın camından onların kaldırım üstünde iştahla çorbayı içişlerini seyrediyor.

Ve oyunun finali gencecik iki çocuğun öyküsü; Erdal ile Zekeriya'nın. Yönetmenin 80'den bu yana dönüp çevrilip anlattığı boynu iple kırılan çocuğun darbe günlerinde sert acımasızlığa kurban gidişinin öyküsü.

80'li yılların zorlu günleri. Bir prova salonunda ilk kez yükseliyor o replik. "Dur Zekeriya seni ben vurmadım." Karnalık günlerdeki bir davanın dosyası ışıklı bir sahnede yeniden açılıyor. Üniformalı yoksul çocuk Zekeriya ile Erdal karşı karşıya geliyor. Erdal'ın arkadaşı Sinan'ı öldürmüşler. Erdal'ın yüreği kafası buna isyan ediyor. Salıyorlar üniformalı yoksul Zekeriya'yı Erdal'ın üstüne. Sussun isyan etmesin diye. Çıkan kargaşada nereden geldiği bilinmeyen bir kurşun alıveriyor Zekeriya'nın gencecik canını. Erdal'da yakalanıyor o olay sırasında. Ortalık toz duman, askeri darbe günleri. İpe çekilecek adam aranıyor. Erdal ellerinde. Basıyorlar idam cezasını. Ne deliller Erdal'ı suçluyor ne de Erdal'ın yaşı tutuyor. Çünkü daha 17'sinde. Acımadan insafsızca çekiveriyorlar Erdal'ı darağacına. Aradan yıllar geçiyor. Erdal asılmış. Zekeriya ise ölmüş. Davayı yeniden açmak, yargılamayı yeniden yapmak mümkün değil. Çünkü suçlanan asılmış. Bundan bir "ders" çıkarsa da geri dönüşü yok. Ancak sahne de bir kez daha konuşmak mümkün. Gerçi bu ne Zekeriya'yı ne Erdal'ı geri getirebilir ama konuşulmalı. Konuşuuyor da. Ülkeyi yağmalayanlar için bu öykülerin zerrece önemi yok. Aynı tezgahlarla binlerce Erdal'la Zekeriya'yı karşı karşıya getiriyorlar o günlerde yeniden.

Yönetmen ise inatla öyküyü anlatmayı ve taşımayı sürdürüyor. Öykü Viyana'ya gidiyor. Oradan Berlin'e geçiyor. 1900'ler geride kalıyor. Şimdi 2000'de Beyoğlu'nun orta yerinde bir kez daha konuşuluyor. Yönetmenin inadı da denizin kenarındaki adam gibi. Hani adamın biri denizi ekmeğine katık yapmış yiyormuş. Oradan geçen biri sormuş "daha ne kadar yiyeceksin" adam denizi göstermiş ve yanıtlamış "katığım bitinceye kadar."

Şimdi ortalığım Mükremin abi -televole zevkisizliğine bulandığı günlerde bakıyorlar bize ve soruyorlar "daha ne kadar anlatacaksınız" biz de onlara umudumuzu asla kesmeyeceğimiz "büyük insanlık"ı gösteriyoruz ve perde açmayı sürdürüyoruz dünyayı değiştirme azmiyle.

BULUŞMA

Gece düşleri... masal masal içinde
bir yanda gerçeklik bir yanda bu su
yüzüyor üstünde nilüfer çiçekleri
ve gün alacasında saklı bir buğu.

Sarmaşıklardan şimdi ışıklar
sızıyor üstümüze... üstümüz ıslanıyor
ama kimse bakmıyor, bir ben bakıyorum
kaldırıp başımı bakıyorum her şeye
herkes iğreti duruyor nedense çevremde
üşümüş gibi duruyor birden kaçacak gibi
yine de
konuklarım var bu gece evde.

"İyi ki bu geceyi yanına almışsın"
diyor geçmiş zaman artığı konuklarım
"Tıpkı her şey eskisi gibi."
Hepimizin bildiği ve unuttuğu şeyleri
yineliyoruz birbirimize:
Karavanlarda geçti ömrün yarısı
şafak yorgunu gözlerde dinmeyen pırıltılar
tükenen her günün yarını besleyişi
ve tek göz odalardan sokağa taşan umutlar...

İlerledikçe gece
puslanan bakışlar
öne düşüyor ağır ağır
artık bakmıyoruz birbirimize
oysa aynı şey herkesin söylemek istediği
topu topu birkaç sözcük...
olmuyor.

Bu geceyi, dostlarım, iyi ki yanıma aldım
küçükken gittiği bir yazlık sinemadan
siyah beyaz bir filmden gizlice çaldım
peki neden
duruşunuz
böyle kaçacak gibi
birazdan... kimse olmayacak bu evde
biliyorum
uzun bir gece başlayacak sonra
bir de bu filmin negatifi...

Sinan KUTLU

"İNSANCIL" DERGİSİNİN TOPLU SORUŞTURMASI

Hazırlayan: Anıl MERİÇELLİ

Sorular

1. Türkiye'de yayınlanan kültür, sanat ve edebiyat dergilerinden hangilerini izliyorsunuz? En çok hangi dergileri beğeniyorsunuz?

2. Geçen yıl birçok dergi kapandı. Yeni Biçem, Düşlem, Yaşasın Edebiyat ve İnsan Şiir Defteri gibi... Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

3. Günümüz Türk şiiri hakkında düşündüklerinizi özetler misiniz? En çok hangi şairleri, hangi şiir kitaplarını beğeniyorsunuz?

Yanıtlar

Günel ALTINTAŞ

1. **Varlık, Adam, İnsancıl.** En çok hangi dergileri beğendiğimi nasıl söyleyebilirim? Çoğunu görmüyorum.

2. **Düşlem**'e acıdım Bursa öyle bir dergiyi yaşatabilmeliydi. **Yaşasın Edebiyat** "yaşasın" demekle olmayacağını gösterdi. Kitap satılmayan bir ülkede dergi ancak **kurum** dergisiyse yaşar. Başka türlüsü de olur ama, çok zor.

3. Şiirimiz, ne yazık ki, sıfat üretme sanatı haline geldi. Kimseyi beğendiğimi söyleyemem. Şiir zaten zor bir şey. Koskoca şairlerden geriye antolojilere girebilen üç beş şiir kalıyor.

Refika BEZİRCİ

1. Ülkemizde çıkan kültür dergilerinden, abone olmadığım halde, salt Asım Bezirci'nin anısına gösterilen saygıdan ötürü bana gönderilen Damar, Kıyı, Adam Sanat, Yazın, Evrensel Kültür ve daha birkaç dergiyi severek okuyorum. Burada, dergi yöneticilerine yürekten teşekkür ediyorum. Bunun dışında Ahmet Miskioğlu'nun çıkardığı Türk Dili dergisi var. Ekonomik koşullarımın uygun olduğu durumlarda İnsancıl, Varlık, Adam Öykü almaya çalışıyorum. Alamadığım zaman arkadaşların dergileriyle idare ediyorum.

Dergilerin içeriğinde beni en çok saran ve ilgilendiren deneme ve felsefe türü yazılardır. Onları büyük bir tatla okuyorum. Öyküleri de dergiden okumak hoşuma gidiyor.Okuduğum dergilerin iç düzenlemesi de beni ilgilendirir. Örneğin küçük ara başlıklar, konulara ilişkin resimler gözlerimi dinlendiriyor. Aslına bakılırsa, bir dergiyi elime aldığımda, kapağından son sayfasına dek bütünüyle beni rahatlatmalı. Çoğu dergide tek başlık altında uzun, sık satırlı yazıları da okuyorum, ama okurken çok rahat olduğumu söyleyemem. Yukarda deneme ve felsefe yazıları demiştim. Karmaşık olmayan felsefe yazıları, örneğin, Afşar Timuçin'in bu tarz yazıları daha öğretici, akılda kalıcı oluyor.

2. Geçen yıllarda bir ışık gibi yanıp, kısa bir süre sonra sönen edebiyat dergileri, aslında daha ilk sayılarında bile sürüp sürmeyeceğini belli ediyordu. Elbette bunun çeşitli nedenleri var: Dergicilik bir büyük tutkudur, ama pahalı ve sürekli emek isteyen bir tutku. Tıpkı büyütülen bir çocuk gibidir. İlk aşamada gelir getirmeyen, sürekli cepten yediren dergicilik, kendi içindeki sorunlarının yanı sıra, bir de yazı aldığınız yazarlarla anlaşmış olması gerekiyor. Küçük dergiler, ilk çıktığında, pek çok abone kaydı yapıyorlar. Toplanan parayla ilk sayı, gelecek ikinci sayıyı finanse etmiyor. Bu durum zincirleme masraflarla en çok bir yıl sürdürülüyor. Sonunda dergi kapatılıyor. Ne yazık ki, sayıların çıktığı ilk günlerin sevinci, heyecanı onların yaşamasına yetmiyor.

3. Şiire gelince: Şiir denildiğinde ben biraz kendimi bulmalıyım o şiirin dizelerinde. Toplumsal olaylara işaret eden, halkın acı ve sevinçlerini dile getiren, olabilirse çözüm gösteren şiirleri seviyorum. Günümüzde de, geçmişte de, yaşanan baskıcı yönetimlerin etkisiyle yazılan şiir, öykü, hatta roman ve daha pek çok sanatlarda, yönetimin paralelinde ürünler hep olmuştur. Tıpkı İkinci Yeni döne-

minde yaşanan baskılar gibi. Bugün ülkemizde gerici bir yönetim var. Şiirimizde de bunun yansımasını görüyoruz. Soyuta kaçan, nesnelerle uğraşan bir şiir bu. Hepsi böyle değil kuşkusuz. Ara sıra mesajı olan dizeler de okuyoruz. Oysa şiir insanın gelişimini, ileriye dönük düşünebilmesini, ona yol gösterebilen bir sanattır. Okunduğunda en azından bir dizeyi okurun unutmaması, o şairin kalıcı olmasını da sağlıyor. Geçmişte hiç unutulmayan şairlerimiz var. Bugün hâlâ onların dizeleri dilimizden düşmüyor. Kuşkusuz her yazılan dize büyük emeklerle ortaya konuluyor. Onları bir kalemde silip atmak olası değildir. Bunun için isim vermek doğru gelmiyor bana, kırıcı olmak istemem. Asım Bezirci'nin bir sözünü burada yinelemek isterim. "Güller de güzeldir, karanfiller de."

Soruların dışında bir iki noktaya değinmek isterim:

İnsancıl dergisi kendine özgü bir dergi. Yöneten arkadaşların düşünce yapısını, tarzlarını yansıtması da çok doğal. Bu dergide öteden beri takıldığım şey, çok sık satırlı uzun yazılar. Bunları okumasına okuyorum ama pek de rahat değilim. Beni yoruyorlar. Oysa, yukarıda da değindiğim gibi minik başlıklar, minik çizgi resim ya da fotoğraflarla sayfalar rahatlatılsa, inanın okur da rahatlar. "Yerimiz dar, olamaz" diyeceksiniz biliyorum. O zaman da çok uzun yazıların biraz kısaltılarak yazılmasını yazarlarınıza önerin, bundan kıyamet kopmaz herhalde. Ben sizlerin bu pürüzleri düzelterek, daha iyiye, daha estetik olana ulaşacağınızı biliyorum. Bir okur olarak sanırım bunu söylemeye hakkımız olabilir. Başarılar.

Eray Canberk

1. Varlık, Milliyet, Sanat, Virgül, Adam Sanat, E, Kıyı, Yazın, Türk Dili Dergisi, Evrensel Kültür, Hürriyet Gösteri düzenli olarak izlediğim dergiler. İnsancıl, Papirüs, Ludingirra, Adam Öykü, Hayalet Gemi, Öküz, GülDiken, İstanbul, Kül, Edebiyat ve Eleştiri, Kitap-lık, Cogito, Dergâh, Sanat Dünyamız, Frankofoni, Tarih ve Toplum, Toplumsal Tarih, Kebikeç, Atlas gibi dergileri zaman zaman, ulaşabildikçe okuyorum. Anadolu'dan gönderilen Ardıç Kuşu, İçel Sanat Kulübü, İnsan Şiir Defteri ve başka dergileri de okumaya çalışıyorum. Bir de Cumhuriyet Kitap var düzenli izlediğim.

Beğenip beğenmemekten çok edebiyat ve siyaset anlayışım doğrultusunda değerlendirme yapmaya çalışıyorum. Edebiyatla uğraşan biri olarak her dergiden yararlanıyorum.

2. Bu dergilerin kapanış nedenleri çok değişik. Kimi büyük basın kuruluşlarının dergisi, kimi dar bütçeli, edebiyat fedailerinin çıkardığı dergiler. Birinciler kâr-zarar hesaplarına göre yaşıyor ya da kapatılıyor, ikinciler parasızlıktan. Yerel dergileri yaşatacak okur yok. Oysa bu dergilerin çıktığı yerlerde üniversiteler var, öğretmenler var, edebiyat meraklıları var. Onları da suçlamak aklımdan geçmez ama gerçek bu. Çünkü insanların okumaması için resmî ve resmî olmayan bütün olumsuz koşullar oluşturuluyor.

3. Günümüz Türk şiiri bir çeşitlilik ve zenginlik yaşıyor. Eski kuşakları bir yana bırakalım, 1970'den sonraki şiirimize bakalım: Bir yanda Enis Batur var, bir yanda küçük İskender, bir yanda Sina Akyol var bir yanda Nevzat Çelik. Bence bu olumlu bir gelişme. İlk okuyuşta tadına varabildiğim, benim şiir anlayışıma uygun düşen şairlerin peşine düşüyorum doğal olarak. Çok katmanlı, göndermeler içeren şiirleri de nüfuz etmeye çalışıyorum. Edebiyatla, şiirle uğraştığımıza göre kimseyi es geçmeye hakkım yok diye düşünüyorum.

Mine Duran

1. Türk Dili Dergisi, Varlık, Adam Öykü, Virgül, E Dergisi, Adam Sanat, Öküz, Şiir-Oku, Kitaplık, İnsancıl... Hemen hemen hepsini beğeniyorum. Bu dergilerin hepsinde farklı tatlar buluyorum.

2. Üzüldüm. Bu dergilerin özellikle yeni yeteneklerin bilgilendirici ve özendirici olduğuna inanıyordum. Sonunda insanın kültür edinmesinde bir şekilde katkısı olan dergilerin kapanması beni üzdü.

3. Zor bir soru. Öykü yazan bir insanın ruhunu besleyen şiirleri yaşamımdan hiç ayıramadığım için hemen hemen her şairin şiirinden değişik duygular ve esinler çalıyorum. Onun için bu soruya nasıl yanıt vereceğimi bilemiyorum. Ama gene de birkaç isim sıralamak isterim.

Nazım Hikmet - Cemal Süreya - Ahmet Haşim - Arif Damar - Müslüm Çelik - Ataol Behramoğlu Mustafa Köz - Eray Canberk.

Ve hiçbirini diğerinden ayıramayacağım içinde bulunduğum çevrenin (T.Y.S. ve Türk Dili Dergisi) değerli şairleri... (Özellikle isim veremedim. Yoksa Anıl Meriçelli'yi, Mehrizat'ı, Nurullah Can'ı, Arife Kalender'i, Sennur Sezer'i vs... hep saymak isterdim.)

Günümüz Türk Şiiri bence güzel bir yerde. Günümüz toplumundan ve kendi yaşamımızdan bizlere seslenen Türk Şiiri bana en az yabancı şairler kadar güzellikler sunuyor.

TINLAYAN ZAMAN (2)

Hakan ŞENSOY

Sevgideğer *İnsancıl* dergisi okurları, hatırlayacağınız üzere geçtiğimiz ay sizlere büyük Macar kemancı Joseph Joachim'in kısa öz geçmişi ve keman tekniği hakkındaki izlenimlerimi paylaşmıştım. Bu yazımda ise kemancının 1903 yılında Berlin'de ölümünden dört yıl gibi kısa bir süre önce yetmişli yaşlarını sürerken yaptığı beş ayrı kaydı kulaklarınızda canlandırmak istiyorum. Tabii ezgileri, salt ve kuru harflerle nasıl taklit edeceğimin şüphesi içimi kemiriyor ama yine de bu büyük sanatçının parmak hünerini sizlerle paylaşma isteği her engelin önünde bir kolaylık olarak duruyor. Ayrıca, gerçekten sesli yorumlarını bulamayacağınıza inandığım kemancıların kayıtlarını bu satırlarda sizlere aktaracağım. Yoksa sizlerinde herhangi bir müzik-marketten ulaşabileceğiniz bir sanatçının günümüzde yaşayan ezgisel izdüşümünü buradan anlatmamın anlamsızlığının farkındayım.

Joseph Joachim efsanevi yorumunu bizlere kaydettiği beş eserle aktarıyor. Bunlar sırasıyla J. S. Bach'ın BWM 1001 eser sayılı sol minör 1 numaralı solo keman sonatından *Prelude* (1), yine aynı bestecinin BWM 1002 eser sayılı si minör 1 numaralı solo keman *partita*'sından (2) *Bourrée* (3) bölümleri, kendi do majör *Romans*'ı ve Johhannes Brahms'ın bestelediği ve J. Joachim'in keman-piyano düzenlemesini yaptığı Macar Dansları'ndan 1 numaralı sol minör ve 2 numaralı re minör olanları.

Johann Sebastian Bach'ın solo keman için yazdığı üç sonat ve üç partita uzun yıllar tarihin karanlık koridorlarında kendilerini yeniden keşfedecek ismi beklediler. İlginçtir bu yüksek sanat türevi eserlerin önemini yeniden kavrayanlar piyanist besteciler olmuşlardır. F. Mendelsohn-Bartholdy ve Robert Schumann solo keman için olması ve zorunluğundan dolayı antipatik görülen yapıtlara piyano eşlik partisi yazmışlar ve konser dinleyicilerinin tekrar aşina olmasını sağlamışlardır. Onlar sayesinde yeniden beğeni toplayan eserler kemancıların repertuarlarında tekrar yer almaya başlamışlardır. Kemancı Ferdinand David tüm sonat ve partitalara parmak numarası ve yay bağı yazarak bir nevi kendi çalışını kayıt eden ilk kemancı olmuştur. İşte J. Joachim'inde 1903 yılındaki sesli kaydı da söz konusu ilklerdendir ve çağının Bach anlayışı için de bize önemli köşe başlarını vermektedir.

Şimdi kemancının yorumlarının bizce ifadelendirilmesine geçelim...

Prelude günümüz görgüsüne oranla çok daha homojen bir anlayışla başlıyor. Yay daha çabuk çekilerek seslerin tınlaması ön plana alınmış. Tabi bu, o günün enstrüman çalışına göre çağdaş bir yaklaşım. Temposu ağır olan bölümün geneline baktığımızda kemancının bazı pasajları sanki *doğaçlama (improvisation)* (4) yapıyor gibi çaldığını fark ediyoruz. Çünkü ritim, zaman zaman yavaşlıyor, kimi zaman ise istem dışı olduğu anlaşılacak kadar hızlanıyor. Kemanın dört telini kapsayan akorlar çok namuslu çalınmış ve takip eden hatlar kusursuz bir şekilde kulaklara yansıtılmış. Yorum bu günkü anlayıştan uzak olmakla birlikte günümüz Bach çalma sanatının nereye ulaşacağı konusunda açık fikirler veriyor. Bazen *Kreisler* (5) tarzı çaldığı parmak numaraları ve *portamento*'lar (6) yorumun genel havasını Alman'lıktan biraz çıkartmış ve *Vienoise* (Viyana tarzı) bir stil katmış. Bazı dört sesli akorların çalınmasında, yaşın getirdiği refleks kaybı sebebiyle bütünlük eksikliği var ve son olarak bölüm biterken en sondaki *dominant* (7) akoruna kendi nota eklemesi yapmış.

Hiçbir zaman *virtüos* kemancı iddiasını taşımayan ve repertuarında bu tür eserlere pek yer vermeyen Joachim'in aslında gerçek bir *virtüos* olduğu ikinci kaydı olan J.S. Bach'ın *Bourrée*'sinde kanıtlanıyor. Her şeyin yazıldığı gibi duyurulması son derece zor olan bu eserde kemancı, ezgiyi ve eşlik eden seslerini eksiksiz ve kusursuz olarak kulaklarımıza konuk ediyor. Alışılmış tempodan belirgin bir şekilde hızlı çalan Joachim stil anlayışının mükemmelliğiyle de adeta ders veriyor. Dört tele pay edilmiş akorlar sanki klavyeli bir çalgı tınısı gibi dolgun ve pürüzsüz. Orta bölümde uzayan ve genelde *vibrato* (8) ile desteklenen bir ilave çizgili *la* notasının *flageolet* (9) (harmonic, uyumlu) olarak çalınması da dikkat çekici ve mağrur. Sadece son akorlarda biraz zorlama ve acele var.

Üçüncü eser olarak Joachim'in parmaklarından kendi bestesi olan Do Majör Romans'ını dinliyoruz. Burada kemancının bestecilik yanına da tanık oluyoruz. Şöyle ki; olağanüstü nitelikli bir piyano eşlik yazısı barındıran eser adeta büyük besteci Johannes Brahms'ın ellerinden yaratılmış gibi usta işi.

Keman'ın daha çok dingin bir çizgi takip ettiği Romans'ın geneli, söz konusu piyano yazısının imzasıyla son buluyor. Yapıtın ağır ve vakur karakterli olmasına rağmen, Joachim'in, *vibrato*'yu sadece müziğin genel iklimini yumuşatmak için kullanması dikkat çekici. Ayrıca çift seslerdeki mahirliği bugün bile az rastlanacak seviyede mükemmel. Burada seslerin doğrulğundansa üretilen tonun pürüzsüzlüğü ve kulağa yansımasındaki rahatlığı çok önemli. Çağın tipik *portamento*'ları kaydın geneline hakim.

Sevgideğer okurlar önümüzdeki yazılarda Macar topraklarının kemancı üretimi için ne kadar verimli olduğuna birlikte tanık olacağız. Joachim'in de bu toprakların bize armağanı olması O'nun son iki eser olarak piyano-keman düzenlemelerini kendisinin yaptığı Brahms'ın Macar Dansları'nı seçmesinin doğal bir sebebi gibi görünüyor. İşte gösterişli kemancılık kavramından daima kendini uzak tutmuş Joachim'in *virtuosité* (10) gereklerinin hepsini barındıran düzenlemelerine ilk elden en güzel iki örnek. İlki sol minör 1 numaralı dans. Günün Bohem anlayışını bize yansıtan en güzel örneklerden biri. 72 yaşındaki kemancının teknik olarak kusursuz yorumu, akorları adeta org gibi tınlatması, episodlar arası geçişlerdeki yorumun stilize edilmesi ve ritmin kimi hızlanarak kimi de çekilerek müzikal öğe olarak ön plana çıkarılması gerçekten bir ders niteliğinde. Ayrıca notaların önünde bulunan *çarpma*'ların (11) yer, zamanlama ve dinleyiciye aktarıldığı an üçlemesi mükemmel. 2 numaralı dans ise ifade olarak, kemancının kaydettiği beş eser içerisinde en seçkin olanı. Macarlık o kadar güzel aktarılmış ki, insanın 72 yaşındaki büyük ustanın parmaklarını kıskanası geliyor. Ayrıca bu eserdeki teknik seviye günümüze dahi taş çıkartacak mahirlikte. Orta bölümdeki hızlanmalar -yavaşlamalar, çift seslerin içinde barındırdığı hüzün nesiller boyu kemancıların bu eserler üzerindeki yorum anlayışını şekillendirmiştir.

Sevgideğer İnsancıl dergisi okurları sizlere geçen sayıda yaşamı hakkında kısa bilgiler verdiğim Macar kemancı Joseph Joachim'in bu yazımda da yorumcu kimliğini tanıtmaya çalıştım. Önümüzdeki buluşmamızda büyük İspanyol kemancı Pablo de Sarasate'nin yaşam öyküsünü paylaşacağız. O ana varıncaya kadar iyilikle kalın.

1. Prelude: Ön çalış. Ana yapının başında gelen müzik parçası. (bkz. Müzik Sözlüğü, sayfa 209. M. Ragıp Gazimihâl. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1961)

2. Partita: Almanca Süit anlamında bir kelime, aynı adla anılabilen müzik formu. (bkz. a.g.e. sayfa 201)

3. Bourré: Fransa'nın Auverniya ve Brötanya taraflarından çıkma, iki zamanlı ve şen bir dans formudur. Mecbur olunmamakla birlikte süitlerin bölümlerinde kullanılır. (bkz. a.g.e. sayfa 41)

4. Doğaçlama: 1. Çalgıcının o an beyin ve tecrübe bileşkesiyle ürettiği ve daha önce hiç çalınmamış anlık ezgi, 2. içinden geldiği gibi çalma. (yazarın kendi notu)

5. Kreisler, Fritz (1875-1962),Avusturya'lı kemancı ve besteci. 20. yüzyılın en büyük keman dehalarından. (bkz. sayfa 370. An Encyelopedia of the Violin. Alberto Bachmann. Da Capo Press New York 1966).

6. Keman üzerinde pozisyon değiştirirken yayı kaldırmadan parmakların geçiş esnasındaki sesi korumak ya da duyurmak. (yazarın kendi notu).

7 Bir tonun beşinci derecesi. Çeken notu. (yazarın kendi notu).

8. Parmak uçları, parmaklar, bilek ve kimi zaman da sol kolun yardımıyla çalınmakla olan notanın dalga boyunun titreştirilerek daha uzağa gitmesini sağlamak ve bu yolla efekt bazında da yeni renkler edinme yöntemi. (yazarın kendi notu).

9. Kemandan çıkartılan ıslığımsı sesler. İki türlü elde edilir. 1. Telin belli yerlerine dokunmak suretiyle sesi oluşturan ve temel sesin doğasında bulunan uyumlularını tınlatarak. 2. Birinci parmağın basılı olduğu durumlarda diğer parmakları uygun yerlere dokundurmak kuralıyla sesi elde etmek. (bkz. sayfa 93. Müzik Sözlüğü, M. Ragıp Gazimihal, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1961). (yazarı kendi notu).

10. Virtuosité: Müzik icracılığında önemli bir maharete sahip olmak. İcra kolaylığı (bkz. a.g.e. sayfa 267).

11. Çarpma: Bir notanın önüne ya da arkasına eklenen, süresini önü ya da arkasındaki notadan alan kısa se parçacıkları (yazarın kendi notu).

EDEBİYAT GÜNDEMİ

Aylık Kültür Sanat Dergisi

Ederi: 750.000 TL.

Adres: Bumerang Kitaplar Yayınevi
Yerebatan Cad. Salkım Söğüt Sok.
Keskinler İş Merkezi 8/305 Cağaloğlu
İstanbul

MÜZİKTE "GÜZEL" KAVRAMI

Server ACİM

Sanatla uğraşan insanların, sanatla uğraşmayan insanlara göre çok farklı düşünce yapısına sahip olduklarını anlamak pek zor olmasa gerektir. Güzel Sanatlar adı altında toplanan türlere göz attığımızda resim, heykel, edebiyat, müzik vb. pek çok türün neden bu ad altına toplandığı oldukça ilginçtir. Bakın, dikkat edin, *"Güzel"* Sanatlar teriminden yola çıkarsak, bu Sanat türlerinin tümünde bir *"Güzel"*'i arayış vardır diyebiliriz. Bir hikayenin *"güzel"* olması, bir "medoli"nin *"güzel"* olması gerekliliği vardır. Dikkat ederseniz, *"güzellik"* kavramı da alabildiğine göreceli bir kavramdır. İşte *"Estetik"* denilen bilim, insanların yüzyıllardır nitelemeye çalıştıkları bu *"güzel"* kavramını derinlemesine inceler, irdeler.

Günümüz Türkiye'sinde acaba *"güzel"* terimini insanlar günde kaç kez telaffuz ediyorlar? Dikkat ederseniz, olur olmaz herşeye *"çok güzel"* *"iyi"*, *"harika"* gibi sıfatlar takarak bu sıfatları acımasızca kullanıyoruz.

Peki, sıkı bir soru. Acaba *"güzel"* denen kavramı ne kadar iyi biliyoruz Bir şarkıya bugün *"güzel"* diyoruz. Ama aynı parçaya beş sene sonra *"güzel"* demiyoruz ya da diyemiyoruz. Çünkü, beş sene sonra bizim için başka şarkılar *"daha güzel"* oluyor. Böyle bir pencereden baktığımızda şöyle bir çıkarıma ulaşabiliriz. *"Demek ki güzellik kavramı sürekli değişiyor"* Ya da şöyle söyleyelim. Bize göre *"güzel"* hergün farklı bir şey olabiliyor. Bugün karınızın yaptığı bir çorba size *"çok güzel"* gelirken, iki gün sonra aynı çorbaya *"çok güzeldi, ellerine sağlık"* diyemeyebiliyorsunuz. Acaba karınız çorbayı hergün başka türlü mü yapıyor. Hayır. İki gün önce soğuktan titreye titreye eve gelmişsiniz ve canınız fena halde çorba içmek istemiş ve size o çorba *"çok güzel"* gelmiştir. Ancak iki gün sonra havalar düzelmiş ve o gün önünüze konulan çorbayı pek de isteyerek içmemişsinizdir. Peki burda farklı olan nedir? Çorba mı? Belki evet belki hayır? Peki siz de mi bir gariplik var? Belki evet, belki hayır? E, peki bu durumu nasıl açıklayabilirsiniz? Bence açıklaması yok. Ama siz buna bir açıklama getirebilirsiniz belki. Hayatın bizzat kendisi bu kadar karmaşık iken, sanatın bu kadar açıklanabilir olabileceğini nasıl düşünebilirsiniz?

Bir öykü yazmaya çalışan bir adam ne düşünür sizce? O öyküde neyi anlatacağını belirler önce. Sonra bunu nasıl anlatacağına karar verir. Öyküdeki kahramanları belirler. Kişilikleri üzerine düşünür ve kalem birden yazarın elinde kendi kendine yazmaya başlar. İşte tam bu noktada üreten O adam tam bir transa geçmiştir. Öykü kendisini yürütmeye başlar ve bir süre sonra onu yazan adam artık bir aracıdır, çünkü öykü kendini oluşturmuştur. Yazar sadece makas değiştirir. Olayların yönüne yazar karar verir.

Besteci ise bir eser yazmaya karar verdiğinde bu eseri hangi çalgı topluluğu için yazacağına karar verir önce. **Oda Müziği** türünde mi olacaktır? Yani 2 Keman, 1 Viyola ve 1 Viyolonsel'den oluşan Yaylı Dörtlü için mi yazacaktır?.. Yoksa sadece Keman ve Piyano için mi yazacaktır? Yoksa 2 Flüt, 2 Obua, 2 Klarinet, 2 Fagot, 4 Korno, 2 Trompet, 2 Trombon, 4 Timpani ve Yaylılar'dan oluşan bir Oda Orkestası için mi yazacaktır?.. Önce buna karar verir besteci (ama gerçek bestecilerden bahsediyorum burada). Daha sonra yazacağı eserin formu üzerine düşünür. Müzikte çeşitli formlar vardır. *Sonat Allegrosu* formu, *Lied* formu, *Rando* formu, *Envansiyon* formu, *Çeşitleme* (Varyasyon) formu gibi. Bu biçimleri kullanarak klasik dönemlerden başlayarak pek çok eserler vermişlerdir Müzik Tarihi içinde pek çok besteci. Müzik Tarihi içinde 1900'lerden başlayan modernist akımlar içinde bu formlar zamanla kırılmaya çalışılmış ve yeni anlayışlar getirmeye çalışmışlardır bazı besteciler. **Schoenberg**'den başlayan onikiton tekniği kullanımı, müzikte yüzyıllardır kullanılan formların da gözardı edilmesiyle Atonal müzikte biçimsizlik, yani o güne kadar kullanılagelen formları kullanmamak gibi eğilimler başgöstermiştir.

Klasik Müzikte bundan 1500 yıl önce yazılan eserler bugün dinlendiğinde de hâla güzelliğini korumaktadırlar. Örneğin **Johann Sebastian Bach**'ın eserleri hâlâ "güzel" olma özelliğini korumaktadır. Bunun sebebi Bach'ın eserlerinin sağlam doku yapısından kaynaklanmaktadır.

Ancak günümüzde insanlar müziği de büyük bir hızla tüketmektedirler. Radyo ve Televizyonlarda binlerce müzik çalınmaktadır. Bu müzikler zaman zaman bir sinyal müziği, zaman zaman bir klip eşliğinde dinlenen müzikler gibi özelliklere sahip olabilmektedirler. Ancak günümüz gençliğinin beğendiği şarkıcıların söylediği şarkılara baktığınızda, bu şarkılar *lirik* olma özelliği gösterdiğini görebiliriz. Burdan şöyle bir sonuç çıkarmak mümkün. Günümüzde de "güzel"e ihtiyaç vardır. Çağlar boyunca insanlar "güzel" şarkılar, "güzel" ezgiler duymak isterler. Bu istek insanın doğasında vardır. Bu "güzel" beklentisi, sanıyorum her zaman varolacaktır. İster klasik müzik, ister popüler müzik olsun, tüm müziklerde binyıldır süregelen "güzel" arayışı sürmektedir ve sürecektir.

FINDIKKIRAN SÖZLER: 3'ten

Günel ALTINTAŞ

Bayanpas

Mehmet Taner'e Gürel Altıntaş bir paybas ameliyatı geçirecek demişler.

- Günel geçirecekse, baypas değil, bayanpastır o, demiş Mehmet Taner.

Tırnak Kesmek Gibi

Cengiz Gündoğdu Günel'in baypas olacağını duymuş, telefonda, ona olayın gelişimini anlattırıyormuş. Laf arasında, "Kolay bir ameliyat mı bu?" diye sorunca, Günel demiş ki:

- Ne demezsin. Tırnak kesmek gibi...

Gençleştiriyorsa

Diyorlar ki, baypas olan erkekler gençleşiyormuş.

- Bu durumda, bir adamın bu ameliyatı geçirmesini en çok kim ister?

- Tabii ki, karısı!..

Şair Müsveddeleri

TDK'nun "Güzel Yazılar" adıyla yayınladığı antoloji dizisinin sekizincisi 'Şiirler'

Baktım; bur sürü şair müsveddesini antolojiye alabilmek için değerli şairlere de yer vermek zorunda kalmışlar!

İdam Cezası

İdam cezası kaldırılmalı, teröristler kazığa oturtulmalıdır!

Roma

Şiir Roma'dır ve "bütün yollar Roma'ya gider."

Gidebilirsen tabii.

Kuma

Gençliğimizde, ressam Duran Karaca'ya "Niçin evlenmiyorsun?" diye soranlar, şu cevabı alırlardı:

- Bir Fransız kızı bana sen evlenemezsin, sen resimle evlisin dedi.

Aradan yıllar geçti. Duydum ki, Duran evlenmiş: Resme kuma getirmiş.

Demirel Ekolü

Onlarca insanın katili olan Hizbullah adlı irticai terör örgütünün elebaşları pişmanlık yasasından yararlanmak istemişler.

Demek ki: Demirel ekolünden bunlar da. Çünkü; ona göre "siyasette ilk iş kelleyi kurtarmaktır." Sonra cumhurbaşkanı bile olabilirsin!

Kemal Sen de Dur

Kemal Özer'in *Onların Sesleriyle Bir Kez Daha* adlı şiir kitabını okuyordum.Yürüyüş Şarkılarını'nı da okuyunca, dedim ki:

- Millet durdu, Kemal hâlâ yürüyor!

Mehmet Fuat

Mehmet Fuat, yıllarca, yok saydığı, kötü şair saydığı ve bu yüzden dergisinde yer vermediği *Hasan Hüseyinleri, Ahmet Arifleri, Ceyhun Atufları, Gülten Akınları* şimdi antolojilerine alıyor!

Mehmet Fuat'ın şiir anlayışı mı değişti? Devran mı?

Bilimin Armağanı

Tanrı'nın bana vermiş olduğu ömrü tüketerek, baypas oldum. Şimdi, bilimin, Tanrı'nın cebinden çalarak, bana armağan ettiği ikinci ömrü yaşıyorum.

Orta Saha

Bizim Necati Tosuner'in öykülernide hiç "gol" yok. Maçlar "orta saha mücadelesi" şeklinde geçiyor.

Fasulye

Sayın Ahmet Miskioğlu'nun çıkardığı Türk Dili Dergisi, yazarların kullandığı sözcüklerin yerine öztürkçesini koyacağını ilan ediyor. Bu cümleden olmak üzere, birinin kullandığı "hüzün"ü "üzünç"le değiştirmiş.

"Gönlümle oturdum da hüzünlendim o yerde..." şarkısını "üzüldüm o yerde" diye söyleyebilir miyiz?

Hüznün yerine üzüncü kullanmak fasulye yerine börülce kullanmak gibidir ve dili edebiyatçıların yarattığı gerçeğinin yadsınmasıdır.

Öte yandan, kullandığı sözcüklerin değiştirilmesine göz yuman adam da, yazar değil, karalardır olsa olsa.

Lâmbirlom

İçinde sık sık "Yüce Allah" sözcüğü geçen yazılar, "lâmbirlom" geçenler kadar anlamlıdır.

Badem Gözlü

Ben, ölünce, badem gözlü olacağım!

İNSANCIL'A MEKTUP

İnsan-doğa ve insan-insan ilişkisi, insanı toplumsal bir varlık olarak tanımlayan ve her iktisadi-toplumsal yapıda farklı olan iki temel ilişki biçimidir. Ve bu iki ilişki biçimi birbirinden ayrı değildir, iç içe geçmiştir. "Depremler, yer içinde fay olarak adlandırılan kırıklar üzerinde biriken biçim değiştirme enerjisinin aniden boşalması sonucu meydana gelen yer değiştirme hareketinin neden olduğu karmaşık elastik dalga hareketidir." (1) Yani deprem(ler), bilimsel olarak tanımlanmış bir doğa olayıdır. Bir doğa olayı olması dolayısıyla deprem, bir insan-doğa ilişkisidir.

Toplumsal ilişkilerin somut belirlenim biçimleri; mekan, nüfus, sosyal organizasyonlar ve sosyal değerlerdir. Somut belirlenim biçimleri, ilişki biçimleri gibi, her iktisadi-toplumsal yapıda farklıdır.

Prof. Dr. A. Mete Işıkara'nın da vurguladığı gibi: "Deprem öldürmez, bina öldürür" (2). Bina, toplumsal ilişkilerin somut belirlenim biçimlerinden biri olan mekanın bir unsurudur. Bu noktada deprem, insan-doğa ilişkisi olması yanında insan-insan ilişkisidir de. İnsanı toplumsal bir varlık olarak tanımlayan ilişki biçimleri ve mekandan hareket edersek, depremin her iktisadi-toplumsal yapıyı farklı etkileyeceğini söyleyebiliriz. Deprem; kapitalist-sosyalist, gelişmiş-azgelişmiş vs. iktisadi-toplumsal yapıları farklı etkiler.

Diğerlerini kapitalist-azgelişmiş iktisadi-toplumsal yapı Türkiye'de yaşanan 17 Ağustos 1999 İzmit Depremi, 12 Kasım 1999 Düzce Depremi ve İstanbul Depremi gibi yaşanması olası depremler dolayısıyla bir kenara bırakırsak genel olarak kapitalist iktisadi-toplumsal yapılarda; insan-doğa ve insan-insan ilişkileri, sürekli meta üretimine dayanan kapitalist sistemin doğası dolayısıyla birer meta-meta ilişkisidir. Meta, değişim değeri kullanım değerinin önüne geçmiş mal, piyasa malıdır. Kapitalist sistemde üretim de, tüketim de meta merkezlidir. Bir başka deyişle; metanın üretiminde de, tüketiminde de kullanım değerinden çok değişim değeri önemlidir. Kapitalist sistemde mekana, dolayısıyla binaya bu çerçeveden bakarsak; bina inşaatında rant gibi değişim değeri unsurlarının, depreme karşı dayanıklılık gibi kullanım değeri unsurlarından daha önemli olduğu bir gerçektir. Ayşe Buğra'nın belirttiği gibi (3): 'Özel olarak kapitalist-azgelişmiş ülkelerde'; 1980 sonrasında hakim olan Neo-liberal politikaların etkisi ile devletin bilinçli müdahalesinin iki çeşidinden, metaların pazarlandığı piyasanın yaygınlaşması için ve piyasadan korunmak için müdahaleden, ikincisi ortadan kalkmıştır. Bu bağlamda anılan depremlerde yıkılan binaların büyük çoğunluğunun 1980 sonrası yapılmış olması dikkat çekicidir.

Yaşanan deprem felaketine sadece mekan boyutundan baksak bile, rahatlıkla şunu iddia edebilir: **Deprem Öldürmez, Kapitalizm Öldürür!**

Mustafa TABAK- İstanbul

Kurtuluş Caddesi'nde Tarihi Ev ve Bir Kahve

Antakya'nın en eski ve en işlek caddesi olan Kurtuluş Caddesi, tarihin derinliklerinden gelen insani ve mimari özellikleriyle araştırmacıların dikkatini çekegelmiştir. Bugün asfalt ve kaldırımların altında kalan, Selevkoslar'dan bu yana nice insanın ayak ve el izlerini bir sünger gibi sert yüzeyine emen bu cadde, birçok eski mekansal ve yapısal özelliği bozulmuş ve değişmiş olsa da, kültürel dokunun temel özelliklerinin sürdüğü tek yerdir.

Bu cadde üzerindeki ilginç mekanlardan biri de Havra, Katolik Kilisesi ve Sermaye Camii'ne çok yakın bir yerde 1930'da Fuat Sahillioğlu'nun yaptırdığı binadır. İki katlı bu yapının, dıştan bakıldığında dikkati en çok çeken özelliği taş işlemeleridir. Kapı ve pencere düzeni, balkonun şekli, tavan ve süfek ustalığı yanında, güneş alma ve havalandırma bakımından özenle seçilen iç düzen de önemlidir.

İşte, uzun yıllardır ilk kez şehrin her tarafını lapa lapa yağan karın kapladığı 18 Ocak 2000 Salı günü Köprübaşı'ndan kestirme sokakyollarını kara bata çıka geçerek bu binanınzemininde bulunan İnci Kahvesi'nde Öğretmen Kerim Dönmez ve Kamu Emeklisi Muti Yoğurucu ile buluştum. Varilden bozma büyük sobanın etrafında yerlerimizi alıp ıslanan ayaklarımızı ısıtırken, Kurtuluş Caddesi'nin karlı görüntüsünü ilk kez gözlerimizle keyfine varıp, kamera ve fotoğraf makinesiyle görüntülemeye başladık. Muti Bey'in babası Abdulgani Accan'ın şairliği üzerine, böylesine soğuk ama kar güzeli bir kış gününde İnci Kahvesi'nin caddeye bakan penceresinin dibinde sıcak bir sohbete tutuştuk. Yüksek tavanı, aydınlık iç mekanı ve genellikle ak saçlı insanlarıyla klasik bir kent kahvesini andıran bu mekandaki söyleşimizi bitirdikten sonra, tam karşıdaki Gülbaş Eczanesi'nde çalışan Gül-can'ı yanımıza alarak üst katta oturan Eliza Teyze'yi ziyarete gittik Kerim Öğretmen'le.

Eliza Sahillioğlu, tipik bir aristokrat aile kızı olmasının yanında, Osmanlı ve Fransız döneminde Maliye Müfettişliği yapan Fuat Sahillioğlu'nun İskenderun'da görevli olduğu dönemde burada bulunan Fransız Saint Josef Okulu'nu bitirmiş, görgülü bir hanımefendi izlenimi vermekteydi. Yanında kalan ve astım hastası olduğu için kendisine yardım eden bir genç kızın yaptığı kahveleri biz yudumlarken, kar, balkonu beyaza boyamaya devam etmekteydi. Eliza Hanım, 1922'de doğduğunu, yedi kardeş olduklarını ve babasının bu binayı 1930'da yaptırdığını, mühendisinin bir Rus, ustalarının da Halep'ten geldiklerini yumuşak sesiyle belirtmekteydi. Özellikle ağaç oymalarının Halep'in seçkin ustalarınca yapıldığının altını çizerken, eve girişin boydan boya olduğunu; ancak 1958-1960 yıllarında binada yapılan tadilat sırasında bu holün ortadan bölünerek iç düzenlemede yenilikler gerçekleştirildiğini vurgulamaktaydı.

Ailesinin Antakya'nın yerlisi olduğunu, Türkçe dışında Arapça ve Fransızca bildiğini söyleyen Eliza Teyze, gençliğinin bu evde geçtiğini, babasının ölümünden sonra kardeşi Faik ile annesinin burada yaşadıklarını, yirmi yıldır da kendisinin oturduğunu açıklamaktaydı.

Onun, böylesine soğuk, karlı bir kış gününde sağlığını fazla zorlamamak için, sorularımızı kısa tutuyoruz ve bu yapının nelere tanık olduğunu öğrenmek istiyoruz. O, evin Fransızlar zamanında sigortalandığını, kapının üzerindeki Fransızca yazının ve numaranın o dönemden kaldığını; bu evin balkonundan 1950'li yıllarda Menderes'in halka hitaben konuşmak istediğini, ancak yanlışlıkla aşağıdaki kahveye girdiğini dile getiriyor. Fransızlar döneminde bu binada Tapu Kadastro Dairesi'nin devreye sokulduğunu, daha sonra Şamlı bir hakimin oturduğunu, kendilerinin 1939'dan sonra evlerine yerleştiklerini belirtiyor. 1960'lı yıllardan sonra birkaç kez burada film çevrildiğini, son zamanlarda MKÜ'den bazı akademisyenlerin araştırmak amacıyla binanın detaylarını çizdiklerini vurguluyor.

Eliza Teyze, bu evde aldığı modern yaşam tarzına karşın, babasının tutucu olduğunu; kızlarının dışarıya, düğün ve eğlenceye gitmelerine fazla izin vermediğini hüzünle hatırlıyor. Aslında, Affan olarak bilinen bu mahallede Alevi ve Sünnisiyle Müslümanlar'ın, Hıristiyan ve Yahudiler'in bir arada yaşadıklarını ve komşuluk ilişkilerinin çok iyi olduğunu vurguluyor. O arada, Fransızlar döneminde İskenderun'daki maliyecilerin, yazın 3 ay Antakya'ya gelip çalıştıklarının altını çizen Eliza Teyze, bu sürelerde Antakya'nın Ziraat Bahçesi ve Harbiye Şelalesi'yle çok renkli geçen hayatına tanık olduğunu, gözleri büzülüp nemlenerek anlatıyor.

O, bu evin tarihiyle bütünleşen anılarının içinde dolaşırken, onu daha fazla rahatsız etmememiz gerektiğini bize anımsatan Gülcan'la bakışlarımızla anlaşıp ona teşekkürlerimizi belirterek evden ayrılıyoruz.

Müslüm KABADAYI-Antakya

Doğal Sayıları Kurmak

Hepimiz doğal sayıları "doğal" buluruz. 0'dan başlayarak birer birer ilerlemek bize diğer "sayma" sayılarını verir. Biz belki de bu sayıların egemen olduğu bir dünyanın içine doğarız. Dünya dedim ya aslında evren de diyebilirdim. Doğal sayıların cazibesine kapılmamış bir matematikçi düşünebilir mi? Peki ama onca alıştığımız bu sayılar öylesine "güvenilir"midir, hani neredeyse "önsel" midir? ("A priori" midir?) Çok mu kolay tam sayılar kümesini kurmak?

Bu kısa yazıda önce Peano'yu tanıyalım, ardından da neler olduğunu görelim.

İtalyan mantıkçı-matematikçi Guiseppe Peano 1858-1932 yılları arasında yaşamış. Sonsuz küçüklerle ilgilenmiş, "gündelik dile başvurmadan bütün mantık ve matematik önermelerini ifade etme olanağı sağlayan bir işaretler sistemi icat" etmiş. "Doğal tamsayılar aritmetiğinin, izdüşümsel geometrinin, kümeler genel kuramının, sonsuz-küçükler hesabının ve vektör hesabının belitsel ve tümdengelimsel açıklamasını" yapmış. (Alıntılar Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisinden)

Sıkça "ardıl" sözcüğünü kullanacağız. Onun da tanımını yapalım: Bir şeyin ardından, arkasından gelen.

Sayı denen "şeyi" belirleyen aksiyomlar sistemini Peano 1889 yılında kurarken kullandığı temel kavramlar "sıfır", "sayı" ve "ardıl" kavramlarıdır. Sisteminin belitleri ("askiyom") şunlar:

1. Sıfır bir sayıdır.
2. "a" bir sayıysa ardılı olan S (a) da sayıdır.
3. Her sayının bir ardılı bulunur.
4. Sıfır hiçbir sayının ardılı değildir.
5. Ardılları eşit sayılar birbirine eşittir.

Diyelim; S(a)=S(b) ise a=b ve a=b ise S(a)=S(b)

6. Bir küme sıfırı içeriyorsa ve sıfırdan başka içerdiği her diğer sayının ardılını da içeriyorsa o küme tüm sayıları içerir.

Sonuncu beliti genelleştirirsek tümevarım adıyla anılan yöntemi elde ederiz. Bir önerme sıfırıncı adımda doğrudur diyelim; bu ilk varsayımdır. Ardından gösterilmesi istenen, n'inci adım için önerme doğru ise n+1'inci adımda da doğru olduğudur. Böylece önermenin doğruluğu adım adım gerçekleştirilir, önerme birinci varsayımda doğruysa artık sonsuz adım için de doğrudur.

Cristina Georgina ROSETTI

5 Aralık 1830'da Londra'da doğdu. 29 Aralık 1894'de Londra'da öldü. Gabriele Rosetti ve Lavinia Polidori'nin küçük kızıydı. Küçük yaşta edebiyatla ilgilenmeye başladı. Dinsel şiirler ve çocuk şiirleri yazdı.

Amerika'lı ünlü şair Emily Dickinson gibi, ömrü boyunca hiç evlenmedi.

Rosetti'nin ilk şiirleri 1847'de yayınlanmıştır.

Önemli kitapları: Eski ve Yeni Yıl Şarkıları III, Goblin Çarşısı, Prensin İlerlemesi, Şarkı Söyle: Çocuk Şiirleri, Bir Gösteri ve Başka Şiirler.

Eski ve Yeni Yıl Şarkıları III adlı kitabındaki bazı dizelerini, şair Algernon Swinburne İngiliz dilindeki en soylu kutsal şiir olarak nitelendirmiştir.

HATIRLA

Hatırla beni uzaklara gittiğim zaman,
Uzaklara, o sessiz ülkeye;
Bir daha elimden tutamayacağın zaman
Ya da ben gitmeye hazırlanırken
Hatırla beni, bir daha geleceğimize dönük
Düşüncelerini söyleyemeyeceğin zaman
Yalnızca hatırla anlıyor musun,
ya da dua etmek için geç olmadan
Beni unutman gerekirse, kısa bir süre
Ve sonra hatırlarsan, üzülme.
Bir zamanlar benim olan düşüncelerden
Bir iz bırakırsa karanlıklar
Daha iyidir beni unutman ve gülümsemen,
Hatırlayıp üzülmektense.

Türkçesi: Anıl MERİÇELLİ

Tümevarım denen yöntemin matematikte ve doğal bilimlerde ne kadar önemli yer tuttuğu bilinir. Defalarca tekrarlanan ve yaklaşık aynı değerleri veren bir deney tasarladık diyelim ve belli bir "yasaya" ulaştığımızı düşünelim; peki aynı deneyi bir kez daha gerçekleştirdiğimizde yaklaşık aynı değerlere ulaşacağımızın garantisi var mıdır?

Fizik sınırları içerisinde kalırsam, mantıksal olarak benim bu soruya vereceğim yanıt "hayır"dır.

Mücahit EROL-İstanbul

* Metinde kullanılan temel kavramlar için bkz. Fuat E. (1998), Toplumlar ve Ekonomiler, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

1. Bilim ve Ütopya, s.45. sayı.63, Eylül 1999.

2. Hürriyet Gazetesi'nin Tatil&Pazar ekinde yayınlanan röportaj, 22 Ağustos 1999.

3. Buğra Ayşe ve diğ., Kapitalizm ve Azgelişmişlik: Kalkınma İktisadının Sonu mu? (panel), İktisat Dergisi, sayı 366-67 (Nisan-Mayıs 1997). s.20-23

ÜNİVERSİTE TİYATROSU TARTIŞMALARI

Barış ORAK - Bülent SEZGİN

Amatör Tiyatrolar Çevresi (ATÇ) içerisindeki topluluklar, uzun bir süreden beri üniversite tiyatrosu kavramını tartışıyorlar. Yapılan tartışmalarda ana başlıklar şunlardı: "üniversite tiyatrolarının bir tanımının yapılması ve diğer amatör tiyatro topluluklarından farklılıklarının ortaya konması", "üniversite tiyatrolarının iletişimi ve örgütlenmesi", "Türkiye konjonktürünün bir analizinin yapılması ve bu bağlamda grupların kültürel stratejilerini belirlemesi", "teatral yozlaşma karşısında amatör tiyatro gruplarının alacağı tavır", "kurumlaşma tartışmalarının yapılması; teorik ve pratik hedeflerin belirlenmesi", "her grubun, kendi demokratik-bilimsel işleyişini oluşturması", "örgütlenme konusunda ortak bir dilin yakalanması ve ayakları yere sağlam basan adımların atılması" Bu tartışmalar gerek ATÇ toplantılarında, gerek ODTÜ'deki Şenlik 99 toplantısında, gerekse üniversite tiyatrolarını biraraya getirmek için düzenlediğimiz İTÜ'deki ön toplantıda gündeme geldi. Bu yazı, üniversite tiyatrosu konusundaki görüşlerimizi ifade etmek ve süregiden tartışmalara katkıda bulunabilmek için kaleme alınmıştır.

Üniversite tiyatrosu konusundaki tartışmaları öncelikli olarak, "üniversite tiyatrosunu nasıl tarif ediyoruz, üniversite tiyatrosundan ne anlıyoruz?" ekseninden kurtarmak gerekiyor. Bu dönemde, bu içerikteki bir varoluşsal tartışmanın zamanlama açısından yanlış olduğunu, üretken ve pratik bir değer taşımadığını ve üniversite tiyatrolarının gerçek sorunlarının görmezden gelinmesine yol açtığını düşünüyoruz. Üniversite tiyatrosunun tanımlanması sorunu, ancak araştırmacı bir tutumun ortaya çıkmasıyla ve somut sorunların tartışılmasıyla bir anlam kazanır. Bizce, yaşadığımız dönemin ve toplumsal yaşamın bir analizinin yapılması, üniversite tiyatrolarının acil ve somut ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bunların ışığı altında bir kültür stratejisinin oluşturulması, tartışmalarda öncelikli bir yer teşkil etmelidir. Bu konuda da halihazırda sürdürdüğümüz röportaj çalışmasını dikkate almamız ve bu çalışmadan elde edilecek verilerle sağlıklı değerlendirmeler yapmamız gerekiyor.

Daha öncesinde yapılan tartışmalarda, üniversite tiyatroları cephesindeki neredeyse bütün sorunların iletişimsizliğe dayandığı iddia edilirken; İTÜ'de yapılan ikinci toplantıda, sorunun sadece iletişim sorunu (1) olmadığı, aksine üniversitelerde tiyatro yapan insanların hayata ve tiyatroya dair bakışlarında muhalif bir stratejinin oluşmaması sorunu olduğu ortaya çıkmıştır. Eski toplantılarda, "Evet, evet iletişim kurmak lazım, iletişim bizim en temel problemimiz" diyen topluluklar bile, tartışmaların somut bir zemine çekildiği bir atmosferde, kendi yakıcı problemlerini (2) gündeme getirmiş ve bu konuda diğer topluluklardan yardım talep etmişlerdir.

Üniversite tiyatrolarının biraraya gelmesi ve kendine özgü (3) bir örgütlenme modeli oluşturması sorununu bürokratik bir anlayışla kavramamak ve ODTÜ şenliğine endeksli olmaktan çıkarmak gerekiyor. Bugün için üniversite tiyatrolarının ve üniversitelerin yaşadığı sorunlar, ÜTÇ (Üniversite Tiyatroları Çevresi) tarzı bir platformun eksikliğinden veya herhangi bir topluluğun ODTÜ Şenliğinde yer alıp alamaması meselesinden kaynaklanmıyor. Bize göre, yaşadığımız sorunları analiz ederken (4) ve tartışmaya açarken farklı vurgu noktalarının oluşturulması gerekiyor.

Üniversite tiyatrolarının yaşadığı sorunları, ülkemizdeki üniversitelerin içinde bulunduğu durumla ve Türkiye'de son dönemlerde oluşan genel siyasi-kültürel konjonktürle beraber değerlendirmek daha yerinde olur. 28 Şubat süreci, Türkiye konjonktürünün farklı bir döneme doğru evrilmesinden önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmelidir. Uzun süreden beri ekonomik ve siyasi bir krizin eşiğinde olan Türkiye, sorunlarını çözemeyeceğini kabullenerek kriz yaratma stratejisi üzerinden ilerleyen faşizan bir yönetim biçimine doğru yol almaya başlamıştır. Belirli açılardan İsrail'i örnek almaya başlayan faşizan yönetim biçimi, içte ve dışta hiçbir muhalefete izin vermek istemeyen, orta sınıfı ideolojik ve ekonomik açıdan teslim alan, gündemi sürekli olarak sıcak tutabilmek için savaşla yatıp savaşla kalkan ve kendisini tüm kurumlarıyla uzun

süreli bir askeri devlet modeline göre yeniden yapılandıran bir anlayış içersindedir. MGK koordinatörlüğünde sürdürülen yeni stratejilerin başarılı olması için muhalefet oluşturması muhtemel her kesimin susturulmasına ve sorunları örtbas edebilmek için bir *korku toplumuna* (5) gereksinim vardır.

Üniversitelerden ise devletin bu zor döneminde "resmi ideolojinin file bekçiliğini" yapması istenmektedir. Son türban krizi ve İstanbul Üniversitesi'ndeki öğretim görevlilerinin istifaları örneklerinde de görülebileceği gibi, üniversitede muhalif olabilecek tüm kadrolar tasfiye edilmekte ve üniversitelerin kontrol dışına çıkabilecek bütün unsurlarının (öğrenci muhalefetine katılan öğrenciler, öğretim görevlileri, okul çalışanları, öğrenci kulüpleri, vs.) üzerine gidilmektedir. Devletin, üniversitelerdeki kültürel alana dair nasıl bir yaklaşım içinde olduğu, sene başında üniversiteyi kazanan öğrencilere gönderilen "terör mektubuna" bakılarak anlaşılabilir.

Öğrencilerin arkadaşlarıyla beraber sinemaya, tiyatroya veya konserlere gitmesi bile "terörist, bölücü" bir faaliyet olarak nitelendirilmektedir. Yaratılmaya çalışılan 'korku toplumunun' etkisiyle, insanlar rahatsızlık duydukları birçok konu olmasına rağmen, sindirilmeye ve duyarsızlaştırılmaya çalışılmaktadır. İnsanların kültüre ve sanata düşman hale getirilmeye çalışıldığı bir ülke konjonktüründe, öğrenci kulüpleri bünyesinde faaliyet gösteren üniversite tiyatro toplulukları ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. (6)

Yukarıda anlattığımız dönemsel tespitlere paralel olarak gelişen sorunları, mali sorunlar, seyirci sayısında önemli oranlarda düşüş yaşanması, tiyatro kulüplerine gelen yeni üye sayısındaki niteliksel ve niceliksel düşüş, üniversite yönetimlerinin kültür kulüplerini merkezileştirme ve kontrol altında tutma politikaları başlıkları altında toplayabiliriz. 5 Nisan 1994 ekonomik krizi sonrasında, öğrenci kulüplerine mali yardımı asgari düzeye indiren üniversite yönetimleri, çoğu hibe usulü çalışan üniversite tiyatrosu topluluklarına ekonomik açıdan darbe vurmuştur. Seyirci sayısında yaşanan kriz ise, üzerinde önemle durulması gereken, varoluşsal bir sorundur. Etkin kültürel ortamların oluşmasında önemli bir misyonu olan üniversite toplulukları, bu misyonunu kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıyadır. Seyirci sayısındaki azalmanın önüne geçebilmek için grupların kendi teatral etkinliklerinin düzeyini yeniden gözden geçirmeleri, seyirci ile buluşma noktalarını "verili bir zaman, verili bir mekanda bir oyunu seyretmeye çağrı" pratiği dışında üniversite ortamının geneline de yapmaları gerekmektedir.

Öğrenci tipolojisinin (7) uğradığı değişim ve korku toplumunun mimarı medya-devlet işbirliği, üniversitelerdeki amatör kültürel etkinliklerin kapsamını daraltmakta ve katılımcı yönünü geriletmektedir. Topluluklara katılan yeni üye sayılarında ciddi oranlarda düşüş yaşanmaktadır. Üniversite tiyatrolarına kaynak teşkil eden lise tiyatrolarında da dönemsel bir gerileme yaşanıyor olması, toplulukların nitelikli alt kuşaklar oluşturma sıkıntısını arttırıyor.

Dönemsel sorunların yanısıra, üniversite topluluklarının bir yandan da eğitim çalışmalarının nasıl daha iyi organize edileceği, deneysel ve araştırıcı bir tiyatro pratiğinin nasıl korunacağı ve sanatsal-estetik seviyenin (8) nasıl yükseltileceği meseleleriyle ilgilenmesi gerekiyor. Geçen seneki ODTÜ şenliğinde, birçok üniversite topluluğunda gözlemlediğimiz türdeki bir ahlaki dejenerasyonun ve estetik-politik yozlaşmanın önüne geçilmesi hayati derecede önemlidir. Fakat, ODTÜ şenliğinin seviyesinin düştüğünden şikayet eden gruplar olarak öncelikle takkelerimizi önümüze alıp düşünmemiz gerekiyor. Çünkü, şenliğin seviyesi katılımcıların seviyesiyle doğru orantılıdır. Bu yüzden de, şu sorulara dürüst olarak yanıt vermemiz gerekiyor. Bizim sahnelediğimiz oyunlar, verdiğimiz seminerler, yazdığımız yazılar vs. kendimizi ne derecede geliştiriyor veya amatör tiyatro bölgesinde ne derecede olumlu etkiler yaratıyor?

Bunun için, üniversiteli amatör tiyatro grupları olarak öncelikle kendi taleplerimizi, kültürel ve sanatsal konumlarımızı tartışmaya açmalıyız ve onları sorgulamalıyız. Gerçekten de, birçok topluluğun uzun vadede (9) tiyatro yapmak gibi bir kültürel stratejisinin olmayışı ve doğal olarak grupların çoğunun kendi iç sorunlarına fazlasıyla gömülmüş olması, kalıcı ve uzun soluklu teatral örgütlenmenin önüne set çekiyor. Önümüzde böylesi sorunlar dururken, birçok amatör tiyatro grubu uzun bir süredir 'ülke çapında' örgütlenmeye gitme isteklerini dile getiriyor. Bu süreç içinde amatör ve ne ilginçtir ki profesyonel bölgeden örgütlenmeye ve birlik oluşturmaya dair girişimler olmuştur. Ancak böyle bir girişimin başarıya ulaşabilmesi için kendi iç yapılarını tam olarak oturtmuş ve dışarıdaki grupların sorunları ile ilgilenebilecek hale gelebilmiş en azından iki ya da üç grubun olması gerekmektedir. Ülke genelinde hemen hemen bütün grupların tamamı ile kendi problemlerine gömülmüş olmaları göz önünde bulundurulursa, bu girişimlerin başarısızlıkla sonuçlanması şaşırtıcı değildir. (10) Bu yüzden, bundan sonra hem birlik çağrısı yapacakların hem de bu çağrıya cevap verecek olanların daha soğukkanlı davranması, üniversite tiyatrolarının

gerçek sorunlarının görülmesi ve bu sorunların çözümü noktasında üretken birlikteliklerin önünün açılması gerekiyor.

1. İletişim teknolojisinin (cep telefonları, internet vs.) bu kadar çok geliştiği bir dönemde, iletişim eksikliğinden bahsetmek daha çok ideolojik bir sorun olsa gerek.

2. Sahne problemi, kaynak sıkıntısı, seyirci yokluğu, üniversite yönetimlerinin baskıcı tutumu ve artan faşist saldırılar vs.

3. ATÇ içindeki üniversiteli topluluklar, bu konuda son dönemde kendi gündemleri (oyunculuk çalışması tartışmaları, seminer organizasyonları vs.) doğrultusunda özerk toplantılar yapma kararı almış ve ATÇ'den kopuk olmayan, bağımsız bir tartışma süreci içine girmiştir.

4. ATÇ'de yer alan üniversite topluluklarının (ÖKM. İktisat Sahnesi, İTÜ Oyuncuları, MİFTOK, İ.Ü.T.T.F.) ayrı ayrı yazdıkları değerlendirme yazıları ile sorunlar tartışmaya açılmıştır. Bu yazılarda ortak iki nokta ön plana çıkıyordu. ODTÜ Şenliğinin düşen seviyesinin yükseltilmesi için bir şeylerin yapılması gerekliliği ve üniversite tiyatrolarının yerel düzeyde ve ülke çapında iletişim kurma ve örgütlenme gereksinimi. BÜO olarak bu yazılardaki tespitlere katılıyoruz. Fakat, üniversite tiyatroları gerçek sorunlarını ikinci plana attığı içindir ki, bazı noktaların altının çizilmesinde fayda bulunmaktadır.

5. "Korku toplumu" siyasi yelpazede sesini duyurmak isteyen her kesimi baskı altında tutmak istiyor. Ülke genelinde suni gündemler yaratılarak, devletin resmi ideolojisine sahip çıkacak, onu her yerde yaşatacak müttefikler aranıyor. Daha çok ideolojik alanda süren bu müttefik arayışı, son dönemlerde suni bir laiklik çatışmasıyla sürdürülerek, medyadan, üniversitelerden, aydınlardan, öğrencilerden bu konuda yardım talep ediliyor. Bu kısır ve suni tartışmalara taraf olmayı reddedenler, gerçek sorunları dile getirmeye çalışanlar, düşüncelerini özgürce ifade etmek isteyenler "terörist" olarak hedeflenip bertaraf edilmek isteniyor. Solcusundan, siyasal liberaline, İslamcısından, Kürdüne kadar, tüm "çatlak sesler" sansüre uğruyor veya çeşitli yollarla susturulmaya çalışılıyor. Takrir-i Sükün dönemine benzer bir ara rejimin uygulanmaya çalışıldığı, 1930'lu yılların Türkiye'sindeki geleneksel söylemin yüceltilmeye başlandığı böylesi bir dönemde, öğrenciler, medya kurumları ile işbirliği içinde oluşturulmaya çalışılan öğrenci=terörist denklemiyle korkutuluyorlar. "Korku toplumu" projesinin sonuçları 18 Nisan seçimleri sonucunda ilk meyvalarını vermeye başladı. "Gel, sen de bizden ol" şeklinde orta sınıfa yönelen faşist çağrı, kamuoyunda kurt-kuş koalisyonu diye adlandırılan bir "istikrar hükümetini ortaya" çıkardı.

6. Üniversitelerde kültürel çalışma yapanların çetrefilli bir dönem yaşıyor olmasında, devletin baskıcı politikalarının yanısıra sol ve demokrat siyasal oluşumların üniversiteleri terketmiş olması da belirleyici bir etkendir. Geçmiş dönemlerde, muhalif sol unsurların ciddi bir kültür politikasının olmayışı, kültürel-siyaset ayrışmasının kışkırtıldığı bir anlayış yüzünden kültürel çalışmaların ikinci derecede önem kazanması ve kültürel çalışma alanlarının adam devşirme merkezleri olarak algılanması, amatör kültürel bölgenin altının boşalmasına ve çok önemli bir mevzi kaybına neden olmuştur.

7. 90'lı yılların kültürel ikliminde ortaya çıkan yoz bir tüketim kültürü ideolojisi, kültür-sanat çalışmalarına ilgisiz bir gençlik kuşağı yaratmıştır.

8. Kapitalist bir tüketim kültürünün ve görsel medyatik bir televizyon-sinema eğlence estetiğinin tehdidi altında olan tiyatro sanatı, bu saldırıya karşı koyabilmek ve varlığını sürdürebilmek için alternatif özelliği olan ve değişen seyirci profilinin ihtiyaçlarını karşılayacak türden, niteliği yüksek ürünler ortaya koymalıdır. Bu açıdan, özellikle amatör tiyatrocular olarak kötü ürünler ortaya koymak gibi bir lüksümüz olamaz. Özenle hazırlanmamış ve estetik-politik değeri düşük ürünler, popüler algılayıştaki "amatör bunlar, ne yapsın çocuklar" söylemini güçlendirmekte ve son kertede amatör tiyatroya zarar vermektedir.

9. Üniversite tiyatrolarının en önemli sorunlarından biri de, topluluk bünyesindeki kişilerde uzun vadeli bir tiyatro çalışmasının yapılabilmesini mümkün kılan, muhalif-kültürel bir stratejinin olmayışıdır. Bu sorun, daha çok hayata dair bir bakış açısı ve muhalif bir tavır geliştirme sorunudur. Bir diğer nokta ise kadrolaşma sorunudur. Birçok üniversite topluluğunda, dönem dönem çalışmaları götüren üç-dört kişi veya bir grup insan ortaya çıkmakta ve onların enerjisiyle belirli bir estetik seviyenin üzerine çıkan ve kulübü ayakta tutan üretkenliği ortaya çıkaran oyunlar sahnelenmektedir. Fakat bu insanlar mezun olduğu zaman, bir kadrolaşma pratiğine gidilmediği ve mezuniyet sonrasında tiyatroya devam edilemediği için dört senelik bir birikim birden sıfıra inmektedir. Bu türden bir tiyatro pratiği bir kısır döngü içinde devam etmektedir.

10. Ankara'da üniversite tiyatroları arasında örgütlenmeye gidileceği sözü veren Ankara'lı tiyatro gruplarının başarısız olmalarının ardında, önceki dönemlerde teatral alanda birçok başarıya imza atan ODTÜ'nün son dönemde grup içi örgütlenme problemleri yaşamasının yattığını iddia etmek çok da yanlış olmaz.

NEDİR ORMAN?

Filiz SÖNMEZ

Çağımıza sıkça yapılan yakıştırmalardan birisi de bilindiği gibi "bilgi çağı"dır. Neden acaba? Sözgelimi herkes her şeyi bildiği için mi, yoksa kimileri için bilgiye erişim olanaklarının olabildiğine artmış olmasından mı? Doğrusu ülkemizde ormancılık sorunlarıyla ilgili bilgilenme düzeyine bakıldığında bu sorunlara olumlu yanıt verebilmek hiç de olası değil. Bir kez bırakınız herkesi bir yana, bilmesi gerekenler bile yeterince bilinçli değiller. Daha da kötüsü bilenler de bildiklerini uygulamak yerine çıkarlarına uygun davranmayı tercih etmektedirler. Öte yandan; yine ülkemizde bilgiye erişebilme olanağı da son derece kısıtlı. Böyle olduğu içindir ki, gerçekçi çözümlerin üretilebilmesi ve gerçek yaşama geçirilebilmesi tümüyle rastlantılara kalıyor, çoğunlukla da hiçbir çözüm üretilemiyor. İşte ormancılık sorunları...

Gösterilen onca coşkulu duyarlılığa karşın yurttaşlarımızın büyük bir kısmı konuyla ilgili olarak edinmeleri gereken en temel bilgilerden bile yoksundur ve yine çoğunlukla kendi çıkarları doğrultusunda ormanları tahrip etmektedir. Öte yandan; bilgiye, dahası bilince dayanmayan sevginin kalıcı olmadığı gerçeği de nedense görülemiyor. Sözgelimi en azından görünümde herkes bitkileri, ağaçları, ormanları seviyor, ancak; bitki, ağaç ya da orman nedir, varoluşları ya da yok oluşları nelere bağlıdır, yok olmaları ne gibi çevre zararları doğurur, ormansızlaşmaya karşı neler yapılabilir, ne gibi önlemler alınabilir, ben bütün bu sorunların neresinde yer alıyorum, bütün bunlar yaşamı ne kadar etkiliyor v.b. bu soruları doğru olarak yanıtlayabileceklerin sayısı o denli az ki.

Bugün pek önemsiz konulardan söz etmek istiyorum size; bırakalım bütün bu, pek önemli meseleleri, biraz havadan, biraz sudan, börtü böcekten, otlardan, ağaçlardan konuşalım. Ne iş yapar bu hava ve su? Hepimize öğretilmiştir ortaokul sıralarında 6 hava molekülüyle 6 su molekülünün bir araya gelerek klorofil ve güneş ışığı yardımıyla glikoza ve oksijene dönüştüğü. Yani fotosentez olayının gerçekleşmesi. Ne kadar basit bir formül. Altışar tane hava ve su molekülünün becerdiği işlere bakın. Hep söylenir; "bitkiler fotosentez yapmazsa hayatın biteceği" Fotosentez olayı bittiği zaman oksijen üretimi de biter.Oksijen olmadığı zaman insanlar ve hayvanlar yaşam fonksiyonlarını devam ettiremezler. Oksijeni bir başka şekilde elde etmemiz mümkün değil. Tek kaynağı yeşil bitkiler. İnsanın teknolojisi oksijen üretemez. Yerküre böceğiyle, kuşuyla, bitkisiyle hayvanıyla mikro-organizmalardan en gelişmiş canlı varlık olan insana kadar çeşitli organizmaları üzerinde taşımaktadır. İnsan da dahil tüm canlı varlıkların yaşamlarını sürdürebilmelerinin ön şartı yaşamlarının kaynağı olan bu düzenin devamını sağlayan unsurların sürekliliğini korumaktır. Bu sürekliliği sağlayan temel unsurları güneş, hava, su, toprak ve besin maddeleri oluşturmaktadır. Bu öğelerden birinin olmaması ya da değişime uğraması demek yaşamın alt üst olması, daha da kötüsü yaşamın son bulması demektir.

Doğa; zengin, fakir, sınıf, sistem, işçi, patron, sanatçı, dilenci, politikacı ve sınır tanımaz. Ve doğa affetmez. Bu unsurlarda açılan en küçük bir yaranın, bozukluğun düzeltilmesini bir insan ömrüne sığdıramadığınız gibi bunun bedelini birçok insan hayatını feda ederek ödersiniz. İnsanoğlu, oluşumundan günümüze kadar, doğayı değiştirmeye ve ona hakim olmaya çalışmış; doğayı kendi organizmasına yabancılaştırmış ve günümüzde kendi varlığını tehdit eder hale getirmiştir. Aslında bu bozulma kapitalizm ile başlar. Zira kapitalizm öncesi toplumlarda, doğa her ne kadar kirletilmiş ve insanlar tarafından yer yer hoyratça kullanılmış olsa bile, hiçbir zaman doğanın kullanılması ve talanı, insanın verdiği zararı doğal döngüsü içinde aşamayacağı boyutlara varmamıştır. Doğa kimi zaman tanrılaştırılmış ve doğal zenginlikler korunmaya çalışılmıştır. Örneğin Amerikan yerlileri göl, nehir gibi kendileri için önemli olan değerleri, dini kurallar altında bütünleştirerek korumaya çalışmışlardır. Günümüzde doğanın korunması için Kanada'da polisle çatışmayı göze alan Hopi yerlilerinin şu sözü, bu konuda tüm insanlığa öğüt verir niteliktedir:

Son ağaç kesildiğinde
Son balık avlandığında,
son nehir zehirlendiğinde,
İşte o zaman paranın
Yenemeyeceğini anlayacaksınız!..

Dünyada en gelişmiş ve en yaygın bitki örtüsünü ormanlar oluşturmaktadır. Orman kaynağı doğal kaynaklar içerisinde yenilenebilen kaynaklar arasına girmektedir. Bilim ve tekniğine göre işletildiğinde sonsuza değin tükenmeyecek ve hep çevreyi

olumlu yönde etkileyecektir.

Eğer çevreyi büyük bir ekosistem olarak ele alırsak, dengeyi sağlayan önemli bir alt sistem olan ormanlar; toprak, su hava gibi yaşamın vazgeçilmez temel öğelerinin yeniden üretilmesinde rol oynayan yegane etmendir. Kirlilik olgusunda sözü edilen hava, su ve toprağın niceliksel ve niteliksel olarak arttırılmasının tek kaynağı da ormanlardır.

İnsan toplumlarının çeşitli biçimlerde orman kaynaklarını kullandıkları veya tükettikleri, onlardan ürün ve hizmet elde ettikleri bilinmektedir. 1995 yılında, doğal, yarı doğal ve ağaçlandırma ormanları, toplam karaların (Göller ve Antartika hariç) yüzölçümünün yaklaşık % 26,6'sı olan 3.454 milyar hektar tutarında bir alan kapladığı hesaplanmıştır. Dünya ormanlarının 2/3'ünden fazlası Rusya Federasyonu, Brezilya, Kanada, A.B.D., Çin, Endonezya ve Zaire olmak üzere 7 ülkededir.

Peki nedir orman?

Günümüzde sosyal toplumun çeşitli kesimlerinin, meslek gruplarının orman kaynaklarına olan yaklaşımları birbirinden farklıdır. Dolayısıyla, toplumun orman kavramı üzerinde ortak bir anlayışa sahip olduğu söylenemez, ama biz bugün havadan ve sudan konuşacağımıza göre ormanın tanımından ve faydalarından söz edelim. Acaba fasulyeden daha faydalı bir şey olabilir mi bu orman denilen şey.

Ormanın gerek çeşitli bilim kolları, gerekse ormancılık bilimleri tarafından yapılmış genel ve ortak bir tanımı yoktur. Botanik, bitki coğrafyası, ekonomi v.b. bilim dallarında birbirinden farklı orman tanımlarına rastlamak mümkündür. Bütün tanımları göz önünde tutarak şöyle bir orman tanımı yapabiliriz:

Oldukça geniş bir alanda, kendine özgü bir iklim oluşturabilen, kendiliğinden veya emekle yetiştirilmiş, belli bir kapalılık oluşturan, birbiriyle büyük ölçüde bağlılık ve ilişki içinde bulunan, belli büyüklükte ve yapıdaki ağaçların, ağaç, ağaççık, çalı ve otsu bitkiler, yosun eğrelti ve mantarlar, toprak altında ve üstünde yaşayan, mikro-organizmalar ve de çeşitli böcek ve hayvanlarla, orman toprağının ve bütünlük içindeki açıklık alanların ve bu yaşam birliğinin oluşturduğu bütüne orman denir.

Orman tanımlarına dayanarak, bilimsel yönden bir yerin orman sayılabilmesi için bir takım kriterler oluşturulmuştur. Bunlar:

Uygun yetişme ortamı koşullarının varlığı,

Bu ortam içerisinde ormanı meydana getiren ağaç ve ağaççıklar ile bunlara katılan diğer bitkisel ve hayvansal kaynaklı öğelerin belirli bir mekan üstünde ve doğal uyum içinde yaşama ortaklığı kurmuş olmaları,

- Ayrıca bu varlığın topluma ürün ve hizmet yönünden çeşitli yararlar sağlaması gereklidir.

Bunun karşıtı olarak, daha önce orman varlığı olan bir yerde, ormanı meydana getiren ağaç ve ağaççık öğeleri ile buna katılan diğer varlıkların kaybolması, ürün ve hizmet niteliğindeki yararın sağlanamaz bir duruma gelmesi o yerin orman sayılmamasının temellerini oluşturmaz. Daha önce orman olan bir alanda, orman ağaç ve ağaççıkları ortadan kalkmış olsa bile, iklim koşulları değişmediği ve toprak tamamen erozyonla taşınıp ana kaya ortaya çıkmadığı sürece o alana belirli bir süre sonra, ormanların yenilenebilme özelliğinden dolayı tekrar orman gelecektir. Bu da o alanın orman olma özelliğini kaybetmediğini gösterir.

Ormanın tümel bir tanımı olmadığı gibi yasal yönden yapılmış ortak ve doğru bir tanımı yoktur. Yasal yönden yapılan orman tanımları, bilimsel yönden yapılan tanıma oranla daha değişik olup, bunlar her ülkenin Ormancılık Politikası amaçlarına, orman toprak, nüfus, ekonomik yapı v.b. doğal ve sosyo-ekonomik durumlarına göre değişir. Bizim yasalarımız ormanı şöyle tanımlamaktadır:

"Tabii olarak yetişen veya emekle yetiştirilen ağaç ve ağaççık toplulukları yerleri ile birlikte orman sayılır." Fakat tanımın içeriğine bakıp geniş kapsamlı bir orman tanımı yapıldığı yanılgısına düşmemek gerek çünkü yasanın devamı var; orman sayılmayacak yerlerle ilgili. Bu maddeler ormanın tanımından çok daha uzun ve kapsamlıdır. Yasaya göre orman sayılmayacak yerler:

a) Sazlıklar
b) Step nebat ile örtülü yerler,
c) Her çeşit dikenlikler,
ç) Parklar,
d) Şehir mezarlıklarıyla, kasaba ve köylerin hudutları içerisinde, bulunan eski, (kadim) mezarlıklarındaki ağaç ağaççıklarla örtülü yerler,
e) Sahipli ziraat arazisi olarak kullanılan ve dağınık, yer yer küme ve sıra halinde bulunan her nevi ağaç ve ağaççıklarla örtülü yerler. *(Bu madde oldukça ilginç bir maddedir. Yasa orman tanımı yaparken tabii olarak ya da emekle yetişen ağaç ve ağaççık topluluklarını yerleriyle bilikte orman sayarken bu maddeyle birlikte kendini baştan aşağı yalanlıyor. Niye? Çünkü arazi sahipli. Arazinin sahipli olması orman olan yeri orman dışına çıkarmaya yetiyor. Tabii bu maddenin hizmet ettiği çok önemli bir kesim bulunmaktadır ülkemizde)*
f) Orman sınırları içinde veya bitişiğinde tapulu orman sınırları dışında ise her türlü tasarruf belgeleriyle özel mülkiyette bulunan ve tarım arazisi olarak kullanılan, dağınık veya yer yer

küme ve sıra halindeki her nevi ağaç ve ağaççıkla örtülü yerler.

g) Orman sınırları dışında olup, yüzölçümü üç hektarı aşmayan sahipli arazideki her nevi ağaç ve ağaççıklarla örtülü yerler.

h) Sahipli arazide ve muhitin hususiyetlerine göre yetişmiş veya yetiştirilecek olan fıstık çamları ve palamut meşelikleri dahil olmak üzere her nevi meyveli ağaç ve ağaççıklar, *(Bu madde orman alanlarındaki en büyük kıyımlardan birine sebep olmuştur. En önemli orman ağaçlarından sayılan Fıstık Çamlarının ve Palamut Meşelerinin bulunduğu alanları orman dışına çıkararak rantçılara hizmet etmiştir).*

i) Sahipli arazideki aşılı ve aşısız zeytinliklerle hususi kanunu gereğince devlet ormanlıklarından tefrik edilen ve edilecek olan ve imar, ıslah ve temlik şartları yerine getirilmiş bulunan yabani zeytinlikler ile 6777 sayılı kanunda tesrih edilen yabani ve aşılanmış fıstıklık, sakızlık ve harnupluklar.

j) Funda ve makilerle örtülü orman ve toprak muhafaza karakterini taşımayan yerler,

orman sayılmaz.

Yasaya göre orman sayılmayan yerlere baktığımızda ormanın çok dar kapsamlı bir yer olduğunu düşünüyoruz. Sanki yasanın amacı ormanı tanımlamak değil de orman olmayan yerleri tanımlamaktadır.

Ülkemizde orman ile ilgili anayasal ve yasal düzenlemelerde çokça maddeler bulunmaktadır. Hatta özgün yasa olarak **"Orman Yasası"** bile bulunmaktadır. Bu yasanın 1. maddesi yasal olarak **"Orman"**ı tanımlar. Yukarıda gördüğümüz gibi bu "Orman" tanımı bilimsel "Orman" tanımının yanında çok dar kapsamlı kalmaktadır. Yasanın ikinci maddesi de "Orman sayılmayan" yerleri tanımlar. Bu tanımda her yeni çıkan yasayla sürekli genişletilir, hatta orman sayılan alanları bile daraltır. Nitekim birçok anayasal ve yasal düzenlemeler çeşitli gerçeklerle daraltmaya olanak verecek şekilde gerçekleştirilmiştir. Büyük ölçüde 1961 Anayasasının içeriğinde hazırlanmış olmasına karşın 1982 Anayasasının 160 ve 170. maddelerinin içerdiği yaklaşımların ormancılık bilimlerinin gerekleriyle bağdaştırılabilmesi olanaksızdır.

Sözgelimi, Anayasanın 169. maddesine göre **"Bütün ormanların gözetimi devlete aittir.Devlet ormanlarının mülkiyeti devronulamaz. Devlet ormanları kanuna göre devletçe yönetilir ve işletilir..."** Bu yaptırım temel alındığında Türkiye Ormancılığında "devletçilik" düzeninin geçerli olduğu ve dolayısıyla da ormanların işletilmesinde kamu yararının gözetildiği, ormanların korunduğu yargısına varılabilir. Ancak bu, devletin niteliği hiç bir boyutuyla sorgulanmadan varılmış son derece yüzeysel bir yargıdır.

Eğer devleti en genel tanımıyla siyasal iktidarı elinde bulunduran ya da en azından denetleyebilen sınıf ve katmanların egemenliklerini yaşama geçirebilmenin bir aracı olarak tanımlar ve Türkiye genelindeki sınıfsal ilişkileri göz önünde bulundurursak; anayasanın söz konusu yaptırımının öteki boyutlarını da kavrayabilmemiz kolaylaşacaktır. Çünkü aynı anayasal yaptırımda şu ilkelere de yer verilmiştir:

"Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tesbit edilen yerler..."

"31 Aralık 1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tesbit edilen araziler...

"Şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler" orman sınırları dışına çıkarılabilecektir. Görülüyor ki 1982 Anayasası ormanlar konusunda yeni hükümler getirmiş; özellikle orman suçları için af çıkarılamayacağı hükmü yeniden Anayasaya konulmuş fakat orman rejimi dışına çıkarılması öngörülen orman alanlarının kapsamı daha da genişletilmiştir. Kısacası söz konusu durumların var olduğu saptandığında daha önce orman sayılan alanlar, ister devletin isterse özel ya da tüzel kişilerin mülkiyetinde olsun artık orman sayılmayacaktır.

Doğaldır ki bu noktada: Söz konusu durumların var olup olamadığını kimler saptayacaktır sorusu akla gelecektir. Yürürlükteki 6831 sayılı Orman Yasasına göre ikisi Orman Mühendisliği öğreniminden geçmiş 5 kişiden oluşturulan "Orman Kadastro Komisyonları" herhangi bir yerin orman olup olmadığına karar vermektedir. Bu arada bu komisyonların, daha önce yine ikisi Orman Mühendisliği eğitiminden geçmiş 4 kişiden oluşturulurken, 1986 yılında çıkarılan 3302 sayılı yasa ile bu yapıya kavuşturulduğunu ve böylelikle ormancılık biliminin gereklerini savunabileceklerin azınlığa düşürüldüğünü de geçerken belirtelim (Çağlar 1991).

Ormanlar, gerek kapladıkları alan olarak, gerekse bitki materyali olarak, gün geçtikçe daha da ihtiyaç duyduğumuz bir hal almaktadır Artan nüfus ve odun hammaddesinin kullanım alanının çokluğu, ormanlar üzerindeki insan baskısını zamanla daha da arttırmaktadır. Orman alanları, işgal edilmekte, usulsüz ve kanuna aykırı olarak kullanıl-

maktadır. Bu şekilde artan ve yıllarca devam eden fiili durumlara hukuksal bir netlik kazandırmak için, belli periyotlarda, bu gibi yerler, yapılan mevzuat değişikliğiyle fiili duruma uydurulmakta ve yapılan işgal ve usulsüzlükler meşru hale getirilmektedir.

Bu konuda yukarıda belirttiğimiz: 1982 Anayasasının 169. maddesindeki "Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tesbit edilen yerler..." hükmü uygulayıcılara geniş bir takdir hakkı tanımıştır. Ormanlara karşı baskının ve müdahalenin arttığı şu günlerde böyle esnek ve yoruma açık bir düzenlemeye yer verilmesi, orman alanlarının büyük ölçüde tahrip edilmesine ve yağmalanmasına yol açmıştır.

Eğer bir yerin orman olarak muhafazasında "bilim ve fen bakımından" hiçbir yarar bulunmaması kriterini dikkate alırsak böyle bir yerin tarım alanı olarak kullanılması da mümkün olmayacaktır. Çünkü bir orman toprağında tarıma elverişlilik varsa, o toprakta orman rahatlıkla yetişebilir ve orman olarak muhafazasında hiçbir yarar sağlanamadığından söz edilemez. Orman olarak kullanılan bir araziden fayda sağlayamıyorsak, o arazide ekonomik bir biçimde tarım yapmamız mümkün değildir. Şayet bu yer tarım için elverişli değilse (kayalık, taşlık, bataklık v.s.) buranın orman sınırlı dışına çıkartılmasından ne yarar beklenebilir? İşte bu nokta açık değildir. Olsa olsa inşaat, yerleşim alanı v.b. amaçlar için kullanılabilir ki, fıkranın düzenlemek istediği konu bu değildir. Daha önceden orman varlığı bulunduran bir alan orman özelliğini kaybetmiş olsa bile, doğaya müdahale etmediğimizde, belli bir süre sonra kendini yenileyerek eski durumuna dönecektir.

Eğer bu alanların tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu..." kriteri öncelikle uygulanacak olursa o zaman, öncelikle ve düşük rakımlı ve sahil şeritlerindeki bir çok ormanlık alanlarda, orman örtüsü kaldırılıp tarım yapılabilir ki bu durumda orman alanlarının büyük bir kısmının tarıma açılması söz konusu olabilir. Oysa amaçlanan bu olmamalıdır.

Yukarıdaki maddedeki düzenlemeye göre, az önce belirtilen nitelikteki yerlerin orman sınırı dışına çıkartılması belirli bir süre ile sınırlandırılmamıştır. Diğer bir deyişle "Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiç bir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tesbit edilen yerler..." her zaman orman dışına çıkarılabilecektir. Bu da tehlikeyi uzun vadede daha da büyütecektir.

Öyleyse madde hangi amaca faydalı olacaktır?

sergi

yakıcı
çok boyutlu
aşkla kucakladığı

düşündürür
yeni sesler
sayısız

kuşkulu dil
ışıklı gölge
tablolarda

düşüyor
deli çığlık
aynasın da zaman

Türkay KORKMAZ

Orman arazileri üzerindeki fiili işgalleri ve orman tahriplerini hukuksal olarak meşrulaştırmaya yönelik uygulamalara çok faydalı olacaktır ve olmaktadır da. Şöyle ki; Orman arazisi fiilen tahrip edilmiş, yani orman örtüsü kaldırılmış ve yerine inşaat yapılmış veya tarım vb. amaçlarla kullanılıyor ise, bu durumdaki arazilerin mülkiyeti ilgili şahıslara geçmeyip orman olarak kalır. Anayasanın 169. maddesine göre bu alanları orman arazisinden uzaklaştırmak mümkün değildir. Bu yüzden bu araziler orman dışına çıkartılmakta ve hazineye devir olunmaktadır. Bu işlemin yapılması işgalci şahsa hazine arazisi üzerinde "Kullanma Hakkı'nı" kazandırmış olur. Çünkü orman arazileri üzerinde mülk edinme ve kullanma hakkı söz konusu değildir. Fakat hazine arazileri üzerinde şahıslara kullanma hakkı verilebilir. Böylelikle hazine adına orman dışına çıkarılan orman arazileri işgalci şahıslara "Kullanma Hakkı"nı kazandırıyor. Hazine arazisi üzerinde "Kullanma Hakkı"nı elde eden şahıslar bir süre sonra bu arazileri mülk edinme hakkına sahip oluyorlar.

Görülüyor ki anayasamızdaki düzenlemeler oldukça eksik ve çelişki doludur. Ve bu sayede orman dışına çıkarılması öngörülen alanların kapsamı genişletilmiştir. Bu uygulamaların devamlılığıyla orman alanlarındaki tahribat ve işgaller her geçen gün daha da artmaktadır.

Öykü

DEPREM'İN ARDINDAN BİR BEYOĞLU HİKAYESİ

Ayşe GÜZEL

İstanbul'un, belki de Türkiye'nin en ilginç mekanlarından biridir Beyoğlu. Beyoğlu deyince öncelikle Taksim meydanı, onun önünde bir tren yolu gibi akıp giden İstiklal caddesi, sağ tarafta Cihangir, sol paralel caddede Tarlabaşı akla gelir. Daha büyük alana yayılmıştır Beyoğlu'nun sınırları. Ama en çok da İstiklal caddesi gözalıcıdır. Çok farklı kimlikler, çehreler, kültürler dolanır günün 24 saati bu hareketli mekanda. Her saatin ayrı bir hareketliliği vardır, her saatin ayrı bir etkileşimi olduğu gibi.

Geçmiş yılların Beyoğlu'sunu çok anlatır o semtin gediklisi, eski beyoğlu sakinleri. O yılların da ayrı bir gizemi vardı mutlaka. Ben yaşanan her anın gizemle yüklü olduğunu düşünürüm.Geçmişte de bugün de, yarın da gizemli olacak bu tür mekanlar. Özellikle insan akışkanlığının bu denli yaşandığı bir semtin her sokağı, her binası, her kapısı, her taşı gizemlidir. Yalnız gizemi Beyoğlu'nun dış görüntüsünde, insan kalabalığında bulamazsınız. O görüntüyü kazımanız gerekiyor gizemin derinliklerini bulmanız için. Kazıdıkça çoğu yaldızlı maskelerin altında boşluk, hiçlik olduğunu, hatta çift maskeyle dolaşanların binbir iğrenç suratını görecek tiksineceksiniz. Bunlardan yalnızca küçük bir kısmı değerli, gökkuşağı renginde köşelerinde beklerler keşfedilmek veya belki de keşfedilmemek için.

Gelin birlikte Beyoğlu'nu, bu maskeli semti yaşamaya çalışalım. Ama hazırlıklı olun. Seçeceğimiz kişilik Beyoğlu'na yakışır şekilde çok boyutlu olacak ya da Beyoğlu'nda yaşayabilmesi için birçok karaktere kendini uyduracak. Bu farklı kişiliklerde sizden de bir parça olacak. Belki de birçok kişiliğin hepsine birden sahipsiniz. Ne dersiniz? Hadi başlayalım.

Gözlerini araladığında önce burnunu farkedebildi. İnce uzun burnunu görebiliyor ama hissedemiyordu, dudağına doğru sızan ıslaklıktan bu sefer sıkı üşüttüğünü anladı. Bir bankın üzerinde bacaklarını ana rahminde gibi karnına çekmiş yatıyordu. Bacaklarında belli belirsiz bir titreme hissetti, ardından tüm vücudu nöbete girmiş gibi sarsılmaya başladı. İstem dışı derin bir iç çekti. Büyük depremin üzerinden henüz iki gün geçmişti. Çevresine bakındı. Ne kadar açık alan varsa insanlarla dolmuştu ama karanlıkta nasılsa bulduğu bu küçük parkta çok fazla kimse yoktu. İnsanlar sahile yakın yerde geceyi geçirmek istemiyordu. Yalova'nın dağlık alanına doğru çekilmişti depremden sağsalim kurtulanlar.

Kendi evlerini düşündü. 4 katlı bina ağır hasar görmüştü ama yıkılmamıştı. O da diğer insanlar gibi hızla dışarı atmıştı kendini sabahın 3'ünde. Dışarı çıktığında ayağının altındaki toprak hâlâ oynuyordu. Sanki yerin altında birileri vardı ve yukarı doğru, üst kattaki komşusunu uyaran kudurmuş ev sahibi gibi tekmeliyor, balyozla aşağıdan yukarı vuruyordu. Yeraltındaki kararlıydı yerüstünde ne varsa indirecekti aşağıya. Hertaraf toz duman, insan çığlıkları... evler şimşek çakmasını andıran bir gürültüyle yerle bir oluyordu. Sanki korku filmi izliyordu. Birkaç saniye içinde şehir derin bir karanlığa büründü. Ansızın, odasında öylece masanın üzerinde bıraktığı toplantı notları aklına geldi. Çok önemli belgeler ele geçirmişlerdi çetelerle ilgili. Basın toplantısında Odalar Birliği adına açıklamada bulunacaklar, halka karşı uygulanan baskının, işkencenin ve talanın gerçek suçlularının yargılanmalarını isteyeceler, kamuoyuna duyuruda bulunacaklardı. O belgeleri elde etmek inanılmaz zorlukta olmuştu. Şimdi bu kargaşada ilk aklına gelen belgeleri sağlama almaktı. Sonra arkadaşlarına ulaşmaya çalışacaktı. Her taraftan çığlık sesleri, inlemeler, küfürler, çocuk ağlamaları yükseliyordu. Bir çırpıda eve daldı, acil kullanımlık birkaç eşya ve belgeleri alıp tekrar dışarı attı kendini.

O gün, sabah ve gece kimseye ulaşamadı. Kendi mahallesinden bile dışarı çıkamadı. Belgeleri kendince emin olduğu gizli bir kuytuya sakladıktan sonra uykusuz, aç, enkaz altından gelen seslere yönelmişti kendisi gibi ayakta kalanlarla.

İkinci gün asker ve polis mahalleye geldiğinde yapılan ilk uygulamanın giriş çıkış kontrolü ve isyan eden mahalliliye sert müdahale olduğunu gördü. Gelen timlerden biri onu tanımış diğerlerine gösteriyordu. Diğerlerine işaret eden hiç yabancı değildi.

Bir an gözgöze geldiler. "Çok deşeliyorsun bu konuları, ilk fırsatta senin de işin bitik oğlum". Şu anda karşısında duruyordu bu sözlerin sahibi. Nasılsa depremde binlerce ölü vardı, ha bir fazla ha bir eksik. Üzerine doğru geldiklerini gördü. Arkasında bir bina enkazı, yan tarafta dar bir sokak vardı. Sokağın yanındaki binalarden bir tanesi iskambil kağıdı gibi sokağın karşısındaki başka bir binanın üzerine yan yatmıştı. Bir solukta altından geçip koşmaya başladı. Ardından bağırtılar, düdük sesleri, bir süre sonrada silah sesleri geliyordu. Ezilmiş böcek gibi yere yapışmış bir binanın küçük bir kuytusuna attı kendini. Sanki binanın tepesinden güçlü bir el ayasıyla bastırmışlar da bu 5 katlı bina yere yapışmıştı. Binanın ilk 4 katı yerin altında, 5.kat ise kağıt yığını gibi temel üzerine yayımıştı. Girdiği kuytuda banyo penceresi büyüklüğünde camları kırılmış bir delik farketti. Pencerinin yönü gökyüzüne doğruydu. Pencereden girdiğinde tahmininden daha dar buldu içini. Yıkıntılardan geriye kalan parçalara bakılırsa büyük olasılıkla bir banyo idi burası. Duvarındaki fayans parçaları ve ayağını soktuğu kuytu ıslaktı. Geceyi bekledikten sonra çıkıp belgeleri sakladığı yere gitti. Zifiri karanlıkta yol bulmak oldukça zordu. Arada bir fener ışıkları geliyordu enkazların yanında yakınlarını arayanlardan. Girdiği banyo deliğindeyken iyice ıslanmıştı. Islak elbiseleri deniz tarafından gelen rüzgarla bedenine yapışıyor, soğuk etlerinden içeri girip kemiklerine, damarlarına, kanına işliyordu. Geceyi geçirecek güvenli bir yer bulmalıydı. Sabah olduğunda farkedilmeden ilk deniz otobüsüyle Kabataş'a kendisini atsa gerisi kolaydı. Deniz kenarındaki küçük parka geldiğinde biraz olsun rahatlamıştı. Çünkü halk deprem paniğinden deniz kenarına gelemiyordu. Güvenlik birimleri de denizden gelecek bir depremden korkuyorlar, sahile yanaşmıyorlardı. Kenar demirleri kırık bir bankın üzerine kıvrıldı. Gizli belgeleri koynuna sokmuştu. Islak elbiseleri rüzgarın keskin diliyle çoktan kurumuştu. Gözlerini kapadı, sabahın çabuk gelmesini beklidi.

Şimdi bu ön girişe bakıp, yahu bu ne biçim Beyoğlu öyküsü diyorsunuz değil mi? Vallahi ben de en az sizin kadar şaşkınım. Öykünün kahramanının anlatacak çok şeyi varmış. Allahtan henüz sesli düşünmeye geçmedi, sadece iki gecede neler yaşadığını gördük. Bir de konuşmaya başlasaydı vay halimize. Yahu bırak traşı da şu Beyoğlu öyküsüne geç diyorsunuz, üstelik henüz kendi kişiliğimizden bir şeyler bulamadık, laflarını da duyar gibiyim. Tamam tamam hikayeye devam edelim, büyük olasılıkla bu bölümden sonra başlıyor Beyoğlu.

Sabahın ilk ışıkları belli belirsiz süzülüyordu, siyahtan mora çalan bulutların arasından. Kıvrıldığı banktan doğruldu, üstüne başına baktı. İki gündür sokakta yatmasına rağmen üstü başı düzgün sayılırdı. Biraz kırışıklık vardı o kadar. Cebinde yeterince parası olduğu için rahattı. Kabataş'a geçer geçmez saçını yıkattırıp, sakal traşı da yaptırdı mı çakı gibi olurdu.

İçi rahat değildi. Arkadaşlarına ulaşamamıştı, binlerce ölü olduğu söyleniyordu. Odalar birliğinin olduğu bina Sendika binasının yanındaydı. İkisi de yerle bir olmuştu. Bu curcunadan faydalanmak isteyen soyguncular, talancıların dışında, belge, insan kaybetmek isteyenler gizli bir memnuniyetle dolaşıyorlardı. Kim kime dum dumaydı ortalık. Dün gördüğü manzarayı hiç unutamayacaktı. Orta yaşlı bir adam enkaz altından elini uzatan birinin önce künyesini cebe indirmiş sonra yalandan yardım eder gibi yapmıştı. Oraya doğru koştuğunda da adam bağıra bağıra kaçmıştı. Adam kaçarken "Yardım edin, yardım edin, komşum enkazın altında kaldı" diye avazı çıktığı kadar bağırıyordu.

Deniz otobüsünün bekleme salonu yavaş yavaş insan kümeleriyle dolmaya başladı. Halit en öne geçip bir köşeye oturdu. Ayakta bekleyenler onu bilmeden başarılı biçimde saklıyorlardı. Deniz otobüsü yaklaştığında 5 dakika süren izdihamın ardından sol ayağı epeyce ezilmiş vaziyette kendine bir yer buldu.

Deniz otobüsünden indiğinde saat çoktan 9 olmuştu. Aç ve bitkindi. Şimdi yeni bir plan yapmalıydı."Önce karnımı doyurayım", "yok yok önce traş olup kendime geleyim" dedi içinden. Karşı caddeye geçip, yüksek binaların arasındaki merdivenlere yöneldi. Bu semtte yollar çok dik olduğundan aralara çoğunlukla geçiş için merdivenler yapılmış. Araba yolu için semtin etrafından şöyle bir tür atmanız lazım. Merdivenleri önce ikişer adımla, sonra teker teker, en sonunda da bir adım atıp biraz bekledikten sonra çıkmaya başladı. Çık çık bitmiyordu. 'Keşke saysaydım kaç basamak olduğunu' dedi. Saymayı unuttuğu için kendine hayıflandı. İlginç bir huyuydu bu. Saymak... otobüsleri, yoldan gelip geçenleri, herşeyi sayardı. Meridvenler bittiğinde birkaç sokak geçip Sıraselviler caddesine girdi. Cadde üstünde ilk gördüğü berbere daldı. Berber dükkanında sadece çırak vardı, o da yerleri süpürüyordu.

- Ustan yok mu?
- Şimdi gelir, traş mı abi?
- Önce şu saçları bir yıka hele sen.

Çırak elindeki süpürgeyi kenara koyup, çevik bir hareketle duvardaki bir çiviye iliştirilmiş havluyu çekip omzuna attı. 12-13 yaşlarında, zayıf, çelimsiz bir görüntüsü vardı. Yüzünde Halit'in bile sayamayacağı kadar çil vardı oğlanın. Çırak ustası yokken

işleri gayet iyi çevirdiğini ispatlamak istercesine seri hareket ediyordu. Bu işte epeyce piştiğini göstermek ister gibi bir hali vardı.

Traştan sonra berber dükkanından dışarı çıktığında derin bir nefes aldı Halit. Ufak çırağın bütün marifetlerine rağmen sıkılmıştı dükkanda. Beyninin içinde binbir türlü düşünce dolanıyordu. Annesinin sözlerini hatırladı. Çocukluğundan beri yerinde durmaz, bütün mahallenin çocuklarını kışkırtır, yaramazlıkların baş kahramanı olurdu. Eve geldiğinde annesi yüzüne bakar, 'yine o küçük kafanda kaç tilki var söyle bakalım?' derdi. O küçük çocuk şimdi koca adam olmuş ama yaramazlıkları da bir o kadar büyümüştü. Muzip bir gülümseme yayıldı yanaklarına. 'Çok fazla tilki var, çok... ama hiç biri birbirinin kuyruğunu yakalayamıyor anne' dedi içinden. Sıraselviler caddesinden ara sokaklara dalıp İstiklal'e indi.

İstiklal caddesinde yeni uyanmanın hareketliliği vardı. Sanki akşamdan kalmış da, yataktan 'kalktım, kalkacağım' derken kalkamamış, saat 10'a kadar keyif yaptıktan sonra günlük rutin işler için hazırlanmaya başlamıştı. Cadde üstündeki mağazalar açılıyor, kimi tezgahtar kızlar kapı önlerini süpürüyor, kimi vitrini düzenlemeye çalışıyordu. Normalde araç trafiğine kapalı olan caddeye sabahın bu saatlerinde dalış yapabilen, lokantaların et vb. ihtiyaçlarını gideren servis araçları ve caddeye bakan kimi az sayıdaki barlar için içki stokları taşıyan kamyonlar gelişi güzel park yapmışlardı. İşe geç kaldığı anlaşılan bir kadın kamyonların arasından seyirtirken tramvayın tiz sesiyle irkilip ani bir hareketle kendini kenara attı. Kadın tramvayın geçişini izledikten sonra yan gözle etrafına bakınıp gidecekken tekrar kafasını çevirdi ve gırtlağını temizlermiş gibi boğuk bir çığlık kopardı. Kendi sesine kendisi de şaşırmış olacak ki attığı bir adımdan sonra durdu. Mahçup bir ifadeyle:

- Haliittl

Kadın yüzünü tam döndüğünde kendisine doğru yürüyenin liseden arkadaşı Selda olduğunu ayırımsadı. 'Ne kadar değişmiş, boyu dahada mı uzamış ne?' Lisedeyken belli belirsiz olan kadınsı hatları, çiçeklerini dökmüş olgun bir meyvaya dönüşmüştü. Zayıf, uzun boylu, çekici, hoş bir kadın kendine doğru yürüyordu. Okul döneminde onu çok ciddiye almadığını, marka meraklısı, sık sevgili değiştirmede tescilli olduğunu anımsayarak yüzü buruştu Halit'in. Genç kadın yaklaşıp koluna girdi.

- Sen hal Bunca sene sonra tesadüfe bakın. Sınıfın en yakışıklısı ama aynı zamanda en mazbut delikanlısı işte böyle karşıma çıkıveriyor ansızın.

Bu sözleri söylerken bir yandan da koluna girdiği Halit'e doğru yaslanıyor, ona dokunmanın hazzıyla gözleri parlıyordu. 'Sabah sabah işe gitmiyor muydu yoksa, niye ayrılmıyor ki işe geç kaldığını söyleyerek? Yakamdan düşmez şimdi, hay böyle şansın...'

- Beni gördüğüne sevinmedin mi yoksa? Bak kaç yıl oldu görüşmeyeli.

Halit'ten hâlâ ses çıkmıyordu. Başındaki diğer beladan nasıl kurtulacağını düşünüyordu. Acaba takip edilmiş miydi. Yok, yok... sahilde ve deniz otobüsünde dikkatini çeken kimse olmamıştı. İyide o curcuna içinde nasıl anlayacaktı ki kimin takip ettiğini. İş ciddiydi. Belgeleri gömleğinin içinde pantalonu ile atleti arasına sıkıştırmıştı. Yanındaki sıcak kadın vücudu hafifçe gevşedi. Bu soğuk karşılamaya daha fazla dayanamamıştı anlaşılan. Aklına bir fikir geldi.

- Çok değişmişsin Selda. Bir yere oturalım mı? Ben daha kahvaltı yapmadım.

Genç kadın beklediği sözleri duymuşcasına hareketlendi.

- A bu çok iyi oldu, ben de iş yerine gidince birşeyler atıştırayım demiştim. Pek de acelem yok aslında.

Kahvaltı sırasında Selda'nın Çevre sağlığı ile ilgili bir gazetede editörlük yaptığını, İstiklal caddesine Botanik Kültür Merkezi'nde Hanımeli-Menekşe üzerine derin incelemeleri olan, kendi çevresinde söz sahibi, gelebileceği en iyi mertebeye yükselmiş, öykücü, yönetmen, oyun yazarı, şair Nezihi Karaçam ile röportaj yapmak üzere geldiğini öğrendi. Halit'in daha önce bu adı hiç duymamış olması Selda'da hafif bir küçümseme duygusu uyandırdı.

- Nezihi bey ülkemizin en nadide insanlarından biridir, ama onu anlayan çok az ne yazık ki.

Bu sözleri söylerken elindeki çay fincanını boşlukta kavis çizerek dudaklarına götürdü. Halit hiçbir şey demedi. Aslında hiç tartışmaya niyeti yoktu. Selda'nın peşinde şu sanat-sepetçilere takılıp günü geçirmenin şu anki durumuna çok daha uygun olacağını düşündü.

- Beni onunla tanıştırırmısın? Böyle enterasan insanlarla tanışmak, onların engin tecrübelerinden faydanlanmak benim içinde büyük şans olacak.

Selda avını yola getirmiş usta bir avcı gibi gözlerini kısarak gülümsedi. Önce İstiklal caddesi girişinde Fransız konsolosluğu karşısındaki bir sokağa daldılar. Sokakta karşılıklı bir sürü bar vardı. Bar ortamı için pek sessiz bulduğu sokakta, dar kapısı olan bir hana girdiler. Hanın ince uzun merdivenleri ikinci katta bir bar'ın daha içinden geçiyordu. En üst kattaki mor renkli kapıdan girdiklerinde soluk soluğaydı Halit. Burada alt dudağının ortasından çenesine doğru kalemle çizilmiş gibi sakal tüyleri bırakmış, küpeli 30-35 yaşlarında bir adam masaya gömülmüş bir şeyler mırıldanıyordu. Selda'yla sarılıp uzun uzun kucaklaşan bu adamın da 'Kötü

Kedi Şerafettin'in intikamı' isimli şiir dergisinin yönetmeni olarak piyasada isim yaptığını öğrenen Halit, akşam Aspendos bar'da birkaç şair'in şiir dinletisine katılma sözünü verdikten sonra buradan kendini dışarı atabildi. Sokağa çıktığında başını kaldırıp üst kata doğru baktı bir süre. Selda aşağı indiğinde yine koluna girdi Halit'in. Çalınmaz bar'ın sahibini tanıyormuş ona uğrayıp aynı zamanda tiyatro oyuncusu olan bir başka bar sahibi Taner bey'e ulaşması için adres alması gerekiyormuş. Böyle gün boyu kendi dergisi için yazacak materyal topluyormuş Selda.

Öğleden sonra olduğunda büyük bir pasajdaki kültür merkezlerini gezmeye sıra gelmişti. Üç ayrı Kültür Merkezi vardı binada. En üst kata çıktılar önce. Ensesi ve kulak arkasındaki saçları uzun, kafası kel, hafif göbekli, top sakallı bir adam, küçük yuvarlak masalarda çoğunlukla çay içen yoğun sigara dumanı altında fısıldaşan gençlere yönünü dönmüş ayakta sevgi, aşk, dostluk üzerine söylev veriyordu. Ses tonu arada bir daha da yükseliyor, gözleri tavanda bir noktaya dikiliyor, sonra fısıldar gibi sesini kısıyor, bu arada gençlere şöyle bir bakıp tiyatromsu şovuna devam ediyordu. Masalarda oturanlardan bir iki kişi dışında kimse onu dinlemiyordu işin aslı. Ama onun bunlara aldırdığı yoktu. Söylevi bittiğinde tıpkı tiyatro sahnesinde gibi öne doğru eğilip dinleyicilerini selamladıktan sonra salondan çıkıp gitti. Öğrenci kahvesine benzeyen bu salonun yanında bir kitap sergisi ve aylık kültür sanat dergilerinin bulunduğu stand vardı. Halit, bir süre onlara göz atarken Selda görüşeceği kişiyi bulmuş kendisine doğru geliyordu.

- İşte Nezihi bey, adı gibi çok nezihtir, çook, dedi Selda.

Nezihi bey, Halit'e şöyle bir baktıktan sonra;

- Hadi çıkalım, burası benim mekanım değil işin aslı, güzel bir yer biliyorum, dedi. Karşısında, başına Che Guavera kasketine benzer yıldızlı bir bere geçirmiş, kısa boylu, deri ceketli, ceketin altında siyah bir tişörtün üzerinde cumartesi annelerini andıran baskı resimli adamın uzun uzun, sinsi gözlerle kendini süzmesi huzursuz etti Halit'i. 'Tam adamı. Bu adamla yürümek acaba risk midir' Adamın bir kılığına bir de yüzüne, gözlerinin içine baktı Halit.'Yok canım, bunun her yanı risk olsa ne olur?' selda adama baygın baygın bakıyordu.

Çok cesaretlidir, şimdiye kadar onun kadar açık sözlü, cesur, fedakar birine rastlamadım. Eski tüm giysilerini sokak çocuklarına verdi geçen gün. Üstelik hiç biri yırtık ya da eski değildi. Hepsi Avrupa malı. Bak bu üstündeki eski püskü şeyleri giyiyor şimdi.

Adam Selda'nın sözleri üzerine vücut hatlarını ortaya çıkaran tişortü içinde öyle bir kasıldı ki Halit biraz sonra onun patlayacağını hayal etti. Asansör bozuk olduğu için yürüyerek merdivenlerden inerken alt kattaki Evren Kültür Merkezinin dış merdivenlerinin bile insanlarla dolu olduğunu gördü. Çoğunlukla gençler, kimi ayakta kimi merdivenlere oturmuş içeri girmeyi bekliyorlardı. Duvarda ve kapıdaki afişte 'Türkiye'de felsefe ve felsefecilerin çıkmazı' adlı seminerin ardından protest müziğinin gençler arasında en tutulan grubunun konser ilanı yazıyordu. Selda kalabalığı yararak merdivenlerden inmeye çalışırken, 'amaan, felsefeyle vakit kaybedemem doğrusu, gerçi zamanım olsaydı şu grubu dinlemek isterdim, ama bunlarda çok şeyler doğrusu' Selda ile kasıntılı adam aşağı inmişlerdi bile. Arkalarından yetişmeye çalışan Halit bir yandan gülüyor bir yandan da ağzını yaylandırarak 'çok şeyler doğrusu' deyip duruyordu.

Tarihi çiçek pasajına geldiklerinde kapıda selpak satan küçük bir kızı elinin tersiyle iteleyen Nezihi Karaçam'la, Selda'yı arkadan küçük adımlarla izledi Halit. Üstü kapalı bir sokak görüntüsü veren pasajda iki katlı içkili restorantlar, meyhaneler vardı. Karşılıklı meyhanelerin kapılarında bekleyen kimi kravatlı, kimi gömlek düğmesi yarıya kadar açık kurt meyhaneciler müşteri kapma yarışındaydı.

- Efendim yerimiz var, buyurmaz mısınız?

Abi, abi, tam size göre üç kişilik yerim var, geç abi, böyle geç.

Daha ilerde dar, tahta merdivenlerden ikinci katta bir meyhaneye çıktılar. Meyhanenin duvarlarına hasırdan örtüler çekilmiş Örtülerin arkasında sanki duvar yokmuş gibi sesler geliyordu. Bardak sesleri, kadın kıkırdamaları, şarkılar. Halit'lerin bulunduğu yerdeki sanat müziği ile duvarın arkasından duyulan rumca ezgiler birbirine karışıyordu. Bir an gerçekle düş arasında gidip gelecek olursanız; bir zamanlar nice gezginin, yazarın, adressiz yolcuların, dinlencesi, eğlencesi, ikinci adresi olmuş asırlık çiçek pasajında buranın gerçek sahiplerinin gizlice şu pencere kıvrımlarından, hasır duvarlardan sizleri alaycı bakışlarla süzdüklerini hissedebilirsiniz. İnsanın kulağına arada bir taş plaktan nağmeler çalınıyor gibi geliyordu Sanki o an, toplaşıp, fasıl edip, meşk eden eski zaman gezginlerinin görünmeyen silüetleri, yan masanızda kimselere aldırmadan demleniyorlardı.

Halit'lerin girdikleri meyhane pek kalabalık değildi. Yan masaların üzerinde temiz tabak, çatal, bıçaklar özenle yerleştirilmiş, akşama doğru gelecek müşterilerini bekliyorlardı. Halit'lerin hemen yanındaki masada, kafasında artık iyice seyrelmiş, beyaz saçlarıyla, oldukça yaşlı bir adam oturuyordu. Yaşlı adamın karşısında torunu yaşında güzel bir kız elindeki mendili arada bir gözlerine götürüyor, sessizce adamı dinliyordu. 'Aşağılık moruk, torunu

yaşındaki kızı meyhaneye getirmiş. Kim bilir kız niye ağlıyor' dedi içinden Halit. Selda'nın çenesi düşmüş şiir dergisi'nden, çevre sağlığından vs. bir yığın hikaye anlatıyordu. Nezihi Karaçam onu dinlermiş gibi gözünü seğirterek bakıyor, daha Selda'nın lafı bitmeden kendi hikayesini anlatmaya koyuluyordu. Halit yan masadaki mırıltılı konuşmalara kulağını verdi.

Peki, daha sonra onu hiç aramadınız mı? Böylesi bir aşk nasıl bir anda biter? Buna nasıl izin verebilirsiniz?

Yaşlı adamın puslu, soluk kahverengi gözleri daldı. Yerde duvara dayadığı kemanı eline alırken,

- Mübadele vardı. Hükümet kanunu bu. Asırlardır iç içe yaşamıştık. Dedelerimizin dedeleri burada beraber yemiş içmişler. Bir gün geldi burdaki tüm yunanlılar oraya, ordaki tüm türkler buraya dendi. O akşam onu son görüşüm oldu.

Onun kemanını eline aldığını gören garson aceleyle teypteki kasetin sesini kapadı. Anlaşılan yaşlı adam buranın eski gediklilerindendi. Kemanın yayı tellerin üzerinde hafif dalgaya tutulmuş tekne gibi gidip geliyordu. İnce, derinlerden gelen yorgun bir erkek sesi, kemanın tiz sesi ile ağır ağır dans ediyordu.

Güün geliir de beeniii,
unutuuursuu-un..
unutuursuu-un demiiştin,
ne ben seni unutabiildiim,
ne şu derdi kalbimden atabii-ildiim

Yay keman tellerinde son kez gidip geldi. Genç kız derin bir iç çekti.

Sizi sık sık ziyaret etmemde bir sakınca yok değil mi Sadri amca? Helen'le ilgil bazı bilgiler edinmeye çalışacağım, en küçük bilgide sizi mutlaka haberdar edeceğim, tamam mı?

Yaşlı adam gülümser gibi oldu. Sonra, cüssesinden, durgun duruşundan hiç beklenmeyen bir gümbürtü ile gülmeye başladı.

- Aman kızım, aman ha, yaşıyorsa şimdi çirkin bir nine olmuş, toruna torbaya karışmıştır. Hele beni bu halimle, kel kafalı titrek ihtiyarı bir görse, iyiki gitmişim der, bir de göbek atar.

Gülerken tüm vücudu nöbete yakalanmış gibi titriyordu. Gülmekten kaskatı kesilen yaşlı adam eliyle yüzünü kapatıp bir anda boğuk hıçkırıklara gömüldü. Genç kız bir eliyle kemanı alırken diğer eliyle yaşlı adamın koluna girdi;

Hadi Sadri amca, lütfen... bak seninle keman çaldığın sokağa kadar geleceğim şimdi. Bir hafta sonra geldiğimde yine seni orada ziyaret edeceğim, anlaştık mı?

Halit, Selda'larla çiçek pasajından çıktığında vakit çoktan akşam olmuştu. Bütün günü gayet iyi idare etmişti. Şimdi geriye geceyarısı ve sabahlayacağı yer bulma sorunu kalıyordu. Halit bu geceyi buralarda atlatıp takip sorununu çözdükten sonra arkadaşlarını bulmak istiyordu. Aslında mekan olarak en tehlikeli yeri seçmişti. En fazla gözönünde olan semtlerden biriydi İstiklal caddesi. Ama şu durumda onu takip edenler de tam da böyle düşüneceklerdi. Göze batan bir yerde dolaşmaz diye tahmin edecekleri için Halit bu mekanın curcunasında bir bakıma gizlenmiş olacaktı.

Selda ve Nezihi denen kasıntılı adamdan ayrıldıktan sonra İstiklal caddesinden yukarı Taksim meydanına doğru yürüdü. Derin bir nefes aldı. Günü doldurmuştu ama başı ağrımıştı onlara ayak uydurmaktan.Cadde insan kaynıyordu. Ters yönlere bir sürü insan gidiyordu. Gitgide kalabalık artıyordu. 'İstanbul'un yarısı burada mı ne?' Artan kalabalık gündüz gördüğü çehrelerden biraz daha farklıydı. Kimi sokak başlarından pank'çılar kazıttıkları kafalarında bir parça bıraktıkları ibiğe benzeyen renk renk saçlarıyla bekleşirken, kimi sokak başlarını da bol pantalonları, uzun saçları, eski ve askeri renkli tişörtleri ile metalci bir grup tutmuştu. Neredeyse her sokak başının bir sahibi vardı. En azından Halit'in anlamlandırdığı buydu. Meydana çıktığında arı kovanının biraz dışına çıktığı için sevinçliydi. Bu meydanda nice 1 Mayıslar geçmişti. Kanlı 1 Mayıs bu meydanda olmuştu. Taksim her kesimin ev sahipliğini yapan Mevlana gibiydi. Meydanda bir tur attıktan sonra tekrar vızıldayan kovana dönmek için cadde başına yöneldi.

Şimdi diyorsunuz ki Beyoğlu'nu nalat dedik de birader, bu kadar uzat ta uzat demedik. İyi de ben daha bir şey anlatmadım ki. Eğer esaslı bir Beyoğlu öyküsü anlatacak olsam yazı dizisi olur, roman olur, olur da olur. Öykü uzamasın diye ayrıntıları bile anlatmıyorum. Bu arada demli bir çay koymuşum cam fincanda kendime... oturduğum yerden sizin gözleriniz kısık, yarı kızgın alaycı bakışlarınızı seyretmenin keyfini çıkarıyorum. Nasıl olsa beni göremiyorsunuz. Aslında yazarınızı merak ettiğiniz adım gibi biliyorum. Ama yağma yok. Hiç değilse burada bir üstünlüğü ele geçirmişken kolay kolay bırakmaya hiç niyetim yok. Bir sır olup, gözünüzde büyütülmek, bir yazar için en yüce nimetlerdendir, bunu dikkate alırsınız herhalde. Öykünün bundan sonrasını okuyup okumama tercihi de size kalmış. Burnu bu kadar havada birinin öyküsünü okumam derseniz onu da siz bilirsiniz!

Gündüz Selda ile gezerken gözüne takılan bir cafe vardı. Üniversite öğrencisi tipli birkaç genci oraya girerken görmüştü. Aklı başında iki üç insan görme umuduyla oraya doğru yürüdü. Mavi Martı Cafe. Geniş mermer merdivenlerden yukarı, ikinci

kata çıktı. İçerden ince bir bağlama sesi geliyordu. İlk anda yoğun sigara dumanı altından, dışarıya yankılanan bağlama sesini yanıltırcasına masalarda Okey, Batak, King oynandığını görünce hayal kırıklığına uğradı. İçerdekiler kapıdan girene şöyle bir göz ucuyla bakıyorlar, tanımadıklarına kanaat getirdikten sonra tekrar önlerindeki oyuna dönüyorlardı. Kesik kesik duyulan bağlama sesi, uzanan koridorun sonuna doğru çekti Halit'i. Oyun oynanmayan tek yer bu koridor sonundaki bağlama çalınan şark köşesiydi.

Bir süre bağlama çalan genci dinledi. Odanın duvarları yazılarla doluydu. Buraya uğrayan herkes birşeyler yazıp gitmiş gibiydi. Marks'ın kapitalinden başlayıp, aşkın kaderine kahıra kadar uzayan ilginç deyişler, düşünceler bu duvar aracılığıyla başkalarına iletilmek istenmişti. Üzerinde oturduğu halı kilim bayağı eski bir el işine benziyordu. Eliyle sıvazladı. Genç bir kızla bir erkek gelip oturdular yanına. Tavla ile çay getirdi arkalarından gelen bir başka genç. Tavla şakırtısı, Okey oynayanların gürültüsü, ince bağlama sesinin karıştığı insan uğultusu gittikçe yükseliyordu. Kendini bir mikserin içine püre yapılmak üzere atılmış patatese benzetti. Mikserin içinde eziliyor, dönüyor, yoğruluyordu. Midesi bulandı. Merdivenlerden koşarak indi, sokağın köşesine geldiğinde midesinde ne varsa boşalttı. Alnında biriken ter damlaları yanağına doğru süzüldü. Sanki içinde bir ateş topu vardı dışarı çıkmak isteyen. Derin derin nefes aldı.Cebinden çıkardığı mendille yüzünü sildikten sonra aceleyle sokaktan çıktı. Yan sokağa vardığında durdu. Sokakta iki karartı bir köşede ateş yakmış başında öylece oturuyordu. Karartılardan biri Halit'e doğru yaklaşıp kırk yıllık arkadaşını görmüşcesine sokuldu;

- bir adam geldi
Şiyah saçlı, uzun boylu
Onu bekledi,
Oysa hiç gelmeyecek
giden gitti
gelmez geri
siyah saçlı, kara gözlü bir adam

Karartı şiirini bitirdikten sonra bir elini Halit'in omzuna attı.

- Abi, yolsuzum bir sigara parası at be abi.

Halit adama bir süre bakıp, cevap vermeden hızlı adımlarla yönünü Kabataş'a çevirip ara sokaklardan yokuş aşağıya doğru yürüdü. Bir şekilde sahil'e ulaşacağını biliyordu. Ana caddeye indiğinde denizden gelen rüzgar solgun yüzünü canlandırdı. Caddeden geçip yüzyıllık çınar ağaçlarının ev sahipliğini yaptığı gezi parkına ulaştı. Başını kaldırıp gökyüzüne baktı.Altında durduğu çınarın dalları gözyüzünde yıldızlarla koyun koyunaydı sanki. Eğilip ayakkabılarını çıkardı... ayakları nemli toprağa değdiğinde soğuk bir ürperti hissetti. Ağacın geniş damarlı kökleri toprak üstünden 2-3 metre ilerliyordu. Çınarın yanlara doğru uzanan iki dolgun damarlı kökü, kollarını açan şevkatli bir anneyi andırıyordu. Gidip kolların arasına uzandı. Önce kollara sarıldı, sonra üşüyüp bacaklarını karnına doğru çekti, gözleri kapandı.

Karmaşık bir düşün içindeydi. Sesler yanıbaşından geliyor gibiydi. 13-14 yaşlarında oğlan sesleri.

- Eve mi gidicen, hastir çok gidersin... oğlum sen buraya alışmışsın, gitsende aynı gün götüne bakarak geri dönersin.

Yok oğlum, kesin gidicem. Anamı özledim, evimi, sokağımızı özledim. Bizim oralar başkadır, burası gibi boktan değil. Ayakkabı boyarım yine o herife muhtaç etmem anamı.

- Lan ben senin yerinde olsam ölürümde gitmem... neyse... söylemedi deme sonra... hadi çek son kez.

Elindeki çıfıt çaputu uzattı. Diğer oğlan çaputu alıp burnuna gömdü, uzun uzun kokladı.

Gözlerini araladığında oğlanların az ötesindeki banktan ona doğru baktıklarını gördü.

-Abi iyi çekmişsin ha. Ayakkabılarını mı çaldılar? Şuna bak lan, ehe, ehe... (muzipçe gülüyordu oğlan)

Yok lan. Bu içiciye benzemiyor. Kaçaktır kaçak. Hırsız olmasın.

- Hüüop... sana diyoz, kalkta yaylan... burası bizim.

İki oğlan ellerinde salladıkları sopalarla, temkinli, bankın arkasından bakıyorlardı. Halit yavaşça doğrulup, saatine baktı, sabah olmak üzereydi. Ortalık yarı aydınlık olmuştu. Oğlanlar bankın arkasından Halit'in hareketlerini izliyorlardı. Sessizce Halit'in doğrulmasını, ayakkabılarını giymesini, hiçbir şey demeden deniz otobüsüne doğru yürümesini seyrettiler.

Saat dokuza yaklaştığında bekleme salonu tıklım tıklım insanla dolmuştu. Poşet poşet yiyecekler, giysiler, koliler. Bir yanda sessizce ağlayanlar, tedirgin gözlerle bekleme salonundaki televizyondan sabah haberlerini izleyenler, depremle ilgili son durumu öğrenmeye çalışanlar, yakınlarından hâlâ haber alamayan İstanbul'lular, Yalova'ya gidecek deniz otobüsünü bekliyorlardı. İnsan kalabalığı, en önde bir köşeye oturan Halit'i saklıyordu bilmeden. Deniz otobüsü hareketlendiğinde insan uğultusu kesilmiş, martı çığlıkları yükselmeye başlamıştı denizden sahile.

Amatör Tiyatrolar Çevresi (ATÇ) Halk Tiyatrosu
ve Dario Fo Seminerleri

METİN BALAY'LA HALK TİYATROSU ÜZERİNE/2

(İnsancıl Atölyesi-14 Kasım 1999)

Halk tiyatrosunda Herakles'le başlayan böyle boşuboşuna böbürlenen bir savaşçı tipi vardır. Ordan Commedia dell'arte'de Capitano'ya geçiyor, ondan sonra da aptal polis tiplemesiyle günümüz Türk filmlerinin içine kadar geliyor. Hatta Commedia dell'arte'de bunun çeşitleri var. Mesela Kapitano Speventozo (korkak olan), Kapitano Teribile (korkunç olan). Mesela bir asker var hem böbürleniyor, hem çok korkuyor. Öbürü de tam tersine, dehşet saçıyor, habire kükrüyor. Bundan bir komedi çıkıyor. Halk tiyatrosunun aykırı bakış açısı, gündelik yaşamdan bahsetmesi, kutsal olan herşeyle alay etmesi dışında en büyük özelliği yazıya geçirilmemiş olması. Yani halk tiyatrosunda, hadi ben bir metin yazayım da, oynayalım yok. Oyunların sağlam bir yapısı var. Bunu kim buluyor. Mesela bu öyküde kim var. Bir genç kız, bir delikanlı, bir de çöpçatan kadın var. Şimdi önce delikanlı çöpçatan kadınla buluşacak şu kızı bana ayarlasana diyecek. Sonra buna karşılık kız naz yapacak falan. Ana öykü bu. Bunun üzerine o para verecek, o kabul edecek ya da etmeyecek. Sonra da hiç öyle birisi değilmiş gibi olayı kıza tezgahlamaya çalışacak. Kızı gaza getirecek, çocukla buluşmasını sağlayacak. Ve bu buluşmada ikisi başbaşa kalacak. Esas olarak delikanlıyla çöpçatanın bir sahnesi, çöpçatanla genç kızın bir sahnesi ve delikanlıyla kızın bir sahnesi var.

Halk tiyatrosunun bütün oyunlarında böyle örgüler var. Bunu biri oturup yazmıyor. Sen oturuyorsun etrafta gördüğün şeylerden ya da daha önceki edebiyat örneklerinden varsa kendine bir şeyler yazıyorsun. Ben de delikanlıyla ilgili bir şeyler yazıyorum. Sen de genç kızı yazıyorsun. Bu minval üzere ben geleceğim, sen kabul etmek istemeyeceksin, ben seni ikna etmeye çalışacağım. Önce seni korkutacağım sonra para vereceğim. Bunun üzerine sen parayı görünce kabul edeceksin. Ve beni göndereceksin. Sen önce utanacaksın ama aslında istiyorsundur. Bunu anlayacağız sonunda. En nihayet seni ikna edebilmek için bir numara yapacak. Ama hangi numarayı yapacak, ben parayı nerede çıkarıp vereceğim, hangi sözlerle vereceğim parayı, bilmiyoruz. İşte bunu sahneye çıktığımızda görüyoruz. Halk tiyatrosunda doğaçlama dediğimiz şey bu. Buna "önceden tasarlanmış doğaçlama" diyor İtalyan tiyatro adamı Dario Fo. Önceden nasıl tasarlanıyor? Hedefi belli, şablonu belli bu şablon içerisinde nasıl ilerleneceğinin herşeyi belli ama bunu hangi sözlerle, hangi davranışlarla, hangi mizasenlerle yapacağız orası artık bizim kendi oyunculuk hünerimize kalmış.

Halk tiyatrosu oyuncunun tiyatrosudur demekle bunu kastediyoruz. Çünkü bunu bir oyuncunun yapabilmesi için olağanüstü bir dramaturjik bilince sahip olması lazım. Karşısındaki ile tam bir ekip halinde oynuyor olması lazım ki boşa düşmesin. Bunun ötesinde edebiyatçı olması lazım. Çünkü kendine replik yazacak.

Commedie dell'arte'ye Isabella tipini kazandıran Isabella Andreini'nin kendisi Polonya Akademisi'ne kabul edilmiş. Sokaktan gelen bir kadın yazdığı şeylerle iyi bir edebiyatçı olduğunu kabul ettirmiş ve Polonya Akademisi'ne entellektüellerin arasına girmiş. Ayrıca Polonya Akademisi'ne kabul edilen ilk kadın ünvanını almış. Ve ne yazık ki Fransa turnesinden dönerken Alp dağlarında düşük yapıyor, ölüyor ve orada gömülüyor. Yani düşünün çingene gibi bir şey bu. Dağlarda ölüyor kadın ama Polonya Akademisi'ne kabul ediliyor nasıl bir kalemi varsa. Hayatın o sokaktan gelen deneyimini kalemiyle nasıl bir yerlere götürüyorsa...

Bu açıkladıklarımız tarihsel bir çerçeve oldu ve bir bakıma kategorik bir tanımlamada da bulunmuş olduk. Şimdi bunun ertesinde bizdeki halk tiyatrosundan söz etmek mümkün olabilir ve bağlantılı olarak yavaş yavaş meddaha ve anlatıya gelebiliriz.

Bu ritüelin parçalanması sırasında ilk ortaya çıkan iki biçimin birbirine karşıt biçimler olduğunu

söyledik. Biri Aristoteles'in tanımını "Epos" (Epik şiir) öteside "Dramenon" yani drama dediğimiz şey. Dramenon "hareket halinde anlatılan" demek. Yani bunları kategorik olarak birbirinden ayıran iki şeyi şöyle tarif ediyoruz. Epos'ta (anlatısal olan) şu vardır, "Evvel zaman içinde memleketin birinde, adamın biri... bu nedir? Bir başka zaman dilimi, bir başka mekan, bir başka kişi ya da kişilerden söz ediyoruz.

Buradan Tahsin Yücel'in "Anlatı Yellemleri"nde bahsettiği üç ölçüyü kullanıyoruz. Herhangi bir sanat yapıtının sunuşunu belirleyen üç tane öğe vardır. Yer, zaman ve kişi. Anlatısal olan da bir başka zaman, bir başka yer, bir başka kişi. Şöyle de diyebiliriz, " o zaman, orada, o kişi" anlatan ben varım, algılayan siz ya da sen varsın, ve o var. Ondan ben size bahsediyorum. Ama Dramenon'da bu yok. Dramenon'da ben şimdi karşınıza geçip "Ey Ulu Kadmosoğulları" dediğim zaman burası İ.Ö. 400 ya da 500'ler. Burası Tebai ve ben Kral Oidipus'um. Bu kesin. Ya da "Olmak ya da olmamak" dediğim zaman ben Hamlet'im burası da Danimarka. Bunun hemen kabul ediyoruz. Halbuki "Danimarka diye bir ülke varmış, bu ülkede Elsinore şatosu diye bir yer varmış, burada da Hamlet diye bir kral yaşarmış" dediğim zaman bunu anlatmış oluyorum. "Olmak ya da olmamak" dediğim zaman, o zaman, o mekan ve o kişi hemen karşınıza gelmiş oluyor. Senle ben kalmıyoruz. O zamanı paylaşmış oluyoruz.

Dramatik olanla anlatısal olanı ayıran en temel özellik burda. Bu iki özelliğin Antik Çağ'da birbirinden ayrılmasıyla birlikte ilk ortaya çıkan epik şiirdir. Homeros bunu ve ardından gelenler "Homerosoğulları" diye adlandırırlar. Homeros'un şiirlerini ve benzerlerini okuyan halk ozanları var. Fakat bu iki tür ayrıldıktan sonra birbirlerinden bu kadar uzak durmuyorlar hiçbir zaman. Birbirlerinden hep etkileniyorlar.

Tragedya'nın ilk örneklerine baktığımız da neler görüyoruz. Öncelikle Tragedya'nın ana yapısına bakıyoruz. 5 epizottan oluşuyor. Bu epizoların herbiri dramatik ama araya giren koro parçaları hep anlatı. Hatta epizotların içindeki parçalara da tek tek insanların konuşmalarına baktığımızda da anlatıyı yine görüyoruz. Yani Prometheus zincirlere gerilmiş vaziyette iken "Şimdi söyleyeyim bak, sen nereden geliyorsun" diyor. İyoya'ya nereden geldiğini uzun uzun anlatıyor. Buna karşılık anlatıların içersinde gerek Homeros'ta gerek daha sonra gelen öykücülükte halk hikayelerinin içerisinde de müthiş dramatik unsurların olduğunu görüyoruz. Yani insanların karşılıklı konuştuklarını ve belirli bir anı "ben şimdi burada" gibi anlattığını görüyoruz. Adam kahveye girmiş "merhaba, nasılsınız ahali?" demiş. Ya da bunu bir kenara bırakalım, herhangi bir Nasreddin Hoca fıkrası düşünelim. Burada dramatik olanla anlatısal olanı iç içe nasıl girdiğini çok net görüyoruz. Hoca bir gece evinde yatıyormuş, karısı da yanında. Karısı Hoca'ya "öte git" demiş. Hoca bunun üzerine "yaaa" demiş, kalkmış giyinmiş. Çıkmış yolda yürümeye başlamış. Gitmiş ha gitmiş, gitmiş ha gitmiş. 70-80 km gitmiş. Orada rastladığı arkadaşına "Git sor benim hatuna, daha gideyim mi?" demiş. Bu gözünüzün önüne canlanıyor ve dramatik bir an oluyor. O anı siz hemen orada izliyorsunuz. Buna benzer karşılıklı konuşmaların daha fazla kullanıldığı fıkraları ya da örnekleri çoğaltabilirsiniz. Ama bir de bunun üzerine diyoruz ki "Hoca giyinmiş dışarı çıkmış." Bunu anlatarak gözünüzün önünde canlanmasını sağlıyoruz. Hatta bunda ne yapıyorum "gitmiş ha gitmiş, gitmiş ha gitmiş" deyince bir kere konuşma biçimimle yürüyüş ritmimi iç içe sokmuş oluyorum. Ama bu sayede ben size anlattığımın gözünüzün önünde canlanmasını sağlıyorum. "git sor bakalım" bölümüne geçtiğimizde ise tekrar dramatik duruma geçiyorum. Buradan çıkardığımız sorun şu; dramatik olanla anlatısal olan hem tiyatro metinlerinde (tragedyalar, komedyalar vs.) hem de anlatı metinlerinde (epik şiirde, halk masallarında) hep içiçe geçmiş. Fakat ilkel çağlardan gelen, ritüelden gelen anlatının kökeninde şöyle bir özellik olduğunu görüyoruz. Üç zamanı, üç kişiyi, üç mekanı anlatıyor. Bu henüz daha özel mülkiyete geçişin ilk aşamalarındaki bir beğeniye işaret ediyor.

Dramatik olan ise Dramenon'un tam yerleşmesi bireysel mülkiyetin ortaya çıkmasından sonra Antik Yunan'da net bir şekilde görülüyor. Organik düşünce tarzının ideolojinin temelinin organik yapının oluşturduğu bir aşamaya gelmesiyle birlikte gerçekleşiyor. Organikten şunu kasdediyorum, ritüelin içinde herşey bir bütündü, organiklikten söz edemiyoruz. Bir bütünsellik vardı. Onun içindeki unsurlar parçalandı. Bu parçalanan unsurlar bağımsız gelişmelerini yaptılar fakat ondan sonra aynı bir yap-boz gibi birbirlerini tamamlar hale geldiler. Buna organik bütünlük diyoruz.

İşte dramatik biçimin gelişmesi bu organik bütünlüğünün gerçekleştiği aşamaya denk düşüyor. Yani daha doğrusu en yetkin özel mülkiyetli toplum içerisinde gelişmesi, en yatkın hale gelmesi burayı işaret ediyor. Bu gelişme daha ileriki çağlarda örneğin kapitalist mülkiyete geçişle birlikte başka bir forma bürünüyor. Mesela Ortaçağ Derebeylik düzeninde biz anlatının yeniden önem kazandığını gö-

rüyoruz. Özel mülkiyet var ama henüz daha bireysel mülkiyet gelişmemiş olduğu için anlatı yeniden önem kazanmaya başlıyor.

Bunun bizim kültürümüzle bağlantısı şurada: Bizim kültürümüzde anlatının çok önemli bir yeri var. Biz özel mülkiyeti kendi iç dinamiğiyle icat etmemiş bir toplumuz. Bize özel mülkiyet batıyla olan ilişkilerimiz neticesinde kaçınılmaz olarak girmiş. İlk başta ticaretin özelleşmesi vs. Mesela Osmanlı'da azınlıklar için özel mülkiyet var, Osmanlı tebası için yok. O kapütilasyonlar vasıtasıyla diyelim ki belirli azınlık kesimler özellikle ticaret alanında sadece birtakım haklar değil mülkiyet de edinebiliyor. Ya da azınlıklara toprak mülkiyeti yok. Dolayısıyla Osmanlı'da dahil olmak üzere Selçuklu, daha önceki Orta Asya vs. kesimleri için anlatı çok büyük önem taşıyor. Çünkü özel mülkiyete geçmemiş bir toplum ve binlerce yıl aynı mülkiyet biçimine sahip olduğu için bunun ifade biçimi de anlatı olarak kalıyor. Yine George Thomson'un çok önemli bir cümlesi vardır "Herhangi bir toplum, toplumsal gelişmenin herhangi bir aşamasında gerek olmadığı için tevkif edilmiş olarak kalabilir. Yani daha sonraki bir aşamaya geçmeyebilir." diyor. Bunu özellikle mülkiyet biçimi için söylemiyorum. Birazdan açacağım bunu.

Sanatsal formları ya da üst yapıyı üretim ilişkileri belirliyor. Ama üretim ilişkilerinden daha fazla düşünce biçimine, ideolojiyi, mülkiyet biçimi belirliyor. Nasıl bir toplumsal mülkiyet egemense düşünce biçimi, beğeniler, sanatsal formlar, örgütlenme biçimi, toplumsal tepkisellik ya da tepkisizlik o mülkiyet biçimine göre ortaya çıkıyor. Osmanlı'da ve daha öncesinde hep bu var. Biz kimleri duyuyoruz, mukallidler var. Taklit yaparlar. Karşılaştırdığımızda orta çağ İtalyasında da var.

Bugün Commedia dell'arte'de gördüğümüz Kapitonalar falan taklitler olarak karşımıza çıkıyorlar. Osmanlı hiçbir zaman kendi işleviyle özel mülkiyette bir aşama kaydedemediği için bu taklitler hiçbir zaman Commedia dell'arte'deki gibi organik bir bütün haline gelemiyorlar. Şimdi Commedia dell'arte ile orta oyunu arasında yapısal hiçbir benzerlik yok. Her ikisinde de belli karakteristlik roller var. Bu karakteristlik rollerde bir önceki mülkiyet biçiminin yani toplum adına bir liderin kendi uhdesinde topladığı mülkiyet biçiminin işareti olan anlatıya dayalı toplum düzeninin izin verdiği şey olan, tek tek taklitler var.

Onlarda Kapitano takliti var. Bizde Kavuklu taklidi var. Fakat orası kapitalist ya da bireysel mülkiyete doğru evrildiği için bunlar gayet girift ve organik bir bütün oluşturan oyun haline geliyor. Commedia dell'arte oyununun oyun düzeninde farklılaştırabilirsiniz, bozabilirsiniz. Ama başı, sonu vardır ve belli bir çizgi üzerinde ilerler. Ama mesela ortaoyunundaki Çeşme oyununda Arnavut taklidini çıkarıp, Laz taklidini koysanız hiçbir şey değişmez. Orda üç taklit ya da sekiz taklit yapsanız hiç bir şey fark etmez. Çünkü ortaoyununda olan bir olay yoktur. Kahve oyununda adam gelir bir kahvehane kiralar, kahvehaneye taklitler gelir. Konuşurlar ve giderler. Hatta repliklerini karşılaştırın bütün oyunlarda Lazın gelip söylediği tüm replikler hemen hemen aynıdır. Çok az uslüpta fark vardır. Arnavut öyledir. Beberuhi öyledir. Hepsi öyledir. Ortaoyununda organik bir yapı göremeyiz. Birbirini tamamlayan, başı sonu belli olan bir şey göremeyiz. Bir ilerleme yoktur sadece oyun o taklitlerin ortaya gelmesini ve hünerlerini göstermesini mümkün kılan basit bir zemindir sadece. Fakat mesela Commedia dell'arte'de Pantalone bizim karşımıza bir oyunda genç karısı tarafından boynuzlanan bir herif olarak gelir, öbür oyunda kızını kollamaya çalışan bir baba olarak gelir, bir başka oyunda da genç kızlara sulanan yaşlı bir zampara olarak gelir. Ve herbir oyunun dolantısı ayrıdır. Kendi içinde bütünlüklü bir dolantı vardır. Ona göre kişiler gelir. Onda da şu mümkündür mesela Arlekino'nun yaptığı dolantıyı, Arlekino değil de Kolombina da yapabilir. Bu dolantıda küçük farklılıklara yol açar.

Soru: Peki bu dolantıyı sonra ortaoyunun gelişmeye başladığı dönemde İbiş yaratmıyor mu?

Yanıt: Ama o artık ortaoyunu değil tuluat tiyatrosudur. Tuluat tiyatrosu batı etkisiyle karşılaşmış ortaoyunudur Hatta tuluat tiyatrosu için ortaoyunun perdeye çıkmış halidir derler. Dediğin doğru, çünkü aynı yıllarda özel mülkiyetin Osmanlı toplumunun geri dönülemez bir biçimde girdiği yıllardır. Bir iş seyirci cezbediyorsa orada bir ihtiyaç vardır. Dolayısıyla da düşüncede bir değişik oluşmaya başlamıştır. İdeolojinin temeli olan düşünce yapısında bir değişiklik olmaya başlamıştır. Buna cevap vermek üzere bir şey çıkar ortaya. Bu taklitler niye yan yana geldi Osmanlı'da bu biçime bir bakalım. Çünkü en başta ayrı ayrı duruyorlardı. Sonra yan yana gelmeye başladılar. Siyasi tarihe baktığımızda bu yanyana gelmenin Osmanlı'nın batıyla ilk karşılaşmasına denk düştüğünü görüyoruz. Umberto Eco anlatır ya; Arap alimi çeviriyormuş da, tragedyanın karşılığını bulamamış ve "facia" demiş.

Birşeyin trajik olması için belli toplumsal koşullara sahip olması lazım. Nedir o? Birey olması ve seçme hakkını kullanması, bu seçme hakkını kullandıktan sonra başına gelen kötü şeyleri taşıyabilme olgunluğunu göstermesi trajik olanı yaratıyor,

kabaca. Birey yok ki seçme hakkı olsun, ki ona göre başına bazı kötü şeyler gelsin, o da buna karşılık onurunu korumak için yenilgiyi göze alsın. O zaman bunun karşılığı facia işte. Organik yapısını da görünce bunun kendi hayatında karşılığı olmadığı için bundan etkilenerek yapabildiği tek şey taklitleri böyle yan yana koymak.

Ben buna ideolojiye temel teşkil eden o düşünce yapıları açısından iki şey söylüyorum. Birincisi organik yapı, aynı yap boz gibi birbirine kenetleniyor aksi taktirde bir arada duramıyor. Öbürüne de mozaik yapı diyorum. Yani herşey yanyana geliyor. Mimari açıdan baktığımızda bunun en güzel örneği Topkapı Sarayı. Topkapı Sarayı'nın içine giriniz ve bakınız. Louvre'a girdiğinizde Louvre'un bir bütün olduğunu görürsünüz. Her odası bir koridora açılır. Topkapı Sarayı'nın içinde üç tane köşk var. Yani ihtiyaç duydukça bir şey eklenmiştir ve orda durur. Yani Topkapı Sarayı'nı bir bütün olarak düşenebiliyor musunuz? Bir bütünlüğü yok yani. Bu mozaik yapının en güzel örneklerinden biridir. Çünkü düşünce biçiminin altında yatan şey bu mozaik yapıdır. Yani bir şeyi bir şeyin yanına getirirsin ancak. Ortaoyunu da bunun en güzel örneğidir. Bütün taklitleri getirir yanyana koyar. Beş tanesini yanyana koyar, buna Çeşme oyunu der. Üç tanesini yanyana koyar yine Çeşme oyunu der. Çünkü Laz taklidinin birinci sırada ya da beşinci sırada olmasının hiçbir farkı yoktur. Öykü bir yere ilerlemez çünkü.

Soru: Peki Osmanlı kültüründen çok mülkiyetsizlik İslamiyetin etkisine denk düşer mi? Anadolu da demokrasi geleneği var, milliyetçilik var. Ama Osmanlı'da İslamiyetçilikle gelişen başka bir sistem var.

Yanıt: İslam dininin yapısal özelliği de böyle bir mülkiyetin ürünü. Yani mülkiyet biçimi değişse de onu ne islamiyet ne de başka bir şey durdurabilirdi. George Thomson'a dönersek yine şöyle diyor "Toplumlar bazen gelişme aşamalarının belirli bir noktasında daha başka türlü olmasına gerek olmadığı için tevkif edilmiş olarak kalırlar. Bence Türkler Anadolu öncesi de dahil olmak üzere bu toplum yapısı içinde böyle bir mülkiyet biçimini 600'lerin başından Orhun Yazıtlarından Cumhuriyet'e kadar getirebiliyorlar. Bunun daha farklı olmasına gerek olmuyor.

Az önceki hikayede anlattığım gibi, burda hayvanlarımı otlatıyorum, burası tükendiğinde hop başka bir yere gidiyorum. Bu nasıl geliştiriyor mülkiyet biçimini ve gittiğim yeni yeri ne adına fethediyorum. Bakın Selçuklu, Osmanlı Türkleri'ndeki akıncı zihniyetin temeli budur. Bunu sürdürebiliyor. Her toplumun başlangıç aşamasında böyle bir şey var. Ama Türkler Orta Asya'dan Selçuklular'dan başlayıp Anadolu'ya geldiklerinde, Anadolu'da var diyorsun ama onu kabul etmesi için bir gerek yok. Bunu devam ettirebilir. Viyana kapılarına kadar dayandık diye böbürleniyoruz. Oralara kadar gidiyoruz ama götürdüğümüz şey; Hanedan-ı Osmaniye adına, islam adına oraya el koyuyorum ben ve oranın bütün zenginliklerini padişah alıyor. Bir kısmını uygun gördüğü şekilde milli hazineye, kendi şahsi hazinesine dağıtarak el koyuyor. Orası tükenmeye başladığında, hadi doğuya bir sefer yapalım, İran seferi yapalım vs. Bunu sürdürebiliyor. Bunu sürdürmesinin kötü bir yanı yok. Daha doğrusu tarihsel olaylara iyi oldu, kötü oldu diye bakmamak lazım.

Osmanlı da bu noktada tevkif edilmiş olarak kalıyor. Bu o zaman neyi geliştiriyor biliyor musunuz? Organik yapıya doğru ilerleyemiyor ama o mozaik yapıda ayrıntıyı geliştiriyor. Hiçbir zaman bir resim kompozisyonuna varmıyor ama olağanüstü minyatürler yapıyor. Müzikte hiçbir zaman çok sesli müziğe geçmiyor ama çok sesli müziğin bilmediği çeyrek notaları (koma) çıkarıyor. Armoniyi geliştirmiyor, melodi zenginliğini geliştiriyor. Hiçbir zaman, bir oyun da organik bir yapı oluşturmuyor ama taklitlerin inceliğiyle ayrıntılarıyla olağanüstü bir zenginlik yaratıyor. Fakat buna rağmen bu mülkiyet biçiminin kendine ana ifade ediş biçiminin ve ana harf kaynağının, eğlendirme biçiminin insanlara haz verdiği şey anlatım oluyor. O yüzden Meddahlar en büyük primleri yapıyorlar. Mesela diyorlar ki ortaoyunu kent oyunudur. Tamam köyseyirlik oyunları bereket törenlerinin devamı olarak sürüyor. Kentlerde de ortaoyunu çıkıyor ama köylerde de kentlerde de heryerde öykü anlatıcılar dehşet tutuluyor. Saz şairleri heryerde sazlı ya da sözlü öyküler anlatıyorlar. Battal Gazi'nin, Dedem Korkut'un öykülerini anlatıyorlar. Bunun etkileri günümüz tiyatrosuna kadar gelir. Mesela hiç düşündünüz mü, en profesyonel en iyi dediğimiz oyun yazarları bile yazarken oyuna muhakkak anlatıcı koyarlar. Bizdeki oyunlarda ne çok anlatıcı vardır. Çünkü biz hep anlatmak ihtiyacındayız. Yani biz bir durumu "Ben şimdi burada" etkinliğiyle anlatmanın yeterli olmadığını düşünüyoruz. Ya da bunu beceremiyoruz daha.

Bir mesaj vereceksek seyirciye biz bunu belli bir durum aracılığıyla kişilere "Ben şimdi burada" halinde anlatmakla yetinemeyip yine onun üzerini anlatıcıyı da çıkartıp söylettiriyoruz. Yani yazar olarak böyle hissediyoruz. Seyirci olarak da böyle bir talebimiz oluyor. Tarihin ortaya koyduğu bu gerçeklere karşı herhangi bir ahlaki değerle yaklaşmamak lazım. Bu organik yapıya geçmenin, müzikte armoni-

yi keşfetmenin, Louvre gibi bir müze yapmanın artıları da var eksileri de var. Çünkü melodi zenginliği o kadar yakalayamıyor onları, ayrıntı zenginliği o kadar yok. Bizde var o ayrıntı zenginliği. Yani bir kanun taksimi dinlediğimizde içiniz gidiyor. Günümüzde de anlatı bize hitap eden şeylerden bir tanesi.

Türk öykücülüğü çok gelişmiştir. Şiir olağanüstü gelişmiştir ama oyun yazarlığı o kadar gelişmemiştir. Roman mesela. Romanda bir organik yapı gerektirir. Balzac roman yazdığı sıralarda bizde romanın R'si yok. Bütün formların gelişmesi mülkiyet biçimiyle oluyor. Şimdi işin oyunculuk kısmına gelirsek, anlatı oyunculuğunun kendine has bir dramaturjisi, kendine has bir sunuşu var.

Bunun temelini şöyle gösterebiliyoruz. Diyoruz ki, başlangıçta öyküyü anlatacak olan en klasik biçimde de olsa geliyor seyircinin önüne bir girizgah yapıyor. Girizgahın hedefi şu "ben oyuncuyum, sen seyircisin" ya da seyirci için ifade edelim, "ben seyirciyim sen oyuncusun hadi bana göster hünerini" kalıbından seyirciyi çıkartmak. O anın paylaşılan bir şey olduğunu göstermek. Bunun için Meddah geçip bir kahvenin köşesine oturduğunda bir kahve söylüyor kendine. Oradakilerle bir selamlaşıyor, hazırlanıyor yani. Asasını koyuyor, mendilini çıkarıp ortaya koyuyor. Ortamı hazırlıyor. Bu ortamı hazırlamaktan kastettiğimiz ara cümle şu, "ben oyuncuyum, sen seyircisin" kalıbını ortadan kaldırmak. Şimdi bir şey paylaşacağız burda. Ama bu girizgah çok zor bir şey. Seyirciyi öyle bir tava getirmen gerekiyor ki, öyle kıskıvrak bir zeka, öyle bir ustalık gerekiyor ki hakikaten onunla paylaşırken, paylaşırken hop diye birdenbire gireceksin. Ben bunu daha önce anlatırken okulda şöyle bir örnek vermiştim. Tam tatile çıkılacak haftaydı. Derse başlayacağız herkeste tatil atmosferi var. Hep birlikte tatile nereye gidileceği hakkında konuşuyoruz. Bir tanesi İzmir'e gideceğini söyledi. Konuşmaya başladık. "Benim için Kordon'da bira iç çok güzel olur" dedim ve devam ettim "Bende Dikili'de mangal yapmıştım. İşte soğanı koyacaksın, mangalı şöyle yakacaksın. İşte her mevsimin kendine göre güzelliği vardır. Yaz gecelerinde güneş batarken şöyle buzlu bir cintonik şöyle gider" diye uzatıyorum ben muhabbeti. Tam damardan işlerken, "Sonbaharda da çok hoş olur İzmir, Ekim de bir güzeldir, Kasım bir güzeldir ve Kasım ayının ilk günlerinde Petrişçevo'da Vereiaye şehrinde bir kızı astılar diye girdim ben Tanya'ya. Önce anlamadılar fakat onuncu satırda falan "Ha bu adam oynamaya başladı"yı anladılar.

İşte girizgah böyle bir şey. Yani orayı bir anda paylaşılabilen bir mekan haline getireceksiniz. Bunu 5000 kişiyle nasıl yapacaksın. Mesela Dario Fo'dan örnek vereyim. Adam fuayede bekliyor. Seyirci içeri girerken kapıda "hoşgeldiniz" diyerek herkesle selamlaşıyor, konuşuyor. Derken salona giriyor, daha sonra yavaş yavaş sahneye geçiyor. Yaka mikrofonu olduğu için geç kalanlara sataşıyor. "Nerede kaldın ama bak şurda boş yer var" diyerek arkalara seslenebiliyor. Onları oturturken hop ilk şarkıya giriyor. İlk şarkısının bittiğini ben ışıkçıya seslenip "Hey Aldo ışıkları söndürde masraf olmasın" dediğinde fark ettim. Salonun ışıkları dahi sönmemişti. Hiçbir dekor yok, bir asa dahi yok. Yani bu da yapılıyor.

Girizgahdan sonra genellikle her anlatıda anlatımın pekişmesi için üç tekrar yapılır. Üç tekrar kuralı diyorum ben buna. Size bir fıkradan örnek vereyim. Şimdi adamın bir tanesi hayvan satılan bir mağazaya gidiyor, papağan almak için. Bir bakıyor çok güzel bir kafes ve içinde çok yakışıklı bir papağan. Kafesin üzerinde 25 milyon yazıyor. Hemen soruyor "bu niye 25 milyon" diye. Adam da "çünkü o İngilizce ve Türkçe biliyor" diyor. Geçiyor ikinci kafese. Onun içinde de yakışıklı bir kuş var. Üstünde 50 milyon yazıyor. "Bu niye 50 milyon" diyor. Adam "Valla o İngilizce, Türkçe, Fransızca biliyor" diyor. Geçiyor 3. kuşun üstünde 100 milyon yazıyor. "Bu niye 100 milyon" diyor. Adam "Valla o İngilizce, Fransızca, Türkçe, İtalyanca, Almanca biliyor ve bir de telefonlara cevap veriyor" diyor. Bir bakıyor arkada kocaman bir kafes içinde de tüyleri dökülmüş uyuz bir kuş duruyor. Gidiyor ona bir bakıyor 500 milyon yazıyor. "Bu ne dil biliyor?" diyor. Adam "Onun ne dil bildiğini bilmiyoruz ama bunların hepsi ona hocam diyorlar" diyor.

Bu örnek anlatının tüm öğelerini taşıyor içinde. Buna uygun bir girizgah yaptığınızı düşünün. Giriyorum üç tekrar yapıyorum. Birincisinde daha fazla tarif ediyorum, ikincisinde biraz daha az tarif ediyorum çünkü artık sizin beyniniz çalışıyor üçünüsünde artık "o da yakışıklı bir kuş" deyip geçiyorum. Ve sonunda da kişileştirme yapıyorum. Kişileştirmeyi de ayrıntı yapabilirim. Mesela dükkan sahibini bir lehçe ile konuşabilirim. Ama ben onu ima edince bile anlıyorsunuz. "Ne biliyormuş" diye soruyorum, o da bana cevap veriyor. Burda bir şey var. Seyircinin kafasında çok marifetli bir kamera var. Bu kamera herşeyi yapıyor. Ben jestlerimle, vücudumun duruşlarıyla, yönelişlerimle o kameraya hükmediyorum. "Bu ne biliyor?" diye soruyorum. Bunu böyle sorduğumda adam bana sırtı dönük "Valla beyin ne bileyim" diyor. Ama ben bunu adamın yerine geçip yapmıyorum da. İkisini birden bur-

da olduğum yerde yapıyorum. Ya da ben bu kameraya şöyle hükmedebilirim. "Küçücük bir pire varmış, ayakları varmış, 1,2,3,4,5" dediğimde hemen siz buraya zum yapıyorsunuz. Ve pirenin bacaklarını görüyorsunuz burda. Ve ben bunları söylerken benim vücudumu hiç görmüyorsunuz. Ama ben ellerimi açtığımda yani sözümü ve davranışlarımı birdenbire beni boy plana almaya başlıyorsunuz. Anlatımda bu kameranın çok büyük bir rolü var. Jestle sözün bir uyumu. Az önce anlattığım üç tekrar, giderek hızlanan tekrar ve sonucun birdenbire ortaya çıkması dramaturjik özellikler. "Orada bir kuş varmış, uyuz, saçı dökülmüş" dediğimde hemen gözünüzün önüne geliyor bunlar. Hiçbirşey yapmıyorum aslında. Onun karşısındaki kendi tepkimi ama onu anımsatacak tarzda ipucu verecek, ima edecek tarzda yapınca birdenbire geliyor. Bunun bir noktası da şurdan kaynaklanıyor, benim gözümün önünde bir resim var. Bu resim ben hareket ettiğimde benim jestime benim sesimin tonuna rastlıyor. Bu resim aynısı değil ama bir gerçeklik taşıdığı için sizin kafanızda bir gerçeklik yaratıyor.

Bu aslında oyunculuğun esası. Her oyunculuğun esası burda. Yani dramatik, epik ne oynarsanız oynayın kafanızda bir resim olacak. O yüzden anlatı oyunculuğu bütün bu oyunculuk tarzlarının temelini oluşturuyor. En basitinden bir masal tekerlemesini aldığınızda o hayali şeyler vardır ya "Ordan kaydım, kaydım, uçtum, Üsküdar'ı geçtim..." Bunların hepsi zaman ve mekan kurar. Bunu jest ve sözün uyumuyla kuruyor ya da uyumsuzluğuyla.

Bu düz anlatım. Birden kişileştirmeye, karşılıklı kişileri konuşturmaya girdiğinizde onlara kişisel konuşma özellikleri veriyorsunuz. Karşınıza mükemmel bir gösteri çıkıyor. Bakın bir fıkra anlattığım halde ve bu bildiğiniz duyduğunuz bir fıkra olmasına rağmen benden dinlediğiniz bir fıkra olduğu halde üstelik sadece nezaketten gülmediniz herhalde. Yani bunun ötesinde benden bir daha dinliyor ki ben oyuncu değilim. Düşünün peki ne oluyor da böyle oluyor. İşte biz hepimiz hala anlatı dinlemekten zevk alıyoruz. Hele bir de bu tarz da kurgulanırsa...

Buyrun bakın Nazım Hikmet'in "Memleketimden İnsan Manzaraları" tamamen böyledir. Pekçok Türk şiiri böyledir. Şiir onların ötesinde anlatı değeri taşır.

Soru: Şiir de, edebiyatta bu böyle. Peki gösterime geldiğinde niye azalıyor. Yani batılılaşmanın etkisiyle mi azalıyor bu anlatı geleneği?

Yanıt: Aslında çok azalmıyor, başka biçimlere dönüşüyor. Dramatik biçimi gösterebilmek için uğraşıyoruz, sahne yazıyoruz fakat ister istemez çevirip kağıdı anlatıcı yazıyoruz. Ya da şöyle oluyor; biri geliyor sahneye uzun uzun birşeyler anlatıyor. Biz onu canlandırmak yerine anlatmayı tercih ediyoruz. Bunları yargılamamak lazım. Ulusal beğeni denilebilecek bir şey varsa o da böyle birşeydir. Ama az önce anlattığım bunun mülkiyet biçimiyle olan bağlantısını da gözönünde bulundurun. Burdan yola çıkarak, yazacağımız oyunlardan bundan yararlanmamız gerekiyor. Bu çok zengin bir malzeme. Batı kültüründe öyle bir noktaya geldik ki sinema aracılığıyla "ben, şimdi burda"yı adam öyle bir kurguluyor ki seni bilgisayarın içine sokuyor. Seni uçuruyor. Hayal edemeyeceğin imajlara seni maruz bırakıyor. Ve dolayısıyla beynini dumura uğratıyor aslında. Hiçbir şekilde düş kurma şansın olmuyor. Ama anlatının şöyle bir üstünlüğü var. Hani seyirciyi oyuna katmak diyoruz ya, seyirciyi oyuna katmanın en dik alası bu. Çünkü seyirci bu oyuna düş gücüyle katılıyor. Ben elimle bir jest yaptığımda, ya da "Uyuz bir kuş var" dediğimde benim kafamda bir resim var ama sizin kafanızda da bir resim var. Bu resmi siz yaratıyorsunuz. İzleyici bu yaratıcılığıyla oyuna katılmış oluyor. En önemli tarafı bu. Bunu ben söylemiyorum tabii. Dario Fo bu konuda şöyle diyor "Teknolojik terörizmle ancak böyle mücadele edebiliriz" O yüzden hiçbir dekor kullanmıyor. Hiçbir aksesuar kullanmıyor. Bir Meddah yalınlığıyla çağımıza dair yeni öyküler anlatıyor. Hatta eski çağ öykülerini çağımızın bakış açısıyla anlatıyor.

Soru: Bu üç tekrar dediğimiz olayı bir saat içine nasıl yapıyoruz peki?

Yanıt: Şimdi hedefine doğru ilerlerken üç tane kritik nokta koyuyorsun. Kritik noktada aynı şey üç defa oluyor. Ama bunu tırmandırarak yaptırıyorsun. Üç tekrar kuralı dramatik metinlerde de vardır. Mesela ben senin amcamınoğlu olduğunu sahnede birkez söylersem yetmez. Bunu oyunun üç ayrı yerinde üç kez söylemem lazım ki bu pekişsin. Bu genel algı biçimine dair bir şey. "Ne haber amacaoğlu" derim bir yerde mesela. Başka bir yerde sen "ya amcam nasıl" dersin. Bir başka bir yerde vesileyle birkez daha bunu anarım ki bu gerçeklik önemli bir gerçeklikse, altını çizmek istediğim birşeyse bunu üç değişik şekilde, üç değişik durumda ifade ederim ki seyircide kalsın diye. Ama öbür bahsettiğim üç tekrarda dramatik bir süreçten bahsediyorum. Ben şimdi yine üç tekrar yapıyorum, en sonunda lafı tam tersi yakışıklı olmayan bir kuşa getirecem ve bir espiri patlatacağım.

Soru: Şimdi bu parçalara dönersek yine, bu parçaların kurgu içerisine çok iyi yerleştirilmesi gerekiyor.

Yanıt: Çok doğru. İşte buna anlatım oyunculuğunun dramaturjisi diyoruz. O dramaturjiyi yaparken esas itibariyle bir tek ölçütümüz var, seyircinin kafasındaki o kameraya hükmederken akışkanlığı sağlamak. Bir filmde bunu yapıyor aslında. Fakat bir sinema filmiyle anlatıcının tek farkı şurada: öykü anlatıcısı bunu sadece ima ediyor ve seyircinin kendi beyniyle buna katılmasını sağlıyor. Dolayısıyla çok etkin bir seyirci yaratıyor.

Soru: Sınırlandırmıyor yani.

Yanıt: Sınırlandırmadığı gibi provake ediyor, düşündürüyor. Tiyatroda düşündürmek nedir? Cem Yılmaz bununla alay ediyor. Bu alayının altında haklı bir neden var. Yani "ben tiyatroya gidicem hem eğlenicem hem düşünücem. Ne yani ben çıkayım mı?" gibi şeyler yapıyor. Bu alayın altında çok şey var. Hiç kimse 'Aman çok eğlendim, şimdi de biraz düşüneyim' demez. Seyircinin düşünce gücüyle bir tiyatro yapıtına katılması böyle oluyor. Öteki türlü düşünce ayrı. Şimdi tiyatro oyununun tiyatro oyunu dışındaki işlevleriyle ilgili bir düşünme biçime var. Propagandanın, ajitasyonun tiyatro oyununa ihtiyacı vardır ama tiyatro oyununun tiyatro oyunu olması için ajitasyona ya da propagandaya ihtiyacı yoktur. Onun işlevi budur. Seyirciyi düşündürerek oyuna katmak bunun gibi birşeydir. Seyircinin düşgücünü harekete geçirmektir. Düşgücünü harekete geçirebilirseniz ve sadece ve sadece onu harekete geçirebilirseniz o seyirci belki daha sonra sizin ajitasyon ya da propagandayla katkıda bulunmak istediğiniz şeyleri de kendiliğinden düşünebilir. Belki düşünmeyecektir ama düşünecektir. Beynini böyle kullanmanın hazzını vermektir seyirciye aslolan. Beyninini bu tarzda kullanmanın hazzını edindi mi, üretici biçimde kullanmanın hazzıdır bu ki bundan başka türlü de yararlanır. Yani bu 3 rakamının ve benzer rakamların büyüsel gücü denilen şeyler aslında insanın genlerine insanın yaşamı tarafından döşenmiş rakamlar bir anlamda.

Mesela bir sanat yapıtında 3 tane bölüm görüyoruz. Giriş gelişme sonuç. Tabiatta da bir üçlü yapı görüyoruz. Dörtlü değildir bakın dördüncüsü gene birincisidir. Doğum, yaşam, ölüm. Senin işine yarıyor. Yani bir atmosfer hazırlamaya, birşey hazırlamaya. Anlatıda da bu işe yarıyor ama anlatı ortamının serilmesine yarıyor. O anlatı ortamının serilmesinin esası da "Ben seyirciyim. Sen oyuncusun hadi bana hünerini göster" kalıbının ortadan kaldırılması. Bu kaldırıldığında ancak anlatı iletişimi gerçekleşmeye başlıyor. O yüzden anlatıdaki girizgahın diğer dramatik oyunlarda kullanılan girizgahdan esas farkı burada. Yani onun hedefi çok belli. O doğrudan doğruya bu iletişim ortamını kurmak için ortaya konmuş birşey. Yoksa atmosferi yaratmaya yönelik değil. O yüzden de mesela masalların girizgahları saçmasapan şeyler. Onlar "biz burda eğleniyoruz ha" havasını yaratmak için.

Acaba anlatıdan bu kadar keyif almamız bir ilkelliğe mi işaret ediyor, bir gelişmemişliğe mi işaret ediyor. Daha gelişkin insanlar organik yapılardan haz alıyorlar da, daha az gelişmiş kültürler anlatıdan mı zevk alıyorlar biraz buna değinelim. Şimdi bu konu çok uzayabilir ama şuralardan bakılmasını öneriyorum. İddia etmiyorum sadece öneriyorum. Organik yapıların en mükemmel şekli sinemada karşımıza geliyor. Ve ne dedik biz kendimizi bizim düşlemediğimiz şeylere maruz bırakıyoruz. En iyi filmi düşünün. Bir Kieslovski filmi bile bizi bizim düşlemediğimiz görüntülere maruz bırakıyor. O görüntüleri biz düşlemedik. O kadarını düşleyebilir miydik, düşleyemez miydik bilmiyorum ama biz düşlemedik. Bunun en ticari tarafı da Terminatorlere, Matrixlere kadar uzanıyor. Tiyatroda da o kadar mükemmel sahne teknikleri kullanılıyor ki sahneye yağmurlar yağıyor, karlar yağıyor, helikopter iniyor vs. Herşeyi bizim adımıza birileri düşlüyor. Ve onu gerçekleştiriyor orda ve bizde böyle bakıyoruz. İşte burda bence devreye Brecht giriyor. Mesela Brecht buna alternatif olarak mozaik yapıyı öneriyor. Yalnız mozaik yapıyı bir etki oluşturmanın ötesinde "eklem yerleri belli olacak şekilde" diyor. Yani birbirine ekleniş biçimi belli olacak biçimde yanyana getiriniz ki seyirci o parçaları başka türlü düzmeyi de bilir. Çünkü bu o zaman bağımsız birşeydir. Belli zamanla mekanla koşullu bağımsız birşeydir. Ben bunu alır buraya da ekleyebilirim, şuraya da ekleyebilirim. Bu tarzda eklem yerleri belli olacak şekilde olayları kişileri, davranışları, edaları ardarda sıraladığında o zaman bundan başka türlü düşünme yöntemini de çıkarabilirim.

Soru: Eklem yerlerini netleştirerek ilişkilendirmesini mi engelliyor?

Yanıt: Akışkanlığı engelliyor daha doğrusu kendini hikayeye salıp gidivermesini engelliyor. Aslında bu ikisi birbirinden farklı. Anlatıda da bir akışkanlık sağlıyorum ben seyircinin gözünün önünde. Ve seyirci benim sağladığım akışkanlığa yanlız maruz kalarak değil, kendi düş gücüyle katılıyor. Brecht'teki bunun tam tersi, bir akışkanlık sağlamıyor. Bilakis akışkanlığın önünü kesiyor ki... ama tartışmamız şu noktadaysa; organik yapılar daha gelişmiş kültürlerin ürünüdür diye bakıyorsak, o zaman Brecht bu daha gelişmiş kültürlerin organik sunuşlarına karşı mozaik yapıyı getiriyor ki organik yapıda da o olduğu şeklinden farklı olamayacakmış gibi gözükür diyor. Bunu bozmak için mozaik yapıyı getiriyor. Nerden bakarsanız bakın, organik-mozaik karşıtlığına da bakın ya da organik yapıya sahip dramatik yapıtlarla anlatıyı karşılaştırın. Biri daha önce biri daha sonra gibi bakın. Bütün bunla-

rın sonunda ulaşmanız gereken bir nokta var. Seyircinin herhangi bir şekilde beynini kullanmasını sağlıyor musunuz? Bence en kritik nokta bu. Beynini kullanmayı sağlıyorsanız o zaman seyirci üretici olarak katılıyor demektir oraya. Bunu biçiminizle yapıyorsunuzdur ya da düşgücünü kullanarak yapıyordur... vs. İlla bir yapıt organik yapıya sahip diye daha gelişmiş bir kültüre işaret etmiyor. Daha gelişmiş bir insanlık kültürüne işaret etmiyor, diyebiliriz. Bilakis son derece gelişmemiş insanlık kültürüne de hizmet ediyor olabilir. Organi yapıya sahip dramatik oyunlar tarihsel olarak anlatıdan daha sonraki bir tarihsel döneme işaret etmektedirler. Yani biz bugün hala anlatıdan zevk alıyorsak bu bizim geri kaldığımız anlamına gelmiyor. Şu sebepten dolayı gelmiyor: Çünkü bunlar toplumsal bağlamda değişik yerlere, değişik hedeflere yönelik olarak ve sadece tarihsel olarak daha sonra ortaya çıkmış olduğunu gösteriyor. Ama ben onu da söyledim. Daha önce onu özellikle vurgulamaya çalıştım.

Batı kültüründe çok sesli müziğin tek sesli müzikten daha gelişkin bir müzik olduğu anlamına gelmiyor. Çünkü çok sesli müziğin sadece armoniye geçmiş olduğunu gösteriyor ama bu tarafta da o armoninin kazanamadığı melodi zenginliğini tek sesli müzik kazanıyor. Yani çok sesli müziğide yaparken hiç koma basamıyorsunuz. Hangisi daha gelişmiş bunun. Tarihsel olgular ahlaki yargılarla değerlendirilemez. Sadece saptamalar yapılır, neyin neden olduğu ve hangi koşullar altında gerçekleştiği saptanırsa bunlar bir bilgi haline dönüşür ve bunlardan yararlanılabilir. Ama ahlaki değerlendirmelerle çalışırsak yarfi organik yapılar daha gelişmiş kültürlere işaret etmektedirler, dramatik yapılar daha gelişmiş yapıtlardır ve dolayısıyla anlatı bundan daha ilkeldir diyemeyiz. Anlatı da seyircinin düşgücü kullanımı söz konusu. Bu da ötekinde yok. Ee ne olacak? Dolayısıyla bu tür yargılara varmak ne işimize yarar diye soruyorum ben. Hiçbir işimize yaramaz. Yani sonunda biz kalkıp 'evet bizim beğinimiz ilkel' desek ne olacak? Bunlar yine Brecht'in deyimiyle 'Yağmur Yağar' demek gibi bir laf bu. Yanı yağmur yağıyor da ne oluyor. Taş yere düşer. Evet düşer. Bu kuralı anladık. Bundan ben nasıl bir teknoloji üreteceğim ya da bundan nasıl yararlanacağım. Yani taşın yere düşmesinden, uzaya roket atabiliyorsam ben, birşey olur. Yerçekimi kanunu üreteceğim ki haklılığım sadece kendisi için değil, uzaya roket atabilmek için öğreneceğim ben onu. Başka bir dünyaya gidebilmek için öğreneceğim ben onu. Çünkü önce o yerçekimi kanununu nasıl yenebileceğimi bulabilmek için öğreneceğim.

Soru: Anlatı bizim düşüncelerimizi harekete geçiriyorsa biz o düşüncelere neden gelemiyoruz?

Yanıt: Düşüncede mozaik yapının bulunması buna ihtiyaç göstermiyor. O zaman şunu sormak gerekiyor; biz neden bireysel mülkiyete geçmiyoruz. Gereği yok. Osmanlı Toplumu en çöküş anında bile Avrupa'nın ortasına kadar girmiyor mu? O karşısında organik yapıyı üretmiş olanlar, İÖ 400. yüzyılda o organik yapıyı üretmiş olanlar çatır çatır da gerilemiyor mu? Geriliyor. Gerek yok. Yani bu tür ahlaki değerlendirmeler olmaz bu konuda. Tarihten bilim olarak yararlanmaya çalışıyorsak, bilimde ahlaki değerlendirme olmaz. Ahlakiden kastım, iyi-kötü. Mesela Doğu kültürlerinin hepsinde olağanüstü öykü gelişimi vardır, Batı'da yoktur bu. Batı'nın öykü kaynağı diye gösterdiği şeyler bile onların ulusal kendi destanlarıdır. O da anlatıyı üretemiyor, ona ihtiyacı yok. Bilimsel, teknik gelişmelerde de aynı şey sözkonusu. George Thomson bu konuda da şöyle diyor: 'Bir başka kültürden ancak kendisi üretmek üzereyken alabilir.'

Amerikalılar 50 senedir kendi ülkelerinde var olan McDonalds'ı Türkiye'ye sokmak için 50 sene uğraştılar. Buna ihtiyaç duyulması için hayatın böyle bir ritme gelmesi gerekiyor. Hayatın gerçeğine bakın ki McDonalds ayran satıyor. Hamburgerle ayran içilir mi? Amerikalı'ya sorsan "kusarım" der. O kültürün bir parçası değil. Yada Algida Maraş dondurması üretmek zorunda kaldı. Bunlara hayatın kendi gerçekleri. Tatlar, beğeniler.. bakın içiçe giriyor. Ben bunları niye anlatıyorum. Kültürleri yargılamaktan kaçınıp neyin nasıl olduğunu kavramak lazım. Yargılamaya kalkarsanız kendinizi rahatlatırsınız ama kaybolursunuz.

Başladığı yerde biten oyunlar bizi çok etkiler. Çok da severiz. Anlatıcı çıkar oyunun başında mesela der ki, "Aşk her derde devadır" "Bakın ne oldu" diye başlar anlatır, anlatır. Bütün oyun biter. En sonunda "Ya aşk her derde devaymış" der ve gider. Biz bundan iliklerimize kadar zevk alırız. Bunu tesbit etmek için biz bu saptamayı yapıyoruz. Buna ilkel ya da gelişmiş demek için değil. Eskiden bunu bir şiir halinde söylemek yeterliydi. Ama şimdi artık özel mülkiyetli topluma geçtiğmiz için arada birde dramatik şeyler yapmamız da gerekiyor zaten. Eskiden saz şairleri ellerine saz alıyorlardı "Aşk her derde devadır" deyip bir ayak koyup 28 tane dörtlük söyleyip sonra "Aşk her derde devaymış" diye bitirebiliyordu. Şimdi öyle olmuyor. O 28 tane dörtlük yerine biz 28 tane küçük episodcuk koyup durumu ilerletmek zorunda kalıyoruz Çünkü artık özel mülkiyet oturdu. Ama bunları takip etmemiz gerekiyor. Olguları, beğenileri değerlendirirken hep şuna dikkat etmek gerekiyor. Bu olguyu üreten mülkiyet ilişkileri nedir? Bu sanat yapıtını, bu düşünce biçimini, bu davranışı üreten mülkiyet ilişkileri nedir? Çünkü kültürler arasında karşılaştırılabilir olanlar bunlardır.

YILDIZ GÜNCESİ

Yıl 2000

Cengiz GÜNDOĞDU

4 Ocak Salı

28 Şubat tartışılıyor. Özellikle islamcı yazarlar, 28 Şubat'ta demokrasinin ciddi bir yara aldığını söylüyorlar.

Böyle diyenlere hemen . sormak gerekiyor. DEP'li milletvekilleri Meclis'ten sille tokat kovulurken demokrasi ciddi bir yara almadı mı.

Daha beriye gidelim, Meclis dışına hem de. Çükü demokrasi Refah Partisi'nin kapatılması değildir yalnızca. Sıvas'ta 37 insan katledildikte demokrasi ciddi bir yara almadı mı.

Daha önemlisi, olmayan bir şey yara alır mı. Kabul edin, Türkiye'de demokrasi yok. Sermaye sınıfının gölgesinde, iktidar kavgası veren partiler var.

Şimdi 28 Şubat'ta n'oldu.

Refah Partisi'yle DYP'nin ortak hükümeti vardı.

N'aptı bu hükümet. İslamcı holdingleri destekledi. Tabii bu sözde laik öbür holdingleri rahatsız etti... Yalnızca burdan gitseydi 28 Şubat olmazdı. Ama Refah Partisi bir şey daha yaptı. Refahlı belediye başkanları birçok yerde, yılbaşında hindi satışını yasakladı.

Bu, insana çok gülünç gelebilir ama gerçekten de hindi satışları yasaklandı. Özellikle Sincan bu işin merkezi oldu.

Gelecek kuşaklar, özellikle bu işi, yılbaşında hindi satışının... içki satışının yasaklandığını bilmeli.

Soruyorum. Demokraside hindi satışı yasaklanır mı.

Daha başka... 60 milyon insanın milli görüşçü olduğu... milli görüşçü düzenin gerekirse kanla kurulacağı söylendi... Taksim'e cami kampanyası başlatıldı.

Bunlar Sincan'da kadın gazeteci dövene kadar götürdüler işi.

Şimdi Türkiye'de gerçekten demokrasi olsaydı n'olurdu. Herşeyden önce bütün sınıflar temsil edilirdi Meclis'te. Dolayısıyla siyasi iktidar aklına eseni yapamazdı. Sözgelimi, hindi satışları yasaklanınca hindi üreticileri ciddi bir baskıyla bu kararı geri aldırtırdı.

Taksim'e cami kampanyası başladıkta işçi sınıfı yollara düşer, "Dur bakalım, şu bizim sorunları konuşalım" derdi.

Gazeteci dövüldükte basın emekçileri, o Belediye Başkanının tozunu atardı.

Bütün bunlar yok Türkiye'de. Ne var. Kandırmacaya dayalı bir iktidar mücadelesi. Bu iktidar mücadelesi verenlerin çoğu da bilgisiz. Düşünün, adam islam dinini yılbaşı kutlasam mı, kutlamasam mı çaprazına kitlemiş. Öte yandan islamcılık adıyla yeni kapitalistler türetecek.

Yeni kapitalistler türemesine, sermaye izin vermez. Hindi satışının yaksaklanmasına da ordu izin vermez.

Sonra ordu, Sincan'da tankları yürütüverdi. Bunlar önce durumu anlamadılar. Sonra MGK'da Erbakan'ı sıkıştırdılar. MGK'da başını eğdi, dışarda yiğitlik tasladı.

Dört-beş toplantıdan sonra yıkıldı gitti Erbakan.

İşte olan biten bu.

Gerçekten demokratik bir sistemde, o sistem sınıfların güvencesindedir. Sınıflar'in bilerek bilinçsiz bırakıldığı bir sistemde, işte böyle arada sırada "balans" ayarı yapılır.

Bütün bunlardan sonra bile adam, bilgisizliğin verdiği bir güvenle yılbaşı gecesi için, "Bu gece inanlar da inanmayanlar ayrılacak" diyor.

Peki inanlar, inançlarını doya doya yaşamak için mi demokrasi istiyor. Hayır. İnanmayanları boğmak için. Bunun demokrasiyle ne ilgisi var.

28 Şubat bunu önledi.

Gerçekten demokrasi istiyorsa islamcılar, dini toplumsal, fiziksel sorunların çözümünde kullanmamalı. "Kadınlar başını örterse toplum düzelir" demek, "Yer sarsıntısı Tanrı'nın günahkarlara cezasıdır" demek... bütün bunları söylemek demokrasi değildir. Hadi söyledin. Ama onlar herkesin bu "mutlak doğruya" inanmasını, bu "mutlak doğrunun" çerçevesinde hareket etmesini istiyorlar.

Bu mu demokrasi.

Sen, başını ört... namazını kıl, orucunu tut... hacca git, inancını yaşa. Ama kadının konuşmaktan aciz, bilgisiz olduğu bir dönemde konmuş "iki kadının tanıklığını" savunma. Yersarsıntısı olduktа "vay başı açıklar yüzünden" diye konuşma... bilimsel verileri kullan.

Yaptığın evin kapısına, istediğin duayı yaz ama, evini bilimsel verilere göre yap.

Hayata bakarsan dediğimi görürsün. Taşıtlardaki "maaşallah" yazıları trafik kazalarını önlemiyor.

Din toplumsal hayata girdikte ciddi sorunlar çıkar. Betül Çotuksöken'le Berrin Taş'a "Sizin tanıklı-

ğınız tek kişinin tanıklığı sayılır"ı kabul ettiremezsiniz. Orhan Bursalı'ya "Yer sarsıntına karşı önlemler için şu dualar okunmalıdır"ı kabul ettiremezsiniz.

Kimi islamcı yazarların bunu bildiğini sezinliyorum. Ama korkudan sesleri çıkmıyor. Çünkü islamı, bütün gerekleriyle hayata sokmak isteyenler çoğunlukta. Bunlar, "işte şurası mümkün değil" dendikte, bu diyeni kafirlikle suçladılar.

Ama bu tartışma mutlaka başlatılmalı. Tartışma felsefeden başlayabilir. Sözgelimi İbn Rüşt, toplumsal hayatta kadınla erkeği eşit görür. Kadınlar hoca bile olabilir. Dahası kadınlar hükümet başkanı da olabilir.

Felsefi düzeyde bir tartışma islamda aydınlatmayı başlatabilir.

5 Ocak Çarşamba

Feridun Andaç severek okuduğum bir yazar değil. Dili... anlatımı edebiyata uzaktır. Feridun Andaç dili, edebiyatı geliştiren bir yazar değildir. Pek okumam Feridun Andaç'ı... şöyle bir göz gezdiririm.

Dün *Cumhuriyet*'te *Romanın yüzyıllık serüveni* adlı bir yazısı çıktı. Feridun Andaç dur bakalım neler söylüyor diye okudum. Evlere şenlik derler ya, Feridun Andaç'ın yazısı da öyle.

"Romancılığımızda" diyor Andaç "bu yüzyılda basit diyebileceğimiz şu iki ana eğilimin oluştuğunu gözleriz."

"Gözledim... saptadım" demiyor, "gözleriz" diyor. Böylece öznel düşüncesini nesnelleştiriyor. Bu görüşe herkesin katıldığını söylemek istiyor.

Peki, neymiş bu iki ana eğilim. Birincisi "Dönemsel gerçeklikleri, doğruları, tarihsel/toplumsal değişimi yansıtanlar" ikincisi, "Tarihsel dönemler, süreçler arka planda tutularak, topluma, insana zihniyete, bakışta sorgulayıcı, yorum getirci çaba içinde olanlar."

Şimdi roman toplumsal bir gerçeklik. Kimi insanlar roman yazıyor... bunlar basılıyor... kimileri de bu romanları alıp okuyor. Bir toplumsal gerçekliği, bu gerçekliğe uygun kategorilerle ele almak gerekir. Feridun Andaç'ın romanla ilgili kategorisi romanın gerçekliğine uymuyor. Romanın gerçekliği bir yerde, Feridun Andaç'ın kategorileri başka yerde.

Yazar bilincinde olmasa bile, roman, insan araştırmasıdır. Bu ister istemez topluma götürür yazarı. Dolayısıyla şu romancılar toplumu... tarihi anlattı, şu romancılar insanı anlattı denemez.

Ama bu kategori, Türkiye edebiyatının yanlışıdır. Bir zamanlar da köy romanı, kent romanı kategorisi uydurmuşlardı.

Bu tür kategorilerin bilgi içeriği, somutu anlatmaz. Somutun... romanın eleavuca sığmazlığı, böyle soyut kategorilerle yakalanamaz.

Feridun Andaç Platon gibi... somutla hiç ilgisi yok. Somutu anlatmıyor... soyut kategorisini anlatıyor.

Feridun Andaç'ın soyut kategorilerine göre, "Toplumsal yaşam 'sahih' biçimde konu edildi. Toplum ve insan gerçeklikleri durum ve çatışma boyutlarıyla yansıtıldı."

Bunların hiçbiri doğru değil.

Yine Feridun Andaç'a göre "eğitim, sürekli edebiyatın önünü" açmış. Gerçeklik bunun tam tersi. Eğitim edebiyatın önünü tıkadı Türkiye'de.

Niye böyle yapıyor Feridun Andaç. Düşünce uğraşı içinde değil. Dilekçe yazar gibi yazıyor.

Bildiğim kadarıyla Feridun Andaç'ın çok arkadaşı var. Bir iki yerde karşılaştım. Herkesi tanıyor... Geçenlerde Andaç'la yapılmış bir söyleşi okudum. İnan olsun ne dediğini anlamadım. Öykücülerle oturup öykünün tarihini yazmış galiba.

Böyle biri iyi eleştirmen olamaz. Edebiyata eleştiri açısından bakan kişinin edebiyat dünyasından çok arkadaşı olmamalı.

Feridun Andaç çok arkadaşlı olduğu için değerlendirme yapmıyor, sonu arzederimle biten dilekçeler yazıyor.

Çok arkadaşlık iyi değildir edebiyat dünyasında. Birbirinizi över durursunuz, sonra sel gider, kum bile kalmaz.

Tabii burda bir sorun daha var. Türkiye romanı üstüne, sağlıklı, doğru bir değerlendirme *Cumhuriyet*'de yayınlanır mı. Yayınlanmaz.

Cumhuriyet garip bir gazete oldu. İkinci sayfası bir şey, üçüncü sayfası başka şey, kültür sayfası bambaşka şey söylüyor. Kimileyin kendimi tutamayıp gülüyorum. Hele Hikmet Çetinkaya... pazar günleri "romantik" oluyor. O "romantik" yazıları cuma günü mü, cumartesi günü mü yazıyor, bilmiyorum. Ama, bir insan, haftanın belli bir gününde nasıl birdenbire romantik oluyor anlamıyorum.

O "romantik" yazıları çoktanberi okumadığımı da söyleyeyim.

13 Ocak Perşembe

Hükümeti oluşturan DSP, MHP, ANAP'in genel başkanları, Abdullah Öcalan'ın idam edilerek öldürülmesini erteledi. Bu kararın temelinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin erteleme isteği var.

Bu karar öncesi, idam tartışmalarını gazetelerde dikkatle izledim. Hiçbir yazar sorunu hukuk felsefesi açısından ele almadı.

Asılmaya karşı çıkanlar, "Asmayalım. Asarsak kahraman olur. Avrupa Birliğine giremeyiz." dedi.

Asılmasını isteyenler "Asalım. Şehitlerin kanı yerde kalmasın" dedi.

Yürürlükteki bir hukuk... bu hukukun maddesi, uygulama hakkını... gücünü nerden alıyor.

Bir hukuk maddesinin temellendirilmesi, parlementonun, daha ötede devletin gücüne mi dayanmalı.

Biliyorum, bunu tartışacak bilgi birikimleri yok bu kişilerin. Ama iş MHP'ye oynamak derkesine indirilmemeliydi. Bu, şöyle oldu. Asılmasını isteyenler, "Erkeksen asarsın. Korkma koalisyonu boz. DYP'le, MNP'yle ortak hükümet kur. Öyle as." dediler.

Asılmasına karşı çıkanlarsa şöyle konuştular. "Sakın asma. Asma kararında direnirsen hükümet düşer. Borsa, bankalar, bundan etkilenir. İflaslar başlar. Turist gelmez."

Tabii milletvekilleri de konuşup durdular. Biri, "İdam dosyası" komisyona gelince öbür dosyaları da gündeme alırım" derken, öbürü, "Ben iki elimi birden kaldırırım, idam için" deyip durdular.

Bunlara bakıp... Türkiye... zavallı yurdum diyorum.

15 Ocak Cumartesi

Abdullah Öcalan'ın idamı ertelendi ya, bu konuda yazılanları okudukta, yazarlığı bırakmalı mı diye düşünüyorum. Şundan ötürü. Yazarlık duruma göre davranmak değildir. Yazarın bir ilkesi vardır. Durum n'olursa olsun yazar bu ilkeye göre davranmalıdır.

Yazarın ilkesi kişisel yarar gözeten bir ilke olamaz. Bu ülke vatan-milletle sınırlı değildir.

Yazarın ilkesi, mutlaka insani değer içermelidir. Yazar, yerel düşünmez, evrensel düşünür. Yazar olguda kalmaz. İlişkilerden bütüne gider.

Yazar nabza göre şerbet veremez. Yazar hasmını kollamaz. Yazar, hiçbir kumpasın içinde olamaz. Yazar, gözyaşı sömürüsü yapamaz.

Abdullah Öcalan olgusu şunu gösterdi. Eline kalemi alıp yazarlık taslayanların hiçbirinde yazarın nitelikleri yok.

Kimilerinin ertesi gün yazdıklarını okurken kıs kıs güldüklerini düşünüyorum.

Abdullah Öcalan'ın idamına karşı çıkanlar, işi turizm gelirine kadar götürdüler. Abdullah Öcalan asıldıkta ortalık karışır turist gelmezmiş.

İdam cezası uygulansın diyenlerde, işi anaların gözyaşlarına bağlıyorlar. Peki, Metin Göktepe'nin annesi Fadime Ana için tek satır yazmadılar.

Türkiye'de yüzlerce genç, ev kapıları kırılarak katledildi.

Bütün bunlara baktıkta hiç yazmasam olur mu diyorum.

19 Ocak Çarşamba

Türkiye'de siyaset, çözüm üreten bir yöntem değildir. Siyaset, kışkırtma, ortalığı alevlendirme yöntemidir bizde.

Sözgelimi Abdullah Öcalan olayı. İdam şimdilik ertelendi. Bugün ortalığı kışkırtan muhalefet partileri, iktidarda olsaydı, onlar da idamı ertelerdi. Bugün idamı erteleyen iktidardaki partiler, bu kez ortalığı karıştırırlardı.

Gazete yazarları da siyaseti böyle gördükleri için Türkiye her gün eristik bir tartışmanın içinde.

Eristik tartışma antik dönemdeki Megaralı filozofların yöntemi. Didişim diye çevrilmiş dilimize. Söz oyunlarıyla hasma vurma... hasmı susturma yöntemi.

Bu tartışmada şehit annelerini kullananlar da var. Bu eristik tartışmaya şehit annelerini sokanlar sonuç alamayacaklarını biliyorlar. Amaçları ekonomik, siyasal bir ödün koparmaktır mutlaka.

Şimdi bu eristik tartışmaya düşmeden soruna bakmak gerekiyor. Türkiye kanlı bir içsavaş yaşadı. Bu savaşta otuzbin insan öldü.

Peki bu savaş niye çıktı. Türkiye'de siyasal yönden, çözüm üretemezsin. Derdini kimseye anlatamazsın. Tabii, bu sistemde sorunun sözle değil, silahla çözüleceğini ileri sürenler var. Ancak bu, siyasal iktidarın "Bakın, silahlı çözümü savunanlar var" diyerek, sözün önünü kesmelerine gerekçe olamaz.

Sen, sözün önünü kesersen, öbürü de silahı alır, dağa çıkar. Üstelik bu bizim kültürümüzde var. Türkiye'de her çocuk eşkiya türküleriyle büyür. Toprak davasından, kan davasından, kadın davasından silahlanır dağa çıkar.

Ağadan, jandarmadan, memurdan dayak yiyen... anasının, babasının tekmeyle yerlerde sürüklendiğini gören bir çocuğu düşünün... Dağlarda uzun namlulu silahla dolaşan bu kürt çocuğunun onurunu... gurununu düşünün.

Zamanında söz verilseydi onlara bugün otuzbin insanımızı yitirmezdik. Abdullah Öcalan sorumludur bu işten. Ama o yalnız o değil. Türkiye'de sözü kesen siyasi iktidarlar, bu iktidarlara destek olanlarda sorumludur.

İmralı'da onların da yargılanmaları gerekir aslında. Sözgelimi TÜSİAD, geçen gün yayınladığı bildiriyi en azından yirmi yıl önce yayınlasaydı neler olmazdı. Ama TÜSİAD yirmi yıl önce sözün önünü kesmek için mücadele veriyordu.

Şimdi olan oldu... biten bitti. Bundan sonra n'apmalı. Önce şu. Bu savaşta yenen yok. Bu savaş hepimize acıdan, üzüntüden başka bir şey bırakmadı. Tabii silah tüccarları dışında.

Dağlarda... şurda burda öldürülen 25 bin çocuk anasız babasız değildi.

O çocukların anneleri yalnızca barış istiyor. Bu amaçlarını belirtmek için ta *İnsancıl*'a kadar gelmişlerdi. Onların dernekleri yok ama.

Şimdi yapılacak iş sözün, düşüncenin önünü açmaktır.

22 Ocak Cumartesi

Sabah kar serpiştirdi... O kadar. Şimdi güneş var. Yer sarsıntısını unuttuk. Önce Abdullah Öcalan... şimdi de Hizbullah.

Hizbullah islamcı bir örgüt. PKK'ye karşı devletin kurdurduğu... kolladığı cinayet örgütü. O zamanlar MİT Müsteşarı olan Teoman Koman Hizbullah için "Dini inançları kuvvetli vatandaşlar" demişti.

Bu "dini inançları kuvvetli vatandaşlar" insan katlettiler yıllarca.

Şimdi Hizbullah'ın işi bitti. Polis, eliyle koymuş gibi ordan burdan ceset çıkarıyor.

İslamcı yazarlar şaşkın. Devletten böyle bir vuruş beklemiyorlardı.

Burda hemen şunu söylemeliyim. Anadolu halkının kökeninde şeriat yoktur. Devlet, dinden desteğini çeksin, çok kısa sürede şeriatçılık çöker. Yunus Emre'nin yetiştiği bu topraklar şeriatı kabul etmez.

Hizbullah'a geldikte... Fazla derine gitmez. Yüzeyden bir temizlik bu. Bütün yapılanlar birkaç garibanın üstüne yıkılır. Onları da hapishanede temizlerler.

Radikal'de Tuncay Özkan "Bu iş yarımkalmamalı (...) Birileri 'Tamam, kalsın-Yarın lazım olurlar' demesinler" diyor.

Diyecekler ama.

24 Ocak Pazartesi

Bugün *Yeni Şafak* gazetesinde Kürşad Bumin "Hüseyin Velioğlu'nun ardından mevlüt mü okutacaklardı" diye, islamcı basının Hizbullah'ın cinayetleriyle bir ilişki olmadığını söylüyor.

Aslında sorun bu kadar basit değil. Daha eskiye gidebilirim ama, Kanlı Pazar'dan başlayalım.

Kanlı Pazar... Kahramanmaraş... Kanlı 1 Mayıs... Sıvas Kırımı. Özellikle Sıvas Kırımı. İslamcı denen basın... islamcı denen yazarlar bu olaylarda hiç tepki vermedi. Hele Sıvas kırımı nerdeyse desteklendi. İşte bu yüzden Hizbullah'ı kınamaları hem şaşırtıcı, hem olumlu görünüyor.

Terör masalı, Türkiye'de solun iktidar yürüyüşüyle başladı. Türkiye İşçi Partisi'nin bütün toplantılarını kimler bastı. Türkiye İşçi Partisi'nin milletvekillerini kimler dövdü Meclis'te. Seçim oyunlarıyla kimler Türkiye İşçi Partisi'ni Meclis dışında bıraktı.

Açın bakın o dönemin dosyalarını... Sinan Cemgil'in dağlarda kıstırılışını... Deniz Gezmiş'le arkadaşlarının idamını.

Hiçbir belgeye bakmadan aklıma geliverenleri sıralıyorum. İslamcı basın, bu olayların bir tekini bile irdelemedi. DEP milletvekilleri, yakapaça Meclis'ten çıkarılırken Refah Partisi n'aptı.

İslamcı basın... islamcı yazarlar bütün bu konularda özeleştirisini yapmalı... bu özeleştiriden sonra çok kızdıkları Ertuğrul Özkök'e şunu sormalı. Devlet Türkiye'de solu lime lime doğrarken siz niye sustunuz.

Sorun şurda. Türkiye'de yükselen solu durdurmak... lime lime doğramak için, milliyetçi-islamcı bir örgütlenmeye gidildi. 12 Eylül'ün tek hedefi bu işi devletin doğrudan doğruya üstlenmesiydi. ANAP-DYP-CHP tipi partilerle işi götürmekti sonra. Sol bütünüyle bitirildi. Ama hesap tutmadı. İslamcı parti iktidara geldi. 28 Şubat tumayan bu hesabın düzeltilmesidir. Tabii bu hesabın içinde, islamcı sermayenin budanması da vardı. Ahmet Taşgetiren Yeni Şafak'ta şöyle diyor "onbinlerce insana iş imkanı sağlayan ekonomik kuruluşların kara listesini yayınladı."

Nerden bakarsan bak, iş, artı emeğe el koyma soruna geliyor. Onbinlerce kişiye iş imkanı sağlamak, onbinlerce işçinin artı değerine el koymak değil mi.

TÜSİAD'a karşı MÜSİAD neyin mücadelesini veriyor.

MÜSİAD, TÜSİAD'cılara gavur diyor. TÜSİAD'cılar da gerici diyor MÜSİAD'cılara. Sol, bunlara karşı, "Bırakın masalı, ikinizde halkı sömürüyorsunuz" Bunun üstüne TÜSİAD'la MÜSİAD birleşip solu susturdular. TÜSİAD, şimdi MÜSİAD'ı temizliyor.

Hizbullah bu işin tuzu.

Bunları yazarken Mehmet Esatoğlu geldi: Esatoğlu, Komünizmle Mücadele Derneği'ni anımsattı. Bu dernekten başlamak gerekiyor. Komünizmle Mücadele Derneği, döne dolaşa, vura kıra nasıl Hizbullah oldu. Tabii bu yolun üstünde Cumartesi Anneleri var. İslamcı basının "Mamalar" dediği.

25 Ocak Salı

Dün Cağaloğlu'ndaydım. Yusuf'un orda -Yusuf, *İnsancıl*'ın kapaklarını düzenleyen ressam-grafikci arkadaşımız- Ekrem Ataer de ordaydı. Eşi Ayfer Ataer, resim sergisi açacak Yunus Emre'de. Davetiyeleri de Yusuf arkadaşımız yapıyor. Şurdan burdan konuştuk. "Hadi ben gideyim" dedim. Çıktım. Nasıl yağmur yağıyor. Sevindim. İki nedeni var sevinmemin. Bir. Yağmuru severim. İki. Yağmur yağınca sokaklar boşalıyor. Tezelden yapılması gereken bir iş yoksa, taksiye binmem. Şakır şakır yağmur... yollar boş, ta Eminönü'ne otobüs duraklarına kadar yürüdüm. Bir güzel ıslandım. Sular üstümden akıyor. Sırılsıklam geldim dergiye... İçeri girmemle kar başlamaz mı...

Yağmur... kar... fırtına... kıyıyı döven deniz, bende hep heyecan yaratır. Dün yağmurda yürürken bu heyecanı yaşadım. O yağmurda yürürken *Savaş ve Barış*'taki Volkonsky'le, Nataşa'yı düşündüm. Nataşa'nın çocuksu masumiyetinden gelen

ihanetini... sonra Volkonksy'nin o hüzünlü yaşamını... ölümünü...

Sonra kar yağdı...

26 Ocak Çarşamba

Türkiye'de siyasi parti başkanlarına... milletvekillerine hiç güvenmem. Zaten bu kişilerin çoğunun düşünsel birikimi yoktur. Sözgelimi Sokrates'in neden ölümü seçtiğini bilmedikleri için, yıllarca savundukları herhangi birşeyi, liderlerinin bir işaretiyle değiştirirler. Sözgelimi Aristoteles'in *Metafizik*'te neden kılı kırk yardığını bilmezler. Aristoteles'in taştan yapılmış bir eve ne ad vereceğiz sorusu bunlara son derece gülünç gelir. Bu politikacıların sözlerini gazetelerde okurken, kimileyin midem kasılır, kimileyin tansiyonum yükselir, kimileyin gülerim. Refah Partisi lideri Recai Kutan işte bugün beni güldürdü. Kutan, "İrtica brifingi verenler, balans ayarcıları, tankları niye Hizbulahcıların üzerine yürütmedi" diyor.

Aslında doğru bir soru bu. Ama sorulan yer yanlış. Beni güldüren de bu. Şimdi neden güldüğümü anlatayım. Tankların Sincan'da yürüdüğü tarihlerde Refahyol iktidardaydı. Necmettin Erbakan başbakandı. İşte o dönemde Susurluk patlak verdi. Çetelerin çökertilmesi... demokratikleşme sürecinin başlatılması için tarihi bir dönüm noktasıydı.

Halk heyecanla ciddi bir çözüm bekliyordu. Bunlar n'aptı. Erbakan "Susurluk fasa fiodur. Gulu gulu dansı yapıyorsunuz" dedi. Tansu Çiller, "Devlet için kurşun sıkan da, kurşun yiyen de şereflidir" dedi. Şevket Kazan, beş dakika ışık söndürenler için "Mum söndü oynuyorlar" dedi.

Bugün *Hürriyet*'de emekli korgeneral Nevzat Bölügiray'ın mektubu yayımlandı. Bu mektupta Nevzat Bölügiray şöyle diyor, "... başta Hizbullah olmak üzere islamcı terör örgütlerinin örgütlenmeleri 1980 sonlarında hız kazanmış ve bu örgütler etkin bir konuma gelmişlerdir. (...) bu örgütlerin gelişmesinden ve yaşanan olaylardan başta Özal olmak üzere bu süre içinde görev almış tüm iktidarlar sorumludur denebilir. (...) Özellikle Özal döneminde İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Teşkilatına islamcı-ülkücü kadroların doldurulması, Refahyol döneminde ise islamcı kadrolaşmanın yoğunlaşarak sürmesi, Emniyet teşkilatının bu örgütlerle mücadelesinde olumsuz etki yapmıştır (...) Refahyol ve öncesindeki iktidarlar zamanında Hizbullah'ın PKK'ya karşı kullanıldığı ve bir politika olarak "iti ite kırdırma taktiğinin" uygulandığı, bu nedenle bu örgüte göz yumulduğu, hatta örgütün korunduğu yönündeki iddialar da güç kazanmaktadır."

Yine Bölügiray söylüyor, "Halen faili meçhul cinayet dosya sayısı 17.500'dür."

Şimdi Recai Kutan'a soruyorum. Sen, niçin tankları bu olayların üstüne sürmedin. İktidardayken niçin Hizbullah'ı, devlet içinde yuvalanmış cinayet örgütlerini ortaya çıkarmadın. 17.500 dosyanın eylemcilerini niye yakalamadın.

Kendisine sorulması gereken soruyu, başkasına sorması güldürdü beni. Hadi bütün bunlar bir yana, o çok sevdiğini söylediğin demokrasi için, liderinle birlikte tankların önüne çıkmadın. "Bizi ezmeden burdan geçemezsiniz" demedin.

Sokrates'i bilseydin bütün bunları yapardın. O zaman işte hem partini, hem seni insanileşme sürecinde taçlandırırdı bütün kuşaklar. Ama sen, Taksim'e cami yapmakla... yılbaşında hindi sattırmamakla uğraşıyordun. Duyduğuma göre, günah diye yollara tuz dökmüyormuş Refahlı belediyeler.

Bir saniye bile hakedilmemiş koltuklarda oturmanız... buna demokrasi demeniz aslında halkı yıldırdı. Çözümsüzlük içinde kıvranan halk, işte bunun için tanklar yürüdükte sessiz kalıyor.

27 Ocak Perşembe

Genel Kurmay, Recai Kutan'ı eleştiren sert bir bildiri yayınladı. Bunun üstüne Recai Kutan, "O sözler bana ait değil" dedi.

İşte bunun için inanılır değil bunlar. Sözünün arkasında durmuyorlar. Sıkıştılar mı, "onu ben söylemedim, sözlerim maksadımı aştı" diye siniyorlar.

Peki, kiminmiş o sözler. Bir iki yazarınmış. Olabilir. Herkes konuşmasında, yazısında alıntı yapar. Eleştirmek için, ya da kendi düşüncesini pekiştirmek için. Ama, eleştirilince... sıkışınca sinmez.

İşte bu sinme, günü geldikte karşı düşünceyi savunanları yerle bir etme kuşkusu uyandırıyor kişide.

2 Şubat Çarşamba

Avusturalya'da ırkçı bir parti, oyların yüzde 27'sini aldı. Şimdi iktidara ortak bir durumda. Avrupa Birliği'ne bağlı ülkeler, kış uykusundan uyanan faşizme ne yapacaklarını düşünüyorlar.

Radikal'de Mehmet Yılmaz'ın yazısından öğrendim. Sırplı faşist Arkan, geçenlerde öldürüldü. İtalya'da bir maçta... Lazio ile Bari arasında... Lazio yandaşları büyük bir pankrat asmışlar. Pankartta "Seninle Gurur Duyuyoruz Kaplan Arkan" yazılıymış.

Türkiye yıllardır bu durumda olduğu için ben olup bitenleri yadırgamadım. Ama şunu biliyorum. Kış uykusundan uyanan faşizm, insanlığı yıkıma götürecek. Üstelik özgürlük adına Avusturya'da, halkın yüzde 27'sinin evet dediği partinin adı Özgürlükçüler Partisi. Ruslara karşı mücadele veren Çeçenler, şeirat için mücadele veriyor. Türkiye'de Çeçeneri yıllardır soluculara kin kusturanlar destekliyor. Hem de özgürlük adına.

Bu durum güncel değil. Güncel politikalarla çözülmez bu durum. Simgeleştirerek söylersem, İtalya'da Vivaldi var. Avusturya'da Beethoven, Türkiye'de Yunus Emre, Rusya'da Çehov. Peki, nasıl oluyor da faşizm, halkın bilincinde kış uykusuna yatıyor, sonra bir gün kanlı ellerini oğuştura oğuştura uyanıyor.

Bunu düşünmeli işte.

3 Şubat Perşembe

İstanbul Sahnesi, 14. yılında. *Bir Dreyfus Davası* adlı oyunuyla karşımızda. Mehmet Esatoğlu'nun yazdığı oyun, suç kavramını çeşitli olgular içinde irdeliyor. Suç, bireylerin ilişkilerinde, yine bireylerin devletle ilişkilerinde nasıl ortaya çıkıyor.

Mehmet Esatoğlu'nun oyununda belli bir olay, belli bir zaman, belli bir uzam yok. Akıp giden zaman, değişen uzam, değişen olaylar... Tam anlamıyla diyalektik bir kurgu.

Suç, insanlığın temel sorunu... Neden suç işliyoruz. Suç işliyor muyuz. Suç var mı. Varsa nerde... insan nasıl suçlu oluyor.

Esatoğlu, işte bu temel sorunu irdeliyor oyunda. Yazdığı oyunu kendi yönetmiş.

Bilirsiniz, fırtınayı, yağmuru, kocaman dalgalı denizleri severim. *Bir Dreyfus Davası* adlı oyun böyle. Oyun, fırtına gibi esiyor, yağmur gibi insanın yüzünü kamçılıyor... insanlığın o büyük kocaman dalgalı denizinde suçu gösteriyor.

Oyunu, pek sevdim.

İNSANCIL OKURU KIPIRDADI

Bir İnsancıl okuru kıpırdadı.
İnsancıl için web sayfası açtı.
Artık İnsancıl'ı web sayfasından
izleyebilirsiniz.

www.insancil.com
http://insancil.com

İNSANCIL OKURU KIPIRDADI

E-mail adresimiz değişti.
Önerilerinizi, ürünlerini e-mail
adresimize bekliyoruz.

insancil@insancil.com

www.ayrılık.com

birgün rastlaşabiliriz sizinle
ay'a gidip gelen duygularımız
bağlayabilir kentleri boşluğa

1.
sizinle göç
hangi anadoluda
yıldızlarına dek sarsıntılı
yalın dört mevsimiydi yolculukların

bilirim
dur durak yok
bir ayrılıktan sonra

gece gündüz
ne yola ne ölüme yetilir
ölgün kuzeyden
dalgın kervanlarla geldim hep
kentinize unutmaya
bedenimin uçsuz dağınıklığını

ama kaç yüzyıl
çok yoruldum surların önünde
bir soru yine de
bunca yolvermez
bunca taşınmaz arasından
bir ayrım biliyor musunuz kentinize
bir aşk kendinize

II.
yeşil pullardan aranızda
antik bir gemi miyim yoksa
sorulardan kırpılmış
yanlış

III.
sevişmenin yerçekimsiz kaldığı
yer yer
ağır uykusuz evler
çözülür de kentlerden
var oluruz belki
masamızda yine peynir ve ay ışığı
anımsarız ömrümüzü yeniden

ama biliyor musunuz
biliyor musunuz İstanbulda
burdan hiç ev görünmüyor

Ali FİL

"Bir sorunu farketmek ve hayret etmek, kendisinin bilgisiz olduğunu kabul etmektir."

Aristoteles

İNSANCIL ATÖLYESİ'NDE

— FELSEFE
— EDEBİYAT
— KORO
— ŞİİRİMİZDE TEMALAR
— YAZARLIK
— TİYATRO

ÇALIŞMALARI DEVAM EDİYOR.

İSTANBUL SAHNESİ

14. YIL

BİR DREYFUS DAVASI

ADA KÜLTÜR MERKEZİ - BEYOĞLU 1-8-22-29 MART SAAT: 20.00
BARIŞ MANÇO KÜLTÜR MERKEZİ - KADIKÖY 3-10-24-31 MART SAAT: 20.00

TEL: 0212. 292 55 85 - 86

Koregrafi ve Dans Meral KAYA Dekor - Kostüm Tasarım Emel AKBAY Yazan - Yöneten Mehmet ESATOĞLU

Bu oyunun seyirciyle buluşması, kültür sanat etkinliklerinin destekçisi "Sosyal Araştırmalar Vakfı" nın katkılarıyla gerçekleşmiştir.

SAV SOSYAL ARAŞTIRMALAR VAKFI